I.

Древняя славянская поэзія.

ЛЮДИША И ЛЮБОРЪ.

Пѣсня изъ Королеводворской Рукописи, переведенная на лужицко-сербское нарѣчіе Смолеремъ и Варкомъ. *

Starożytna słowiańska poezya.

LUDISZA I LUBOR.

Pieśń z Rękopismu Królodworskiego, przełożona w narzeczu łużycko-serbskiem przez Smolerja i Warka. *

LUDYŠA A LUBOR.

Spěw Kralodwórskeho Rukopisa do Łužisko-Serbskeje ryčje pšełoženy

wot

Smolerja a Warka.

Старо-чешскій текстъ.

Text staro-czeski.

Znamenajte staří, mladí
O pótkách i o sědání.

Běše druhdy kněz Zalabsky,
kněz slavny, bohaty, dobry,
ten iměše dceř jedinu,
sobě i všem milu vele.
Ta dci na div slična běše,
těla urostlého krasně,
líce jměše ovšem biele,
na lícech rumenci ktvěchu;
oči jako nebe jasné,
i po jejéj bieléj šiji
vlasi zlatostvúcí věju
u prstencéch skadeřeni.

Aj druhdy kněz káže poslu,
by se páni wšici sněli
na hrad, na hody veliké.
I kdaž bě deň ustaveny,
sněchu sě sem všici páni

* За доставленіе намъ этого перевода мы обязаны г. Смолерю. *Ред.*

Лужицко-сербскій переводъ.

Przekład łużycko-serbski.

Posłuchajće stari, młodži
Wo bitwach a zjězdžowanjach.

Běše něbdy 1) kńez 2) Załóbski,
słowotny, bohaty, dobry,
měješe džówku jeničku,
sebi a wšěm wele lubu.
Džówka na džiw bě nadobna,
ćěła bě krasnje zróstneho,
licy měješe wšej běłej,
na licomaj róžje kćěchu;
woči jako ńebjo jasnej,
a po jejnej běłej šiji
włosy złotomiškrjo wěju
we peršćenjach skudžer'ene.

Aj něhdy kńez kaže póslu,
zo bychu wšě pánja pšijšli
na swój hród, na wulke hody.
A hdyž bě dźeń wustaw'eny,
pšińdžechu sem wšitcy panja

* Udzielenie nam tego przekładu winniśmy p. Smolerjowi. *Red.*

z dalnych zemi, z dalnych vlastí
na hrad kněžu na sě hody.

Vzezně hlahol trub i kotlóv.
Páni ku kněžu sě hrnú,
poklonichu sě tu kněžu,
i kněni, i lepéj dceri.
Za předlúhé stolu sedu
prekní rozenie—dle svého.
Nosichu jedenie divá,
i nosichu pitie medna:
i by hodovánie hlučné,
i by hodovánie slávné.
Rostupi sě síla v údech,
rostupi sě bodrost v myslech.

V ta doby kněz vece pánóm:
„Mužie, nebudi vàs tajno,
z kakych priečin ste sě sněli.
Statni mužie, jáz chcu zvěsti,
kací z vàs mi najplzněji.
V míře válku múdro ždáti;
vezdy nám súsědé Němci.“

Die kněz, přetrže sě ticho,
Ot stolov tu vstachu páni,
poklonichu sě tu kněžu,
i kněni, i lepéj dceri.

Kotly, trúby slyšeti z nova;
vše sě ku sědániu stroji.
Tu před hradem v širé lúce
vzvyši na pavlači krasné
seděše kněz s starostami,
sedě kněni s zemankami,
i Ludiše s děvicemi.
I káže kněz zemanóm swym:
„Kto chtie prví na sědánie,
ty jáz kněz sám ustanoviu.“
I kaže kněz na Střebora:
Střebor Ludislava zyvá.
Vsedasta oba na konie,
vzesta dřevce ostrú hrotú,
prudko protiv sobě hnasta,
dluho spolu zápasista,

z krajow dalokich a zemjow
na hród kńezu na te 3) hody.

Zazynčachu truby, kotły.
Panja kńezu so ćěrjachu,
pokłonichu so tu kńezu,
a kńeni, a rjanej dźówcy.
Za dołhe so blida synu
kóždy rodu dla swojeho.
Nosychu jědźenje dźiwne,
nosychu m'edowe pićje:
a by hosćina bunčaca,
a by hosćina słowotna.
Rozstupi so sylnosć w stawach,
rozstupi so khróbłosć w myslach.

W tym času kńez dźeše panam:
„Mužjo, ńebydź wam potajno,
z kajkich winow sće zo zejšli.
Staći mužjo, ja chcu zhonić,
štóž z was mi najwužitniši.
W měri wójny mudrje čakać;
Pšecy nam susodźjo Němcy.

Dźe kńez, pšetorže so ćichosć,
Wot blidow stanychu panja,
pokłonichu so tu kńezu,
a kńeni, a rjanej dźówcy.

Kotly, truby słyšeć z nowa;
wšo so k zjězdźowanju troji.
Pšed hrodom na wulkej łucy
horkach na wutwar'ku krasnym
Sedźeše kńez a staróśćjo,
Sedźi kńeni a zemjanki,
a Ludyša z holičkami.
Kaže kńez zemjanam swojim:
„Štó chce prěni k zjězdźowanju,
tychhlej ja kńez sam wustawju.“
Pokaže kńez na Stšěbora:
Stšěbor Ludysława woła.
Skočištaj wobaj na konje,
wzaštaj hlebje z wótrym kóncom,
z mocu na so wobaj hnaštaj,
dołho w hromadźje bědźištaj,

cž dřevce oba zlámasta.
I tak uondana běsta,
oba z dráby vystúpista.

Zevzně hlahol trub i kotlóv.
I káže kněz zemanóm swym:
„Kto chtie vteri na sědanié,
aby kněni stanovila.“ —
Kněni na Srpoše káže;
Srpoš Spitibora zyvá.
Vsedasta oba na konie,
vzesta dřevce ostrú hrotú.
I hna Srpoš v Spitibora,
vysadi jej tvrda sědla,
sam sě s koně ruče vrže.
Oba dobysta tu meči,
ráz po ráze v črná ščitú,
jiskry wzprchu v črnú ščitú.
Spitibor Srpoše seče,
Srpoš v chladnu zemiu pade;
i oba sta unavena,
oba z dráby vystúpista.

Zevzně hlahol trúb i kotlóv.
I káže kněz zemanóm swym:
„Kto chtie třetí na sědánié,
by Ludiše stanovila.“
Kněžna na Lubora káže,
Lubor Bolemíra zyvá.
Vsedasta oba na konie,
vzesta dřevce ostrú hrotú,
ruče v ohradu sě hnasta,
protiv sobě zaměrista,
srazista sě oščepoma.
Bolemír sě s koně koti,
ščit mu daleko zaletě,
otnesú jej chlapi z dráby.

Zevzně hlahol trub i kotlóv.
Lubor na Ruboše zyvá,
Rubóš ruče na kóň vskoči,
prudko na Lubora žene;
Lubor kopie mečem přetě,
Křepce v helm mu vrazi ranu;

hač hlebje wobaj zlamaštaj.
A tak wumučenaj běštaj;
Wobaj z drohi wustupištaj.

Zazynčachu truby, kotly.
Kaže kńez zemjanam swojim:
„Štó chce drahi k zjězdžowanju,
Zo by kńeni wustawiła.“—
Ta na Serpoša pokaže;
Serpoš Spićibora woła
Skočištaj wobaj na konje,
wzaštaj hlebje z wótrym kóncom.
Ćěri Serpoš k Spićiborej,
wusadži 'ho z twerdoh' sedla,
sam so z konja ručje suže.
Wobaj dobyštaj tu m'eči,
rubaštaj do čornej' škitow,
jškrje so próša z čornej' škitow.
Spićibor Serpoša rubny,
Serpoš k zemi khłódnej padže;
A wobaj staj wumučenaj,
Wobaj z drohi wustupištaj.

Zazynčachu truby, kotly.
Kaže kńez zemjanam swojim:
„Štó chce tseći k zjězdžowanju,
ńech sama Ludyša stawi.“
Ta na Lubora pokaže,
Lubor Bóleměra woła.
Skočištaj wobaj na konje,
Wzaštaj hlebje z wótrym kóncom,
ručje do wobhrody hnaštaj,
na sebje so zaměrištaj,
prasnyštaj do so hlebjomaj.
Bóleměr so z konja wali,
škit 'mu daloko zaleći,
Wotńesu 'ho hólcy z drohi.

Zazynčachu truby, kotły.
Lubor na Ruboša woła,
Ruboš zaskoči na konja,
z mocu na Lubora ćěri,
Lubor hlebju z m'ečom pšesće,
do kłobuka rubny ranu;

Ruboš vazem s koně spade,
otnesu jej chlapi z drahy.

Vzezni hlahol trub i kotlóv.
Lubor na zemany zyvá:
„Kto sě chtějú se mnú biti;
těm v ohradu sěmo jeti.“
I by hovor mezi pany;
Lubor na ohradě ždaše.
Vytče Zdeslav dluhé dřevce,
i na dřevci turí hlava,
vskoči na oř jarobujny,
hrdivymi slovy vece:
„Praděd mój zbi diva tura,
otčik zahna Němcev zbory;
skusí Lubor chrabrost moju.“
I tu protiv sobě hnasta,
hlavama v sebe vrazista,
aj oba s koniú spadesta,
Ruče zdě meče dobysta,
opěšalá zapasista.
Křepce mečema máchasta,
kol sě rozléhachu rázi.
Lubor sě k němu přiboči,
mečem kruto v helm mu seče,
helm sě roskoči v dva kusy,
mečem v meč uderi ránu
i meč vzletě za ohradu;
Zdeslav sě na zemiu vrže.

Zevzně hlahol trub i kotlóv.
Okluči Lubora panstvo,
i vede je přede kněze,
před kněni i před Ludišu.
Ludiše mu věnec stavi,
věnec z dubového listie.
Zevzně hlahol trub i kotlóv.

Ruboš na znak z konja padže,
Wotńesu 'ho hólcy z drohi.

Zazynčachu truby, kotły.
Lubor na zemjanow woła:
„Kiž so chcedža ze mnu bići
ńech do wobhrody sem jědu.“
A by borbot bez panami;
Lubor na wobhrodži čaka.
Tykńe Zdžesław dołhu hlebju,
na hlebji tej tura hłowa,
skoči na 4) wólneho konja,
z hordymi słowami prawi:
„Džěd mój zabi džiwoh' tura,
nan tón zahna Němcow črjódy,
zhoni Lubor khróbłosć moju.“
A pšećiwo sebi hnaštaj,
z hłowomaj do so prasnyštaj,
aj wobaj z konjow padžeštaj.
Ručje tam m'ěči dobyštaj,
pěši w hromadžje bědžištaj.
Mócnje z m'ečomaj machaštaj,
wokoł' roznoša so razy.
Lubor skoči k jeho bocy,
z m'ečom krućje na helm syka,
helm rozkoči na dwaj kusaj,
z mečom na m'eč dyri ranu
a meč zleće za wobhrodu;
Zdžesław so na zemju wali.

Zazynčachu truby, kotły.
Wobzankńe Lubora panstwo,
a w'edže jeho pšed kńeza,
pšed kńeni a pšed Ludyšu.
Ludyša 'mu wěnašk stawi,
wěnašk z duboweho lisća.
Zazynčachu truby, kotły.

Приписки.

1) *Кнез* теперь у лужицкихъ Сербовъ значитъ только *господинъ*. *Pan* совершенно утрачено въ обыкновенномъ прозаическомъ языкѣ и еще употребляется только въ поэзіи. *Князь* значитъ: w'er'ch (произн. вьерьхъ), собственно *верхъ*.

2) *Лаба* (Elbe) у верхне-лужицкихъ Сербовъ называется *Łóbjo*, у нижне-лужицкихъ — *Łobje*.

3) *Hody*. Значеніе этого слова: *празднество*, *торжество*, почти во всѣхъ мѣстахъ страны утрачено и теперь большею частію означаетъ только праздникъ Рожд. Христ.

4) *Wólny* значитъ *борзый*, *бодрый*, и употребляется только тогда, когда говорится о животныхъ. *Охотный*, *доброводьный* — значитъ *zwólny*.

Przypiski.

1) *Kńez* teraz u łużyckich Serbów znaczy tylko *pan*. Zaś *Pan* zupełnie znikło w potocznéj prozaicznéj mowie i jeszcze używa się tylko w poezyi. *Książe* znaczy *w'er'ch*, właściwie *wierzch*.

2) Łaba (Elbe) u górno-łużyckich Serbów nazywa się *Łobjo*, u dolno-łużyckich — *Łobje*.

3) *Hody*. Znaczenie tego wyrazu: *uroczystość*, prawie we wszystkich miejscach kraju jest zatracone i teraz po większéj części znaczy tylko święto Bożego Narodzenia.

4) *Wólny* znaczy *dziarski*, *śmiały*, i używa się tylko wtedy, kiedy jest mowa o zwierzętach. *Chętny*, *dobrowolny* — znaczy *zwólny*.

ДОННА КЛАРА ДИ ТОРДЕЗИЛЛЯСЪ.

Эпизодъ изъ испанской войны 1811 г.

Ад. Ам. Косинскаго.

Это было въ концѣ 1811 года, вскорѣ послѣ того, какъ генералъ Суше завладѣлъ Валенціею. Французская армія заняла весь берегъ Средиземнаго Моря, начиная отъ Барцелоны до мыса св. Мартына, съ котораго въ ясный день, особенно передъ восхожденіемъ солнца, когда оно не поражаетъ взоровъ яркими лучами, можно легко разсмотрѣть и зеленые берега многолюдной Ивицы, и нагія, смуглыя, скалы угрюмой Ферментары.

Съ четверть мили отъ упомянутаго мыса, но также на берегу моря, лежитъ мѣстечко Тордезиллясъ. Теперь оно совершенно разрушено; но въ то время, о которомъ говорю я, не будучи еще опустошено пламенемъ войны, свирѣпствовавшимъ нѣсколько лѣтъ на полуостровѣ, оно было богато и многолюдно. Своимъ цвѣтущимъ состояніемъ оно обязано было въ особенности двумъ причинамъ: во-первыхъ— небольшой пристани, удобной не только для торговли съ Ивицею, но и для торговли контрабандою съ англійскими кораблями, безпрерывно плавающими вблизи; во-вторыхъ— стараці-

DONNA KLARA DI TORDESILLAS.

Ustęp z wojny hiszpańskiej 1811 r.

Przez Ad. Am. Kosińskiego.

Było to w końcu 1811 roku, wkrótce po opanowaniu Walencyi przez jenerała Sucheta. Armia francuzka zajęła cały brzeg Śródziemnego Morza, począwszy od Barcellony aż do przylądku świętego Marcina, z którego to w dniu pogodnym,szczególniéj przed wschodem słońca, gdy ono jaskrawemi promieniami oczu nie razi, dojrzysz łacno i zielone brzegi ludnéj Iwicy, i nagie śniade opoki smutnéj Fermentary.

Małe ćwierć mili od wspomnionego przylądka, lecz także nad brzegiem morza, leży miasteczko Tordesillas, dziś w ruinach, lecz w czasie, w którym mówię, nie dotknione jeszcze pożogą wojny, od lat kilku dręczącéj półwysep, zamożne było i ludne; kwitnący zaś swój stan, dwom szczególniéj zawdzięczało przyczynom, naprzód, małéj przystani ułatwiającéj handel z Iwizą, a nawet kontrabandzki z angielskiemi okrętami, bezustannie krążącemi w pobliżu; powtóre zabiegom i czynnéj opiece dziedzica. Tym dziedzicem był don Antonjo di Tordesillas, hrabia, grand pierwszéj klassy, kawaler

ямъ и дѣятельному попеченію своего владѣтеля. Этимъ владѣтелемъ былъ Донъ Антоніо ди-Тордезиллясъ, графъ, грандъ перваго класса, кавалеръ ордена Карла, потомокъ древней, но уже угасавшей фамиліи Веспуцціевъ, которая, выводя родъ свой отъ римскихъ Веспуціевъ, изъ вѣка въ вѣкъ доставляла исторіи и легендамъ испанскимъ новаго богатыря, министра или знаменитаго прелата. Отъ нея-то, если вѣрить фамильнымъ преданіямъ и мѣстной хроникѣ, происходилъ славный Америкъ Веспуцій, счастливый участникъ въ предпріятіи Колумба, знаменитый мореплаватель, котораго имя безъ сомнѣнія дойдетъ до отдаленнаго потомства, увѣковѣченное въ названіи новооткрытаго пол-міра.

Но и для Тордезиллясъ, какъ и для прочихъ городовъ Аррагоніи и Кастиліи, насталъ страшный день, день крови и истребленія. Генералъ Ж-ръ (не объявляю его имени, хотя оно слишкомъ извѣстно въ исторіи жестокой войны на полу-островѣ), помѣстивъ въ Санто-Фелипе главную квартиру дивизіи, выслалъ въ Тордезиллясъ небольшой отрядъ конницы, изъ сорока человѣкъ, подъ предводительствомъ поручика Л*, собственно не какъ гарнизонъ, но какъ форпостъ противъ шаекъ Гверильясовъ, и назначилъ кромѣ того авангардъ для охраненія бе-

orderu Karola, potomek starożytnéj a już dogorywającéj familii Wespuzzich, która od rzymskich Wespuciuszów ród swój wywodząc, wiek w wiek historyi i legendom hiszpańskim nowego bohatera, ministra lub znakomitego nastręczała prałata. Z niéj to, jeżeli familijnym podaniom i kronice miejscowéj wiarę dać można, pochodził ów sławny Americo Wezpuzzo, szczęśliwy współzawodnik Kolumba, znamienity żeglarz, którego imie bezwątpienia najodleglejszéj potomności dojdzie, uwiecznione w nazwie nowoodkrytego pół-świata.

Lecz i dla Tordesillas, jak dla innych miast Arragonii i Kastylii, nadszedł straszny dzień utrapienia, dzień krwi i pożogi. Jenerał G*rd, (niewymieniam jego nazwiska, chociaż ono znane i nazbyt w dziejach okrutnéj na półwyspie walki), założywszy w Santo-Felipe główną kwaterę dywizyi, wysłał do Tordesillas szczupły oddział jazdy ludzi czterdziestu pod dowództwem porucznika L*, nie tak na załogę, jak raczéj forpocztę przeciw bandom Gerillasowskim, i przednią straż oddziału przeznaczonego do strze-

реговъ, чтобы на нихъ не высаживались Англичане.

Поручикъ Л* былъ молодой человѣкъ лѣтъ двадцати пяти; голубые глаза, свѣтло-русые волосы и бѣлый цвѣтъ лица ясно показывали, что онъ не былъ питомцемъ ни западной, ни южной Европы. И въ самомъ-дѣлѣ, хотя уже нѣсколько лѣтъ служилъ онъ во французской арміи и хотя широкая грудь его украшалась звѣздою Почетнаго Легіона, однако жъ родина его была далекая страна, плодородныя надвислянскія нивы, Польша. — Л*, молодой, веселый и съ дѣтства привыкшій къ лучшимъ обществамъ, какъ только остановился съ своимъ отрядомъ въ Тордезиллясъ и прекратилъ мелочные споры съ алькадами при назначеніи квартиръ, сейчасъ же побѣжалъ къ замку владѣтеля. На берегу моря, на небольшомъ возвышеніи, съ своими готическими башнями и кровлями, покрытыми шифромъ, онъ величественно возвышался надъ садовыми кипарисами, надъ золотою ивою и испанскимъ дубомъ съ мягкими листьями и благовонными цвѣтами.

Грандъ донъ Антоніо, почтенный старецъ, высокаго роста, что очень рѣдко въ Испаніи, посѣдѣлый, одна изъ тѣхъ фигуръ, которыми мы восхищаемся въ картинахъ Мурилла, — принялъ молодого человѣка полу-учтиво, полу-

żenia nadbrzeży od wylądowania Anglików.

Porucznik L* był to młodzian lat 25; oko niebieskie, włos jasny, cera lic biała przekonywały dowodnie, że on niebył zachodniéj, ani południowéj Europy dziecięciem, jakoż istotnie, chociaż od lat kilka służył w armii francuzkiéj, gwiazdą legii honorowéj szeroką pierś zdobił, przecież rodzinne jego strony były odległe, bujne nadwiślańskie niwy—Polska.—Młody, wesoły, do lepszych towarzystw od dzieciństwa wezwyczajony, skoro tylko w Tordesillas z oddziałem swym stanął i ułatwił z Alkadą drobne rozkwaterunku zatargi, czém prędzéj pobiegł do zamku dziedzica, po nad brzegiem morza, na małym wzgórzu, gotyckie swe wierzyce i szyfrem powleczone dachy poważnie wybijającego nad okolne ogrodu cyprysy, złotą wierzbę i dąb hiszpański o miękkich liściach i woniejącym kwiecie.

Grand Don Antonjo, starzec poważny, wysokiego wzrostu, co dziwem w Hiszpanii, siwy, jedna z tych figur, które uwielbiamy w genialnych malunkach Murylla, przyjął młodzieńca na pół grzecznie, na pół zimno; grzecznie, bo w czasach,

холодно; учтиво — потому-что въ то время, когда онъ жилъ, французскій мундиръ, даже простаго солдата, не былъ презираемъ; холодно— потому-что донъ Антоніо не могъ забыть, что онъ грандъ, остатокъ славнаго поколѣнія Веспуціевъ, болѣе же всего потому, что онъ Испанецъ по крови отца, по молоку матери, непримиримый врагъ Французовъ, особенно теперь, когда они попирали каждую его святыню, оскорбляли вѣру, обычаи и тронъ.

Какъ бы то ни было, молодой ли офицеръ своей вѣжливостію и образованностію снискалъ себѣ расположеніе Испанца, Испанецъ ли хотѣлъ задобрить человѣка, отъ котораго зависѣло благосостояніе города и его околицъ, по другой ли какой-либо причинѣ,— только грандъ, послѣ учтиваго разговора, продолжавшагося полчаса, пригласилъ комендапта на вечеръ въ зáмокъ; притомъ страннымъ образомъ такъ случилось, что отрядъ Французовъ прибылъ въ Тордезиллясъ именно въ одинъ изъ его торжественныхъ дней, въ праздникъ св. заступницы города и въ день рожденія единственной дочери графа, донны Клары Веспуццо.

Разумѣется, молодой воинъ съ величайшей охотою принялъ предложеніе, сей-часъ же полетѣлъ въ мѣстечко, наскоро занялся сво-

w których żył, mundur francuzki prostego nawet żołnierza do pogardy niebył; zimno, bo don Antonjo nie mógł zapomnieć, że on Grand, odłamek świetnego szczepu Wespuzzich, a nadewszystko, że on Hiszpan z krwi ojca, z mleka matki i wróg zacięty Francuzów, zwłaszcza też teraz, gdy oni wszystkie jego świętości deptali, urągali wierze, zwyczajom, tronowi.

Cóżkolwiek bądź, czy to że młody oficer pozyskał swoją grzecznością i wykształceniem względy Hiszpana, czy że on chciał zaskarbić sobie przychylność człowieka, od którego pomyślność miasta i okolicy zależała, może też z jakiego innego powodu, dość, że po pół godzinnéj grzecznéj rozmowie poprosił komendanta na wieczorną do zamku zabawę, gdyż szczególniejszym trafem oddział Francuzów przybył do Tordesillas właśnie w jednym z dni jego uroczystych, w święto patronki miasta i w święto urodzin jedynaczki córki hrabiego, donny Klary Wespuzzo.

Ma się rozumieć, że młody wojownik jak najchętniéj przyjął wezwanie, czém prędzéj do miasteczka pospieszył, do toalety żwawo

имъ туалетомъ, мечтая не объ одной кадрили, не объ одной испанской красавицѣ и, въ особенности, о любовной интригѣ, которой онъ жаждалъ не только какъ каждый двадцатипятилѣтній юноша, но и какъ человѣкъ, утомленный нѣсколько-лѣтнею войною и желающій воспользоваться свободною минутою, какъ лихоимецъ сокровищемъ,пріобрѣтеннымъ кровавыми трудами. Правда, въ этихъ мечтахъ не разъ представлялся его глазамъ кинжалъ, но онъ съ улыбкою отдалялъ отъ себя эту непріятную мысль; — если бы даже эта мысль и осуществилась, развѣ бы она его испугала? развѣ ему незнакома смерть? развѣ онъ не боролся съ нею каждый день въ битвахъ съ гверильясами и съ англійскими солдатами? — Смерть устрашаетъ только того, кто привыкъ издалека смотрѣть на нее; но кто тысячу разъ сходился съ нею съ глазу на глазъ, кто боролся съ нею, тотъ уже не боится ея, какъ сторожъ кладбища не боится привидѣній и вампировъ,этихъ страшилищъ старыхъ бабъ, дѣтей и стариковъ.

Когда, въ седьмомъ часу, при захожденіи солнца, молодой поручикъ вошелъ въ большую залу замка Тордезиллясъ, она вся уже была наполнена. Всѣ гранды, гидалги и лица, знаменитыя богатствомъ или происхожденіемъ, ка-

zabrał się, marząc nie o jednym kontradansie, nie o jednéj piękności hiszpańskiéj, a co najwięcéj, o jakiéj intrydze miłosnéj, któréj nietylko był chciwy, jako każdy dwudziesto-pięcio letni młodzieniec, ale nadto jak człowiek kilko-letnią wojną znużony, a z chwili wytchu, niby lichwiarz z krwawo-zapracowanego skarbu, ciągnąć zyski łakomy; prawda, że w tych marzeniach nieraz przed oczy sztylet mu się nasunął, lecz odpychał z uśmiechem tę brzydką myśl, a gdyby i urzeczywistnić się chciała, alboż go to straszyło, czy on nie znał się z śmiercią, czyż jéj codzień w walkach z Gerillasami, z angielskiemi żołnierzami nie brawował? Zgon straszy tylko tego, kto zdala nań poglądać się wuczył; ale kto po tysiąc razy z nim oko w oko zeszedł się, popasował, powalczył, to się go nieobawia wreszcie, właśnie jak strażnik cmentarza widm i upiorów,— starych bab, dzieci i starców straszydeł.

Gdy koło siódméj z południa, godzinie zachodu słońca, młody porucznik wszedł na salę balową zamku Tordesillas, znalazł ją zapełnioną już całkiem. Co tylko w okolicach doliczyłeś grandów, hidalgów i osób znamienitych ma-

кія только находились въ окрестностяхъ, знатныя дамы, прелестныя дѣвицы, вдовы и замужнія женщины, какія только были въ южныхъ странахъ Валенціи и въ значительной части Мурціи, все это собралось въ гостепріимный домъ графа. И въ самомъ-дѣлѣ любопытно было взглянуть на это собраніе: уже увлекательно было самое мѣсто, — длинная и узкая зала, вымощенная плитами сѣраго мрамора, украшенная фамильными портретами, обращенная въ какой-то садъ чудесной красоты разстановкою вдоль стѣнъ померанцевыхъ деревьевъ, кактусовъ съ странными формами и тѣхъ тропическихъ растеній, которыхъ цвѣты, кажется, украшены всѣми цвѣтами радуги, крыльями бабочекъ, а ихъ благоуханіе еще пріятнѣе было благоуханія розы; но что значило это мертвое убранство залы? юношу болѣе занимало ея живое убранство: то были гордые аррагонскіе гранды, гордые, какъ и прежде, когда они были еще богаты сокровищами обѣихъ Индій, промышленностію Фламандцевъ, золотомъ половины Италіи, когда они склоняли колѣна только передъ Богомъ и не обнажали головы даже передъ Карломъ V; то были ихъ жены, стройныя донны, покрытыя блескомъ цейланскаго жемчуга и бразильскихъ брилліантовъ, съ смуглыми плечами, кото-

jątkiem lub rodem, co tylko południowe strony Walencyi i znaczna część Murcyi posiadały z dostojnych matron, pięknych dziewic, wdów i mężatek, znalazłeś je wszystkie zebrane w gościnnym domu hrabiego. Istotnie ciekawym był widok tego zgromadzenia. Naprzód samo miejsce, sala długa a wązka, wyłożona taflami szarego marmuru, ozdobiona familijnemi portretami, zmieniona w jakiś cudownéj piękności sad, rozstawieniem przy ścianach drzew pomarańczowych, kaktusów o dziwacznych formach i tych plant tropikowych, których kwiecie zda się ozdobne wszystkiemi barwami tęczy, skrzydełkami motylów, a woń leksza, nętniejsza jeszcze od róży; — lecz cóż znaczyło to martwe przystrojenie komnaty? — strój jej żywy więcéj zajął młodzieńca: to dumni aragońscy grandowie, dumni jak kiedyś, gdy bogaci skarbami obójga Indyi, przemysłem Flamandczyków, pół Włoch złotem, nie zginali kolana tylko przed Bogiem, nie odkrywali głowy nawet przed piątym Karolem, — to ich

рыя кругомъ обхвачены были желтыми брюссельскими кружевами; наконецъ это была испанская молодежь, молодежь валенцiйская, это были дѣвушки съ смуглыми лицами, съ черными глазами, осѣненными густыми рѣсницами, изъ-за которыхъ если устремится на тебя взглядъ, то невольно сильнѣе забьется въ груди сердце, невольно потупитъ глаза самый отважный сластолюбецъ; потому что этотъ взглядъ— огонь, жаръ; это наслажденіе, сосредоточенное въ одной искрѣ, кипящее, страстное, бурное наслажденіе дѣтей юга.

Глаза поручика заяснѣли радостію; самодовольная улыбка пробѣжала на его устахъ. Бальная зала графа казалась ему эдемомъ блаженства: столько лѣтъ искалъ онъ какого-нибудь многолюднаго шумнаго увеселенія, и вотъ онъ нашелъ его, и жаждалъ предаться ему отъ всей души и сердца!

— «Это сынъ мой, графъ ди Дуро, это дочь моя, донна Клара Веспуццо,» съ важностію говорилъ графъ, представляя молодаго офицера своимъ дѣтямъ,— молодому человѣку и дѣвушкѣ, въ день рожденія которой собралась вся эта толпа.

Графъ ди Дуро былъ молодой человѣкъ лѣтъ тридцати, низкій, худощавый, безобразный и черный; казалось, онъ характеризировалъ Испанцевъ нынѣшняго поколѣнія: гордость и хитрость, буря страстей

żony, strojne donny, błyszczące zawojami pereł celjańskich, brylantów brezylskich, okrążające zżółkłe ramiona wżółkłe bruxelskie koronki; to wreście młodzież hiszpańska, walencyjska, dziewice o śniadych licach, czarném oku, rzęsach jedwabnych, bogatych, z za których gdy ci strzeli spojrzenie, mimowoli gwałtowniéj bije serce w piersi, mimowoli najśmielszy, najłakomszy uciech spuszcza oko, bo to spojrzenie—ogień, żar; jest to roskosz wcielona w błysk jeden, rozkosz dzieci południa, wrząca, namiętna, burzliwa.

Porucznika źrenica błysnęła radością, uśmiech zadowolenienia wybił na usta,—sala balowa hrabiego zdawała mu się Edenem uciech, szczęścia; tyle lat tęsknił za jaką bądź tłumną, rzeźwą zabawą, że z téj, co się nastręczała, duszą i sercem pragnął korzystać.

— «To mój syn hrabia di Duro, to moja córka donna Klara Wespuzzo», mówił grand poważnie, przedstawiając młodego oficera dwójgu swym dzieciom, młodzieńcowi i dziewicy, któréj urodziny zgromadziły tłum cały.

Hrabia di Duro był to młodzian lat trzydziestu, niski, chudy, szpetny i czarny; zdawał się charakteryzować Hiszpanów w pokoleniu obecném; duma i przebieg, burza namiętności i zimna rozwaga jasno

и холодный разсудокъ ясно отражались въ его черномъ и искристомъ взорѣ, на блѣдныхъ губахъ и на лбу, изрытомъ не одной глубокой морщиною, не смотря на лѣта молодости. Донна Клара, по странной игрѣ природы, была чрезвычайно похожа на брата; но сколько первый былъ безобразенъ, столько другая была прекрасна; сколько онъ былъ гордъ и вспыльчивъ, столько она была кротка и скромна. Офицеръ, отраженный дерзкимъ и даже презрительнымъ взглядомъ молодаго человѣка и восхищенный очаровательнымъ ангельскимъ взглядомъ дѣвушки, сказалъ про себя:

— «Тебя я долженъ ненавидѣть, а тебя буду любить.»

И этимъ словамъ онъ не измѣнилъ во все продолженіе бала. Платя молодому Испанцу презрительнымъ вглядомъ за презрительный вглядъ, онъ ни на шагъ не отступалъ отъ графини, съ тою беззаботною небрежностію молодежи, которая въ самомъ многолюдномъ собраніи избравши для себя предметъ обожанія и поклоненія, ему только и служитъ, съ ущербомъ для прочихъ красавицъ. Трудно было узнать, понравилось ли доннѣ Кларѣ такое обхожденіе офицера, однако она охотно съ нимъ танцовала, и когда музыка заиграла вальсъ, то она, по просьбѣ молодаго человѣка, го-

wybijały w czarném iskrzystém oku, w bladych ustach i na czole, które, pomimo lat młodych, niejedna głęboka bruzda rozryła. Donna Klara, szczególniejszą igraszką przyrody, do brata nadzwyczajnie była podobną, lecz ile ten szpetny, tyle ta piękna, ile on dumny, burzliwy, tyle ona łagodna i skromna. Odepchnion zuchwałém, pogardném nawet spojrzeniem młodzieńca oficer, a przywabiony harmonijném anielskiém dziewicy, rzekł w sobie:

— «Ciebie muszę nienawidzieć, ciebie kochać będę.»

I tym wyrazom wiernym przez cały ciąg zabawy pozostał; dumą za dumę, spojrzeniem wzgardy za spojrzenie wzgardy płacąc młodemu Hiszpanowi, przykuł się, że tak rzeknę, do boku hrabianki, z tém niedbałém lekceważeniem młodzieży, co w najtłumniejszém zgromadzeniu wybrawszy sobie przedmiot uwielbień i hołdów, jemu służy jedynie, z uchybą innym pięknościom. Czy ten postępek oficera podobał się donnie Klarze, wiedzieć trudno, przecież tańczyła z nim chętnie, a gdy muzyka walca zabrzmiała, to

това была пуститься съ нимъ и въ этотъ страстный танецъ.

«Кларитта, ты хочешь вальсировать?» отозвался хриплый и рѣзкій голосъ, одинъ изъ тѣхъ голосовъ, которые, кажется, пред назначены всегда и вездѣ подавать колкіе совѣты или строгія наставленія. Офицеръ быстро обернулся: эти слова произнесъ донъ Мигуэль графъ ди Дуро.

Дѣвушка слегка освободила свою бѣлую ручку изъ руки Француза и, съ полу-улыбкою, съ полу-смущеніемъ, неловко скрытымъ, возразила:

— «Отъ чего же, братецъ?»

— «Этотъ танецъ неупотребителенъ въ Испаніи; притомъ ты очень мало его знаешь и могла бы подвергнуть себя насмѣшкамъ и осужденіямъ.»

Донна, привѣтливо, но съ нѣкоторой печалью, — клонившись своему кавалеру, уже хотѣла подойдти къ кресламъ, но офицеръ удержалъ ее и, отвѣчая на гнѣвный, насмѣшливый вглядъ Испанца такимъ же взглядомъ, сказалъ:

«О, не бойтесь, донна! нужно только немного доброй воли и смѣлости— и танецъ пойдетъ хорошо; впрочемъ, не знаю, отъ чего бы онъ могъ обратить на себя вниманіе, тѣмъ болѣе подвергнуться осужденіямъ, потому-что, какъ я вижу, уже нѣсколько паръ готово пуститься по нашимъ слѣдамъ.»

i do tego namiętnego tańca na prośbę młodziana była gotową.

«Klaritto, ty chcesz walsować?» ozwał się obok dorodnéj pary głos chropowaty i ostry, jeden z tych, które zdają się być przeznaczone nieść cierpkie porady lub surowe napomnienia zawsze i wszędzie.— Oficer zwrócił się szybko, — don Miguel hrabia di Duro mówił te słowa.

Dziewica lekko wysunęła białą dłoń z ręki Francuza i odparła na wpół z uśmiechem, na wpół z trwogą, źle ukrytą:

— «I dla czegoż, mój bracie?

— «Nie jest to taniec używany w Hiszpanii, nadto bardzo mało go znasz, możesz się narazić na pośmiewisko i obmowę.»

Donna, skłoniwszy się tancerzowi uprzejmie, lecz trochę smutno, chciała już wrócić się do krzesła, lecz wstrzymał ją oficer i gniewném szyderczém spojrzeniem podobne spojrzenie zapłaciwszy Hiszpana, wyrzekł:

«O nie lękaj się donna, trochę dobréj chęci i odwagi, a taniec pójdzie dobrze; zresztą niewiem, czemu by on zwrócił na siebie uwagę, a tym bardziéj obmowę, gdy spostrzegam kilka już par gotowych pobiedz naszym śladem.

И въ-самомъ-дѣлѣ въ разныхъ мѣстахъ залы молодежь готовилась къ танцу, который, будучи мало извѣстенъ въ Испаніи, тѣмъ болѣе еще нравился, а при страстномъ Фанданго и уродливомъ Каракача казался очень скромнымъ. Трудно было что-нибудь возразить на замѣчаніе офицера, и такъ дѣвушка подала ему руку. Донъ Мигуэль злобно стиснулъ губы, сжалъ въ кулаки руки и отошелъ въ сторону.

Танецъ сначала шелъ худо, по-крайней-мѣрѣ несмѣло со стороны дѣвушки. Какое-то видимое смущеніе удерживало свободныя движенія ея очаровательной таліи, казалось, сковывало ея легкія ножки, но вскорѣ живая музыка и вихрь танца увлекли ее, заставили позабыть опасеніе; она предалась веселому танцу со всей беззаботною рѣзвостію дѣвушки, съ страстной душою Испанки, и когда наконецъ утихла музыка, то она, съ воспламененнымъ лицомъ, съ сильно-вздымающеюся грудью, счастливая, веселая, бросилась въ ближайшее кресло. Офицеръ остановился подлѣ нея.

— «Вы танцуете чудесно,» шепнулъ онъ.

— «О, вы не повѣрите, какъ я люблю, почти обожаю этотъ нѣмецкій танецъ!»

— «Онъ останется для меня вѣчно-незабвеннымъ, вѣчно-ми-

Jakoż istotnie, w różnych punktach sali młodzież zabierała się do tańca, który że mało znany w Hiszpanii, tym był milszy może, a przy namiętnym Fandango, szpetnym Caracatscha, bardzo skromnym wydawać się musiał.— Na uwagę oficera trudno było co odrzec, podała mu rękę dziewica. Don Miguel ściął gniewnie usta, zwinął dłonie w kłębek i odszedł na stronę.

Taniec zrazu szedł źle, a przynajmniéj nieśmiało ze strony dziewicy; jakaś wyraźna trwoga, wzruszenie, krępowały swobodne ruchy jéj uroczéj kibici, wiążąc lekkie stopy zdały się, lecz wkrótce rzeźwa muzyka i wir tańca uniósł ją, dał zapomnieć obawę; oddała się wesołemu tańcowi z całą niedbałą rzeźwością dziewicy, namiętną duszą Hiszpanki, a gdy muzyka ucichła nareszcie, z rozpłomienioném licem, gwałtownie wznoszącą się piersią, szczęśliwa, wesoła, rzuciła się na przyległe krzesło; oficer przy niéj stanął.

—«Pani tańczysz cudownie», szepnął.

—«O, nie uwierzysz, jak lubię, ubóstwiam prawie, ten niemiecki taniec.»

— «Dla mnie wiecznie on pamię-

лымъ, съ тѣхъ поръ, какъ я его танцовалъ съ вами.»

Еще болѣе яркій румянецъ покрылъ прекрасное лицо донны; офицеръ схватилъ ея руку и хотѣлъ поцѣловать, какъ вдругъ Испанка задрожала и поблѣднѣла.

— «Ахъ, оставьте меня, пусти те мою руку, пустите, пустите, онъ сердится....»

— «Онъ? кто жъ бы осмѣлился? вѣдь вы не невѣста...»

— «Да,— я не хочу— но онъ— но Мигуэлитто....»

Офицеръ не зналъ, что подумать; онъ даже хотѣлъ смѣяться, что она такъ боялась брата.

— «Сжальтесь,» шепнула она тихимъ дрожащимъ голосомъ, а румянецъ безпрестанно покрывалъ ея лицо, въ глазахъ безпрестанно выражался страхъ,— «выслушайте одну мою просьбу.»

— «Приказывайте, донна, я готовъ вамъ пожертвовать даже жизнію.»

— »И такъ, сжальтесь, прошу васъ, умоляю...... Онъ обращаетъ на насъ вниманіе, сердится.... О, прошу васъ, не танцуйте со мною, не разговаривайте, не занимайтесь мною исключительно.....»

Въ голосѣ, въ выраженіи глазъ и лица дѣвушки столько было краснорѣчиваго, столько было души, просьбы, опасенія, что молодой человѣкъ покорился имъ, тихо проговорилъ какую то учтивую

tnym będzie, wiecznie miłym, odkąd tańczyłem go z panią.»

Rzeźwiejszy jeszcze rumieniec powlekł piękne lica donny, oficer dłoń jéj uchwycił, do ust poniósł, gdy nagle zadrżała i pobladła Hiszpanka.

— «Ach — daj pan pokój, puść mą rękę, puść ją, puść, — on się gniewa.»

— «On? Któżby śmiał?—wszakże narzeczoną nie jesteś.»

— «Tak, nie — lecz on — lecz Miguelitto.»

Oficer nie wiedział co sądzić,— śmiać się nawet chciał, że bała się tyle brata!

— «Panie», poszepnęła mu ona, poszepnęła głosem cichym, drżącym, a rumieniec ciągle zlewał jéj twarz, czoło, lica, w oku ciągle był przestrach,—«zmiłuj się, posłuchaj jednéj méj prośby.»

— «Rozkaż donna, życie nawet chętnie ci poświęcę.»

— «A więc zmiłuj się, proszę, błagam pana! on zwraca na nas uwagę, gniewa się,—ach proszę cię, nie tańcz ze mną, nie mów, nie baw się wyłącznie......»

W głosie, w wyrazie oka i lic dziewczęcia tyle było wyrazu, duszy, prośby, obawy,— że im uległ młodzieniec, cicho jakąś grzeczną zwrotkę poszepnął i odszedł, ale odszedł dumny, z tém zarozumie-

фразу, отошелъ, но отошелъ съ гордостію, съ самоувѣренностію счастливца, который видитъ, что торжество его любви уже въ-половину добыто.

Однако жъ разговоръ съ другими доннами для офицера не былъ такъ увлекателенъ и пріятенъ, какъ съ Клариттою. Одна очень мало знала французскій языкъ, другая отвѣчала только односложными словами на потокъ учтивостей; съ нѣкотораго времени онъ сталъ замѣчать также, что всѣ отъ него посторонялись, тихо перешептывались, а Испанцы переговаривали между собою; графъ ди - Тордезиллясъ безпрестанно выходилъ, какъ бы за какимъ-нибудь важнымъ дѣломъ; донъ Мигуэль, всегда угрюмый и гордый, во все не привлекалъ къ себѣ. Разгнѣванный, соскучившійся и утомленный офицеръ оставилъ залу и пошелъ въ садъ.

Ночь была погодная, но темная; на синевѣ небесъ ни одной звѣздочки, вокругъ царствовало глубокое молчаніе; на-минуту только прервали его часы на замкѣ, которые глухо прозвучали полночь. Молодой человѣкъ безъ мысли и цѣли блуждалъ по темнымъ аллеямъ и между шпалерами букшпану, померанцевыхъ деревьевъ и кипариса; наконецъ онъ взошелъ на вершину небольшаго скалистаго холма, черезъ который шла высокая стѣна, окружающая садъ; съ холма от-

niem szczęśliwca, który miłośny swój tryumf już na wpół wywalczonym widzi.

Rozmowa przecież z innemi donnami nie szła dla oficera ni z takim zajęciem, ni przyjemnością, jak z Klarittą. Jedna bardzo mało znała język francuzki, druga monosyllabami tylko odpowiadała na potok grzecznostek;— od niejakiego czasu uważał też powszechne od siebie stronienie, ciche szepty i rozmowy pomiędzy Hiszpanami; hrabia di Tordesillas bezustanku wychodził, niby jakimsiś ważnym interesem skłoniony, don Miguel, zawsze pochmurny i dumny nieprzynęcał wcale. Oficer rozgniewany, znużony, i zniechęcony, opuścił salę i wyszedł do ogrodu.

Noc była pogodna, lecz mroczna; na błękicie niebios ani jednéj gwiazdki, milczenie do koła ponure, na chwilę tylko przerwał je zegar zamkowy, posępnie wydzwoniwszy północ. Młodzian błąkał się bez myśli i celu po ciemnych alejach i szpalerach bukszpanu, pomarańczowych drzew i cyprysu, aż doszedł szczytu małego opoczystego wzgórza, przez który przechodził dość wysoki mur, okrążający ogród; ze wzgórza widok daleki na morze, miasto i jego okolice. Ku nim oficer

крывался далекій видъ на море, на городъ и его окрестности. На нихъ-то устремилъ офицеръ свой взоръ, погрузясь въ задумчивость, очень понятную при такой мрачной тишинѣ въ окрестностяхъ.

Въ городѣ тихо, глухо, какъ обыкновенно бываетъ въ полночь; но жители, по-видимому, еще не спали, потому-что, то тамъ, то сямъ, въ окнахъ домовъ мелькали слабые небольшіе огоньки. Поручикъ сталъ досадывать: ибо принято было за правило, даже подтвержденное строгимъ приказомъ главнокомандующаго въ Валенціи, чтобы въ каждомъ городѣ, въ которомъ помѣщется французскій гарнизонъ, жители, черезъ часъ по захожденіи солнца, гасили огонь въ своихъ домахъ и ложились спать; но вскорѣ гнѣвъ молодаго коменданта смѣненъ былъ изумленіемъ: тѣ огоньки, которые, казалось ему, свѣтились въ окнахъ, начали мелькать по улицамъ города, потомъ у его воротъ и наконецъ разбѣжались вдоль берега. «Навѣрно, это какія-нибудь приготовленія рыбаковъ, подумалъ офицеръ: но во всякомъ случаѣ это худо; надо побранить сержанта.» Ему даже пришла охота побѣжать въ городъ, узнать причину этихъ знаковъ, какъ вдругъ, на разстояніи нѣсколькихъ шаговъ, послышался на стѣнѣ какой-то шорохъ, потомъ стукъ валящагося щебня...

cer pogrążony w dumaniu, bardzo łatwo ponurą ciszą okólną wytłumaczyć się dającym, zwrócił swoje oko.

W mieście, cicho posępnie, zwykle o północy, ależ mieszkańcy widocznie spoczynkowi nie oddali się jeszcze, bo tam i sam widno z okien domów pobłyskiwały mdłe drobne światełka; porucznik gniewać się począł, przyjęto bowiem zasadę, obostrzono ją nawet rozkazem główno komenderującego w Walencyi, aby w każdém mieście, obsadzoném przez załogę francuzką, mieszkańcy, w godzinę po zachodzie słońca, gasili światła w swych domach i do spoczynku brali się, — ale wkrótce gniew młodego komendanta zamienił się w podziw, bo owe światełka, co brał za okienny odblask, migotać poczęły po ulicach miasta, daléj u bram jego, potém rozchodziły się w dłuż po nadbrzeżu,» — «zapewnie to jakie przygotowania rybackie, pomyślał oficer, zawsze przecież źle, złajać sierżanta winienem.» Nawet chęć przyszła pobiedz do miasta, przekonać się o przyczynie tych znaków, gdy nagle, o kilka kroków w dali, szelest jakiś rozszedł się na murze, potém sztukot upadającego gruzu, i w szczerbie ogrodzenia ukazały się szerokie słońcem ogorzałe lica, zdobne dwoma już dereszowatymi

Въ расселинѣ ограды показалось широкое, загорѣлое отъ солнца, лицо съ посѣдѣлыми усами, пересѣченное, вдоль чела, глубокимъ рубцомъ, который свидѣтельствовалъ о какой-то отчаянной битвѣ; молодой человѣкъ узналъ это лицо съ одного раза; это было лицо сержанта, его соотечественника и неотступнаго товарища во всѣхъ трудахъ и радостяхъ военныхъ.

— «Ахъ, это вы, поручикъ,» тихо сказалъ солдатъ, до-половины высовываясь изъ разсѣлины. «Хорошо, что я наткнулся на васъ. Эти проклятые Испанцы очевидно замышляютъ что-то недоброе.»

— «Какъ? у тебя есть какія-нибудь доказательства, ты увѣренъ?»

— «Прямыхъ доказательствъ нѣтъ, но ихъ сходки, ихъ прогулки по городу, въ эту пору, безъ сомнѣнія не предвѣщаютъ для насъ ничего добраго. Напрасно нѣсколько разъ звалъ я алькаду, чтобы разогнать эти толпы и уговорить ихъ идти спать; онъ возразилъ мнѣ, что у нихъ сего-дня торжественный праздникъ, день рожденія дочери владѣтеля, и что если поручикъ принялъ приглашеніе въ замокъ, то не будетъ смотрѣть съ предубѣжденіемъ на веселіе и забавы народа.»

— «Но что же значатъ эти огни?»

wąsami, przerźnięte od czoła głęboką szramą, pamiętnikiem jakiejś bitwy zaciętéj; te lica poznał młodzieniec od razu, należały bowiem do sierżanta, współziomka i nieodstępnego towarzysza wszystkich trudów, znojów i pociech wojskowych.

— Ach, to wy, panie paruczniku, szepnął żołnierz, do połowy ciała wychylając się z szczerby, dobrze, iż napotkałem pana. Ci przeklęci Hiszpanie o czemś złém myślą wyraźnie.

— Jak to, czy masz jaki dowód, przekonanie?

—Wprost nie mam, ale ich schadzki, ich spacery po mieście o téj porze, juścić nic dobrego dla nas nie zwiastują; napróżno kilkakrotnie wzywałem alkadę, aby tłumy rozpędził i do spoczynku nakłonił, odparł mi, że dzisiaj uroczyste ich święto, urodziny córki dziedzica, że kiedy pan porucznik przyjął zaprosiny do zamku, to złém okiem widzieć nie będzie wesela i zabawy ludu.

— Ależ te światła co znaczą?

— «Тутъ-то и запятая, господинъ поручикъ, и они меня озадачили; я рѣшился разузнать, что́ бы это такое было? вотъ я и пошелъ вслѣдъ за однимъ изъ нихъ; именно онъ повернулъ въ эту сторону,—да вы, господинъ поручикъ, должно быть, видѣли?»

— «Нѣтъ, я ничего не видалъ.»

— «Странное дѣло; онъ таки прямехонько шелъ сюда! Я ни на шагъ не сбился съ дороги. А это что такое? взгляните-ка на море.»

Поручикъ взглянулъ, вздрогнулъ, протеръ глаза, какъ бы думая, что ихъ морочитъ фантастическое зрѣлище; но нѣтъ, онъ видѣлъ хорошо: на четверть мили отъ того мѣста, на которомъ онъ стоялъ, недалеко отъ мыса, онъ ясно замѣтилъ бѣлые паруса кораблей, даже англійскій флагъ, красный наклоненный крестъ св. Георгія.

Солдатъ совершенно перешелъ на другую сторону стѣны, хотѣлъ что-то сказать, но офицеръ удержалъ его, давши ему знакъ рукою, потому-что въ эту минуту глухо раздался пушечный выстрѣлъ со стороны англійской эскадры; какъ будто это былъ условленный знакъ: въ саду, со стороны дворца, послышался странный, дикій шумъ, доходившій съ вѣтромъ отъ города вмѣстѣ съ стукомъ оружія, пистолетными выстрѣлами и глу-

— Otóż sęk, panie poruczniku, i mnie one w biły klin w głowę; uwziąłem się, aby wyśledzić, coby znaczyły, poszedłem za jednem, światłem, właśnie ku téj skierowało się stronie, musiał przecież widzieć pan porucznik.

— Nie, nic nie widziałem.

— Dziwna rzecz, przecież wprost tu szło! ani na krok niezmyliłem drogi, — lecz co to jest? niech no pan spojrzy na morze.

Porucznik spojrzał, nieco zadrżał — przetarł oczy, niby sądził, że one fantastycznym łudzą go widokiem, lecz nie, widział dobrze, na ćwierć mili od miejsca, na którém stał, w bliżu przylądka, dojrzał wyraźnie białe żagle okrętów, nawet banderę angielską, krzyż świętego Jerzego czerwony, ukośny.

Żołnierz całkiem przeszedł na drugą stronę muru, chciał coś wyrzec, ale skinieniem ręki jego słowa wstrzymał oficer, w téj chwili bowiem głucho, ponuro zabrzmiał wystrzał armatni od strony eskadry angielskiéj, a jak gdyby to był znak umówiony, w ogrodzie od strony pałacu, powstał szmer dziwny, dziki; dochodził on z wiatrem od miasta, razem z szczękiem broni hukiem pistoletowych wystrzałów i

хими стонами, какъ будто стонами мученія, смерти....

— «Клянусь Богомъ, господинъ поручикъ, это измѣна; убиваютъ нашихъ сержантовъ,» вскричалъ онъ, и рука его ухватилась за широкую саблю; однако жъ онъ еще и до половины не вынулъ ея, какъ вдругъ изъ-за стѣны раздался пистолетный выстрѣлъ; пуля ударила въ лобъ добраго солдата, онъ глухо простоналъ и упалъ къ ногамъ своего предводителя...

Молодой офицеръ, пораженный, встревоженный, быстро отскочилъ въ сторону и этимъ спасъ свою жизнь, потому-что въ эту минуту раздался другой выстрѣлъ: пуля врѣзалась въ кору высокаго кипариса, подъ которымъ онъ только-что стоялъ, и въ-слѣдъ за выстрѣломъ, далѣе, на нѣсколько шаговъ, вспыхнуло яркое трескучее пламя отъ сухихъ вѣтвей, фитилей и другихъ горючихъ веществъ; такое же пламя, вдругъ, какъ бы по волшебному мановенію, загорѣлось длинною каймою вдоль морскаго берега, на мысѣ и вокругъ городовой пристани.

Естественный, машинальный инстинктъ самосохраненія, потрясъ все тѣло, овладѣлъ мыслію несчастнаго молодаго человѣка; въ нѣсколько скачковъ сбѣжалъ онъ съ холма, пустился въ густоту сада, потомъ въ аллею или, лучше сказать, въ темный длинный пере-

głuchemi jękami, niby trwogi cierpienia, skonu.

— «Dla Boga, panie poruczniku, to zdrada, mordują naszych sierżantów,» wykrzyknął, i ręka jego poskoczyła ku szerokiéj szablicy, niewydobył jéj przecież z pochwy do połowy jeszcze, gdy wystrzał pistoletu rozległ się z za muru; poczciwy żołnierz kulą ugodzony w czoło, głucho jęknął raz jeden i upadł u stóp dowódcy.

Młody oficer, przerażony, strwożony, szybko na bok odskoczył, to mu ocaliło życie, bo w téj chwili drugi wystrzał zabrzmiał, kula utkwiła w korze wyniosłego cyprysu, przy którym stał dopiero co, a wtrop z wystrzałem, o kilka kroków daléj, na wzgórzu, buchnęło światło jaskrawe, trzaskliwe, stosu suchych gałęzi, żagwi i innych palnych materyi; takie same ognie zabłysły nagle, czarodziejsko niby to, długim pasmem po nad brzegiem morza, na przylądku, wkrąg przystani miejskiéj.

Naturalny, machinalny instykt ocalenia życia wstrząsnął całém ciałem, wbił się w myśl nieszczęśliwego młodziana; kilkoma skokami zbiegł ze wzgórza, dobiegł gąszczu ogrodu, potem ubiegł w aleję, a ra-

ходъ, далѣе — въ другой и третій такойже переходъ, какъ вдругъ удержала его чья-то маленькая нѣжная ручка, и послышался шопотъ:

— «Бѣги, ради Бога, бѣги! прямо, тамъ, подлѣ калитки, стоитъ лошадь Мигуэля,— бѣги!»

Это былъ звучный голосъ дѣвушки, но вмѣстѣ съ этимъ дрожащій, болезненный, отчаянный голосъ донны Клары.— Потъ градомъ катился съ лица поручика; онъ хотѣлъ благодарить, но въ груди у него остановилось дыханіе. «Бѣги!» снова послышался шопотъ, и онъ бѣжалъ съ быстротою по указанному направленію, достигъ калитки: подлѣ нея въ-самомъ-дѣлѣ стоялъ лихой андалузскій жеребецъ; онъ вскочилъ на него, впустилъ ему въ бока шпоры, такъ, что бѣгунъ фыркнулъ, взвился и помчался вскачь по каменистой, но ровной дорогѣ. Однако жъ нѣсколько выстрѣловъ, ужасные крики, проклятія, между которыми легко можно было отличить хриплый, сильный голосъ донъ Мигуэля, долго еще раздавались въ ушахъ молодаго человѣка.

Еще прежде трехъ часовъ утра онъ остановился въ Санъ-Филиппо.

— «Генералъ, говорилъ онъ пробужденному командиру, вручаю тебѣ мою саблю и предаю себя военному суду; я потерялъ весь отрядъ!» И онъ разсказалъ ему

czéj chodnik ciemny, długi,— daléj w drugi i trzeci podobny, aż nagle wstrzymała go dłoń jakaś mała, miękka i szept:

—Uciekaj, dla Boga uciekaj, prosto, dojdziesz furtki, stoi tam koń Miguella— uciekaj!

Był to głos dźwięczny, dziewiczy, lecz zarazem drżący, bolesny, rozpaczny głos donny Klary. — Grube krople potu rosiły porucznika czoło, chciał odrzec podziękę, tchu niestało w piersi. — «Uciekaj!» był znów szept, uciekał więc, biegł szybko w kierunku wskazanym, dobiegł furty, przy niéj stał istotnie rumak dzielny andaluzyjski; wskoczył na niego, ostrogę zatopił w bokach bieguna, że ten parschnął, zwinął się i sunął cwałem po kamienistéj, ale równéj drodze; przecież kilkanaście wystrzałów, okropne wykrzyki, przekleństwa, między któremi łacno rozróżniał chrapliwy, piersiowy głos Don Miguella, długo jeszcze brzmiały w uszach młodziana.

Nie było jeszcze trzeciéj porannéj godziny, gdy stanął w San Felippo.

— Jenerale, mówił zbudzonemu dowódzcy, przynoszę ci mą szablę i oddaję się pod sąd wojenny, cały oddział straciłem»; i opo-

ужасное происшествіе вчерашняго дня.

Генералъ поспѣшно сталъ одѣваться, позвалъ адъютанта и далъ приказъ, чтобы вся дивизія готова была къ походу. Къ поручику же онъ обратился съ слѣдующими словами:

«Я сожалѣю о тебѣ, Л*, и что касается до меня, то признаю тебя невиннымъ; можно ли что-нибудь сдѣлать, при отважности и при самыхъ добрыхъ намѣреніяхъ, противъ страшной и дерзкой измѣны; оставь же при себѣ оружіе и думай не о военномъ судѣ, но о мщеніи; мы явимся къ нимъ съ кровавымъ, безпримѣрнымъ, ужаснымъ мщеніемъ, какъ ужасна была измѣна, которая возбуждаетъ его »

— »Но Суше, но Наполеонъ,» печально произносилъ молодой человѣкъ, для котораго честь солдата была дороже жизни,— и эта честь заглушала въ немъ всѣ впечатлѣнія и мысли.

— «И они признаютъ тебя невиннымъ; я представлю рапортъ, какъ должно; но оставь эти напрасныя разсужденія; возми одну изъ моихъ лошадей; ты будешь находиться при мнѣ во время битвы;— уже дивизія собирается.»

— Три конные полка, довольно значительный отрядъ артиллеріи и пѣхоты, которую, какъ только можно было, размѣстили на фурахъ и даже на вольныхъ кавале-

wiedział okropne poprzedzającego dnia zdarzenie.

Jenerał szybko ubierać się począł, adjutanta przywołał i wydał rozkaz, aby cała dywizya do marszu była gotową, porucznikowi zaś mówił:

«Żałuję cię szczerze, panie L*,— i co do mnie, uznaję niewinnym, cóż bowiem podała odwaga i najlepsze chęci przeciw zdradzie strasznéj, zuchwałéj, zachowaj więc oręż i myśl nie o sądzie wojennym, ale o zemście, poniesiemy ją krwawą, bezprzykładną, straszną, jak straszną była zbrodnia, co ją pobudza.»

—«Lecz Suchet, lecz Napoleon,»— jęczał młodzian, dla którego honor żołnierza droższy od życia, przygłuszał wszystkie inne wrażenia i mysli.

—«Ach, i oni uznają cię niewinnym, zdam rapport jak przy należy, lecz porzuć te próżne gadanki, weź jednego z mych koni, będziesz przy mnie w walce, już dywizya zbiera się.

— Trzy pułki jazdy, dość znaczny oddział artyleryi i piechoty, którą, jak można było, pomieszczono na furgonach a nawet luznych koniach kawaleryjskich, w ciągu

рійскихъ лошадяхъ, въ-продолженіе четверти часа уже были готовы въ походъ. Такая посиѣшность никого не можетъ удивлять, кто только зналъ солдатъ Наполеона, особенно служившихъ подъ командою Суше. Съ равною поспѣшностію, не смотря на дурную и гористую дорогу, не смотря на разстояніе трехъ миль, цѣлый отрядъ, при самомъ восхожденіи солнца, окружилъ и занялъ безъ сильнаго сопротивленія весь городъ Тордезиллясъ съ его пристанью, предмѣстіями и замкомъ; ровно въ девять часовъ все народонаселеніе города, — женщины, старики, молодежь и дѣти,— обезоруженное, окруженное солдатами, съ трепетомъ ожидало своей участи, будучи согнано на обширное песчаное пространство, тянущееся къ морю отъ подошвы холма, на которомъ стоялъ замокъ.

(Окончаніе слѣдуетъ).

kwandransa były już do pochodu gotowe. Ten pospiech nikogo dziwić nie może, kto znał żołnierzy Napoleona, szczególniéj też pod rozkazami Sucheta służących. Z równym pośpiechem, mimo złéj i górzystéj drogi, mimo trzech mil odległości, cały oddział, równo ze wschodzącém słońcem, okrążył i zajął bez wielkiego oporu całe miasto Tordesillas z jego przystanią, przedmieściami i zamkiem, a punkt o 9 éj wszystka ludność miasta,—kobiety, starce, młodzież i dzieci,—rozbrojona, okrążona żołnierzami, ze drżeniem oczekiwała swego losu, pognana na obszerny przestwór piaszczysty, ciągnący się od stóp wzgórza, na którém zamek spoczywał, ku morzu.

(Dokończenie nastąpi.)

О СЕБѢ САМОМЪ.

(*Изъ пѣсень В В. Ганки*).

Чешскій подлинникъ.

Oryginał czeski.

—

Porodila mne
Moje matička,
Porodila mne
W krásné Wesny den,

*

W krásny jarny den.

W zeleném sadě,
W zeléném sadě
Mezi růžemi,

*

Mezi růžemi
Plnokwětnymi.
Zahowořila
Moje matička:

*

„Kdybych wěděla,
Moje robátko,
Že z tebe bude
Wěrny, zdárny Čech,

*

Owinula bych
Tebe růžemi,
Tebe růžemi
Libowonnymi.

*

Kdybych wěděla
Malé robátko,
Že z tebe bude
Lichy, zrádny Čech;

*

Opletlabych tě
Krutau rohožj,
S krutau rohožj
W trnj hodila.“

Велико-русскій переводъ.

Przekład wielkoruski.

—

Родила меня
Моя матушка,
Родила меня
Въ красный вешній день,

*

Въ красный вешній день,

Въ зеленомъ саду,
Въ зеленомъ саду
Между розами,

*

Между розами
Полноцвѣтными.
И сказала мнѣ
Моя матушка:

*

„Коли бъ знала я,
Мое дитятко,
Что изъ тебя выйдетъ
Вѣрный, добрый Чехъ;

*

Обвила бы я
Тебя розами,
Вспеленала бы
Василечками,

*

Коли бъ знала я,
Мое дитятко,
Что изъ тебя будетъ
Злой, невѣрный Чехъ;

*

Обернула бы
Я тебя рогожей,
Съ той рогожею
Въ тернъ забросила.

Н. Щербина.

O SAMYM SOBIE.

(*Z pieśni W. W. Hanki*).

Польскій переводъ.

Przekład polski.

—

Porodziła mnie
Moja matečka,
Porodziła mnie
W piękny wiosny dzień,

*

W piękny wiosny dzień,

W zielonym sadzie
W zielonym sadzie
Między róžami,

*

Między róžami
Już rozkwitłemi,
I řekła do mnie
Moja matečka:

*

Gdybym wiedziała,
Drogi robačku,
Že będzie z ciebie
Prawy, dzielny Čech;

*

Obwiłabym ja
Ciebie róžami,
Ciebie róžami
I bławatkami.

*

Gdybym wiedziała,
Mały robačku,
Že będzie z ciebie
Zdradny, lichy Čech,

*

Odziałabym cię
W grubą rogožę,
Z grubą rogožą
W ciernie řuciła.

Мало-русскій перев.

Przekład małoruski.

—

Породила мене
Моя мати̂нка,
Породила мене
У весенній день,

*

У весенній день,

У садочику,
У садочику
Поми̂жъ рожами,

*

Поми̂жъ рожами
Повноквîтными,
Та й казала ще
Моя мати̂нка:

*

„Колы бъ знала я
Мій сына̂шичку,
Що зъ тебе буде
Щирый, добрый Чехъ;

*

Обернула бы
Тебе рожами,
Ой и рожами
И васильками.

*

Коли бъ ви̂дала
Малый хлопчику,
Що зъ тебе буде
Лихій, зрадный Чехъ,

*

Спеленала бы
V рогоженьку,
Та зъ рогожею
Въ терны кинула.

А. Корсунъ.

II.

PAWEŁ JÓZEF SZAFARZYK.

Komuż z czytelników nie jest znane imie Szafarzyka, tego olbrzyma spółczesnéj uczoności słowiańskiéj? któż, obeznany z jego dziełami, nie złożył mu hołdu głębokiego poszanowania za tę zadziwiającą pracowitość, z jaką cierpliwie pozbierał zewsząd potrzebne wiadomości, za tę szlachetną dokładność, z jaką usiłował udzielić je czytelnikom? kto z tych, co mieli sposobność poznać go osobiście, nie pokochał go, widząc w nim człowieka, jakich nie wiele liczyć można pomiędzy najskromniéjszymi uczonymi, nie przywiązał się duszą do tego, który całe życie walczył z losem, znosił niedostatek, cierpiał na duszy i na ciele, i w téj walce nie poległ, nie odstąpił swego powołania! Można niepodzielać zdań jego, można wynajdywać uchybienia w jego dziełach, ale trudno mu wyrównać, nie podobna odmówić szacunku, nie powziąć nauki z życia jego i dzieł, jak trzeba postępować w zawodzie literackim i uczonym, ażeby się pogodzić i z innymi i z samym sobą. Imie Szafarzyka pozostanie pamiętném w dziejach spółczesnéj literatury słowiańskiéj, a dzieła jego długo będą pochodnią dla wielu i bardzo wielu.

Przygotowany za młodu przez wychowanie i pociąg do prac uczonych, Szafarzyk poświęcił temu zawodowi całe swe życie, a głównym przedmiotem swych zatrudnień obrał — słowiańśtwo. Zwolna wprawdzie postępował drogą przez siebie obraną, ale z przeświadczeniem, i dla tego na niéj uszedł tak daleko. Ojciec jego, proboszcz w Kobelarowie (Fetekepatak, w Gemerskiéj Stolicy) przeznaczał i syna do tegoż stanu, ale mu dał wszelkie środki do ukształcenia. W dziesiątym roku Szafarzyk umieszczony został w gimnazyum rożnowskiém (Rożnów, Rozenau): po trzech latach przeniósł się do gimnazyum dobszyńskiego (Dobszyna, Dobschau), a kiedy skończył 15 lat, przyjęty został w poczet uczniów liceum w Keżmarku (Köschmark): tam po raz piérwszy zaznał w sobie duszę słowiańską. Zachęcony

* Jest to wyjątek z rozbioru dzieła p. Szafarzyka: *Słowiański Narodopis*, przez p. Srezniewskiego. (Ob. Dziennik Ministerium Ośw. Nar. 1843. Kwiecień). *Red.*

poradą profesora Henersicha, w 20 roku swego wieku, udał się do Niemiec dla słuchania lekcyj w uniwersytecie jenajskim. Ztamtąd, we dwa lata (1817), otrzymawszy stopień doktora filozofii, powrócił do domu z takiém ukształceniem, jakie i dotąd w Węgrzech nader rzadko postrzegać się daje. Oprócz znajomości rodowitego narzecza słowackiego, posiadał wybornie języki węgierski, niemiecki, łaciński, grecki, francuzki; zbadał zasady filozofii, historyi powszechnéj, obeznał się też i z historyą naturalną, i był doskonałym teologiem (protestanckim). Ale życzenia jego ojca nie spełniły się, bo młody Szafarzyk nie został proboszczem. Poświęciwszy czas niejaki obowiązkom nauczyciela w domu jednego z panów węgierskich, Szafarzyk otrzymał posadę profesora w nowozałożoném gimnazyum wschodniego kościoła w *Nowym Sadzie* (Neusatz), mając lat 24. Tu w towarzystwie Serbów, zbliżony do skarbów naukowych, jakie mieściły w sobie klasztory fruszkogorskie, przejęty zapałem do słowiańśtwa, Szafarzyk cały oddał się pracy, która miała stać się celem i chlubą całkowitego jego żywota, a tą były naukowo-literackie badania nad historyą, narodowością i piśmiennictwem Słowian. Miał dopiero dziewiętnaście lat, a już wstąpił w szranki literackie, jako współpracownik peryodycznego pisma pod tytułem: *Listy Wiedeńskie* (Widenske Listy, 1813—1817, in-4), wydawanego przez p. Gromadkę, i później nieco, jako wydawca własnych poezyi (Tatranská Musa s lyrau Slowanskau. W Lewoczi, 1814). Daléj, w r. 1818 wydrukował dziełko: «Zasady Czeskiego Rymotwórstwa» (Počatkowé českého basnjctwj. W Prešporku (1818), i następnie przełożył Arystofanesa «Obłoki» i Szyllera «Maryą Stuart.» Zresztą, te prace poetyckie pozostały tylko próbą talentu młodzieńca, który doświadczał własnych sił, zgadywał przyszłe swe powołanie. Wkrótce Szafarzyk przeszedł do zatrudnień ważniejszych. W r. 1822 pojawiła się rozprawa jego o heksametrze (Krok. 1, Nr. 3), a w latach 1823 — 25 ukazał się zbiór gminnych pieśni Słowaków, ułożony przez niego i Kollara: (Pjsně swětské lidu Slowenského w Uhřich.) Z tém wszystkiém nie wiele mogli się spodziewać po nim ci, którzy nie znali go osobiście, nie słyszeli o pracach jego domowych i o tém, jaki był ogrom dzieł przez niego przeczytanych, jak pilnie i starannie zebrał wyjątki z ksiąg starożytnych i nowych, jak zasilał swą pamięć przez układ podręcznych słowników i wyciągów, jak zgłębiał kroniki i pomniki dawnego czasu, jeografiją i narodowe narzecza, jak nieznacznie, ale w ogromnym wymiarze

zwiększały się jego zasoby. Długotrwałą i stałą tylko pracą zgromadzić można ten ogrom wiadomości, jakiego Szafarzyk potém zaczął udzielać swym czytelnikom, a im mniéj spodziewano się po nim czegoś niezwyczajnego, tém więcéj zadziwił, wydawszy w r. 1826 «Historyą Słowiańskiego Języka i Literatury» (Geschichte der Slawischen Sprache und Literatur. Pestb, 1826 524 p. in-8). W istocie, nie podobna było nie zadziwić się, jakim sposobem młody i ubogi profesor nowosadzki mógł nagromadzić tyle materyałów, jak się nie uląkł saméj pracy zbierania, jak mógł nagromadzić wszystkiego prawie tyle, ile mu było potrzeba, i użyć najstosowniéj do rzeczy. Dzieło Szafarzyka było pierwszém w swym rodzaju, każda jego karta wykazywała w autorze znajomość przedmiotu i dla tego nie mogło się nie stać podręczną książką dla każdego trudniącego się słowiańską literaturą. Ukazała się też ta historya w sam czas, bo już wtedy obudzony został ruch słowiański, bo zaczynała się tworzyć powszechna interesowność ku przedmiotom słowiańskim, i właśnie też potrzebna była taka książka, w któréj by historycznie wystawioną była działalność literacka Słowian. Niedziw więc, że dzieło Szafarzyka w prędkim czasie zostało rozkupioném. Szafarzyka poznano; rozpoczęły się niezabawem cytacye z jego dzieła i kompilacye w Niemczech, we Francyi, Anglii i Ameryce. Nie mówię już o tym wpływie zbawiennym na powszechny interes ku Słowianom, jaki sprawiło dzieło Szafarzyka. Tym czasem jeszcze nie ubiegło dwa lata, a już u niego przygotowaném było drugie dzieło ważne i zajmujące, wcale w innym rodzaju — były to historyczno krytyczne badania o początku Słowian (Ueber die Abkunft der Slaven. Pesth, 1828). Szafarzyk, wykładając w krótkim żarysie Surowieckiego *Sledzenie Początków Narodów Słowiańskich*, rozbiera krytycznie jego mniemania, jedne z nich zasila nowemi, gruntowniejszemi dowodami, drugie zbija, nie szczędząc zarówno dowodów. Tu znów dały się postrzedz czytanie i uczoność, znajomość przedmiotu, a oraz umysł badawczy, ożywiony własnodzielnością myślenia. Sława Szafarzyka ustaliła się; jego imie zjawiło się obok imienia innych pierwszego rzędu Słowianistów zachodnich; komu znajomi byli Dobrowski, Kopitar, Linde, ten nie mógł nie zapoznać się z Szafarzykiem. On też późniejszemi pracami swemi udowodnił powszechne o sobie mniemanie. Zbadawszy starożytne pomniki sérbskiego piśmiennictwa, o których dotąd powiększéj części ani słyszano, poznawszy przytém starożytne sło-

wiańskie narzecze, podług zasad niezrównanego Wostokowa, Szafarzyk uporządkował swe badania nad samodzielnością sérbskiego narzecza i wydał je w roku 1833 (Serbische Lesekörner. Pesth). Jest to prawie najlepsze dzieło ze wszystkich, które dotąd napisano w tym rodzaju i najlepsze ze wszystkich, które dotąd napisał Szafarzyk, bo kilka nietrafnych zrównań z innémi słowiańskiemi narzeczami i domysłów niedowiedzionych są niczém w porównaniu z tą dokładnością, jaką okazał w rozbiorze sérbskich pomników. Tymczasem jednak Szafarzyk był ubogi, miał dużo potrzeb, nie mógł nie życzyć sobie powiększenia liczby ksiąg, nie mógł nie troszczyć się o żonę i dziatki, pędził życie nawpół z nędzą, a jeszcze większy uczuł niedostatek od czasu przeniesienia się jego do Pragi, zamożnéj wprawdzie w liczne biblioteki, ale nie przedstawiającéj mu nic, oprócz nagród za prace uczone, jako prywatnemu literatowi. Szafarzyk cierpiał tyle, ile mógł tylko cierpieć uczony z wieku XV, XVI, ceniąc każdy grosz, codzień martwiąc się o dzień następny. Tu dołączyła się jeszcze choroba — nieodstępna towarzyszka uczonego biedaka, i głęboki smutek ojca, tracącego swe dzieci, jedno po drugiém. Nasuwały się wprawdzie środki do polepszenia i ustalenia na czas dalszy bytu, ale pod warunkiem poświęcenia czasu na pracę innego rodzaju.... Ciężko doświadczał los Szafarzyka, ale on nie upadł; z pokorą znosił wszystkie cierpienia, pokrzepiony samą przyjaźnią i jéj szczupłą pomocą, cieszył się nadzieją przyszłości, pracą i przekonaniem o sumienności swych zatrudnień. Wówczas pracował on nad uporządkowaniem materyałów do pierwszego historycznego tomu swych «Starożytności Słowiańskich.» Czeskie Muzeum przyjęło na siebie koszta druku, i dzieło wydane było w r. 1837 (Slowanské Starožitnosti. Oddjl děgepisny. W Praze; 1005 str., in-8). Rossyjscy czytelnicy obeznani są z pierwszą połową tego dzieła, z tłumaczenia p. Bodiańskiego, gdzie uważana jest starożytność ogólno-słowiańska; w tenże sposób napisaną jest i druga połowa dzieła, w któréj zawiera się przegląd narodów słowiańskich do końca X wieku. Co to za dzieło, pozna każdy, kto się z niém choć nieco obezna. Można go przetłumaczyć, skrócić, przerobić, ale zamienić niepodobna. Każdy fakt oparty na licznych dowodach, każdy wniosek wymagał przejrzenia i porównania mnóstwa świadectw. I ten cały ogrom trzeba było zamknąć w szczupłéj objętości, to wszystko trzeba było ścieśnić, aby jak najwięcéj ułatwić środki do wydania. Ztąd niedziw, że dzieło wymaga niemałéj pracy po czytelniku.

Ale za to jak miło odczytywać, jak łatwo pracować, mając pod ręką tę książkę. Nikt nie powie, że w tém dziele nie ma uchybień, tam lub owdzie przywiązania do raz przyjętego mniemania; ale cóż znaczą te wszystkie usterki w porównaniu do téj uczoności, która zdumiewa czytelnika na każdéj karcie, do téj dokładności w rozbiorze najdrobniejszych szczegółów, do tego mnóstwa nowych faktów, użytych tu po raz pierwszy; do tego wszechstronnego rzutu oka, w porównaniu do umiejętności korzystania ze wszystkiego, czém mógł zasilić autora spółczesny stan nauk; do sztuki pokonania tysiąca przeszkód, porównania i użycia mnóstwa wiadomości. Niech uczeni prostują tę lub ową kartę w tém dziele, ale go nie odłożą na stronę i zawsze będą mieli onego potrzebę. Nie jest to utwór geniuszu, ale owoc zadziwiającéj cierpliwości, którą posiadających, liczyć trzeba dziesięciu na dziesiątki miljonów ludzi. Teraz powszechnie pożądany jest tom drugi, zapewne oczekiwania będą niezawiedzione; ale nie mówiąc o trudności samego przedmiotu, wiele innych rzeczy jest na przeszkodzie do wyjścia tego dzieła w prędkim czasie: od roku bowiem 1837 Szafarzyk pełni obowiązek cenzorą ksiąg i w r. 1838, obrany został redaktorem Czasopismu Czeskiego Muzeum (Časopis Českého Museum), * w r. 1841 naznaczony bibliotekarzem cesarsko-królewskiéj biblioteki w Pradze; a tymczasem dorastające dzieci wymagają pieczołowitości ojca. Dzięki Bogu, już utrzymanie Szafarzyka jest teraz utrwalone. Na czasie zbywać mu nie będzie; liczy teraz wieku 47 lat. Ostatnie lata użył on na częściowe badania w swoim przedmiocie i na poprawienie pierwszych prac, podług nowych zasobów Tak, nie mówiąc o wielu mniejszéj objętości artykułach, umieszczonych w dziennikach czeskich i niemieckich, wydał on w r. 1840, razem z Palackim «Starożytne pomniki czeskiego języka» (Die ältesten Denkmähler der Böhmischen Sprache. Prag. 1840. in-4), mając zamiar dowieść niesłuszności powątwiewań tych pomników, co do istotności, i okazać, jak są ważne dla filologii, literatury i historyi. W przeszłym (1842) roku wydał jeszcze mappę ziem słowiańskich w Europie, razem z dziełem, które nazwał «Słowiańskim Narodopisem» (Slowansky Narodopis).

Przekł. *J. Sawinicz.*

* Teraz red. tego Czasopismu jest p. *Wocel*

Преподаваніе исторіи и литературы словянскихъ народовъ въ лицеѣ Сербскаго Княжества, въ Бѣлградѣ.

Neque enim est ulla res, in qua proprius ad deorum numen virtus accedat humana, quam civitates aut condere novas, aut conservare jam conditas.

Cicero.

«Законъ: *познай самого себя*, долженъ быть отнесенъ отъ человѣка въ-особенности къ народу вообще, ибо это не только нравственный законъ отдѣльнаго человѣка, но и обязанность всего народа, притомъ для народа чрезвычайно необходимо и полезно узнать край, въ которомъ онъ живетъ, ознакомиться съ собственною жизнію, съ собственною исторіею, характеромъ и обычаями. Какому же народу необходимѣе и полезнѣе узнать это, какъ не словянскому? нужно, чтобы уже разъ достигъ онъ собственнаго народнаго самосознанія, чтобы узналъ свое положеніе, свое достоинство и цѣну между прочими народами, и чтобы почувствовалъ свое преимущество, во многихъ отношеніяхъ, передъ другими.»— Такъ разсуждаетъ одинъ юный и пламенный Словянинъ въ 4-й кн. *Татранки* (часть II. 1842 г.), ознакомливая своихъ соотечественниковъ съ Сербами и Сербію. И это очень

Wykład dziejów i literatury ludów słowiańskich w liceum Księstwa Sérbskiego, w Belgradzie.

«Prawo: *poznaj samego siebie*, powinno być zastosowane do człowieka w szczególności, do narodu w ogóle, albowiem jest to nie tylko prawo moralne osobnego człowieka, lecz i obowiązek całego narodu; prócz tego, dla ludu bardzo jest potrzebném i pożyteczném poznać kraj, który zamieszkuje, obznajmić się z własném życiem, z własną historyą, charakterem i zwyczajami. Jakiemuż ludowi więcéj jest potrzebném i pożyteczniejszém takie poznanie, jeżeli nie słowiańskiemu? Trzeba, aby raz już dostąpił własnego narodowego zaznania się, aby dowiedział się o swojém stanowisku, swojéj godności i wartości między innemi ludami, i aby poczuł swoję wyższość, w wielu względach, przed innemi.» — Tak rozumuje jeden młody i gorliwy Słowianin w zesz. 4 ym *Tatranki* (Cz. II., 1842 r.), obznajmiając swoich rodaków z Sérbami i Sérbią. I to bardzo jest słusznie. Ten człowiek dostępuje szczęścia i po-

справедливо. Тотъ человѣкъ достигаетъ счастія и благосостоянія, который узнаётъ себя и свои способности, ибо, познавши себя, онъ дѣлаетъ то, что ему приноситъ истинную пользу. Если кто имѣетъ способность къ какой-либо наукѣ, то пусть онъ ею занимается и достигаетъ въ ней совершенства; совершенство же есть не только первая цѣль, но и высочайшее благо человѣка.— Тоже дѣлается и съ народами. Греки и Римляне хорошо знали самихъ-себя, и потому, полагаясь на себя и на свою силу, проистекшую въ-слѣдствіе такой увѣренности, господствовали надъ столькими сильными народами въ-продолженіе многихъ вѣковъ, себя же называли первыми, а всѣ прочіе народы варварами. Еслибы, въ нынѣшнее время, Французъ не сознавалъ своего достоинства, то какимъ образомъ могъ бы онъ гордиться своею народностію? Сказать ему, что онъ не Французъ — значило бы задѣть его за живое.

Черныя тучи, полныя дождя и града, собираются надъ нашею бѣдною *Славіею*, надъ нами, Словянами; бурныя стремительныя воды окружаютъ насъ со всѣхъ сторонъ и угрожаютъ намъ страшнымъ потопомъ; но мы, увидѣвши такое бѣдствіе, поспѣшили копать ямы и каналы для спуска воды, начали строить мостъ, чрезъ который хотимъ идти противъ нея и

myślności, który pozna siebie i swoje zdolności, ponieważ poznawszy siebie, czyni to, co mu przynosi istotny pożytek. Jeżeli kto ma zdolność do jakiéj nauki, niech trudni się nią i doścignie w niéj doskonałości; doskonałość zaś jest nie tylko pierwszym celem, lecz i najwyższém dobrem człowieka. To samo i z ludami. Grecy i Rzymianie dobrze znali samych siebie, i dla tego, ufając sobie i swojéj sile, która jest skutkiem téj ufności, panowali nad tylu potężnemi ludami w ciągu mnogich wieków, siebie zaś nazywali pierwszemi, innych barbarzyńcami. Jeżeliby w dzisiejszych czasach Francuz nie uznawał swojéj godności, jakimże by sposobem mógł szczycić się ze swojéj narodowości? — Powiedzieć mu, że nie jest Francuzem — byłoby to ugodzić go do żywego!

Czarne chmury, pełne deszczu i gradów, zbierają się nad naszą biedną *Sławią*, nad nami Słowianami; burzliwe gwałtowne wody ze wszystkich stron nas otaczają i grożą nam strasznym potopem, lecz my, zobaczywszy taką klęskę, pośpieszyliśmy kopać stawy i kanały dla zlania wody, zaczęliśmy budować most, przez który chcemy iść na przeciw powodzi i takim sposobem

такимъ образомъ сохранить себя отъ всякой погибели. Ямы и каналы — это наша исторія и литература, а крѣпкій мостъ — это каѳедры, съ которыхъ преподаются намъ наша исторія и литература. Благодѣтельная и счастливая мысль — въ публичныхъ училищахъ, съ публичныхъ каѳедръ, учить, какъ познавать себя, свой народъ, его жизнь и состояніе! Если въ какомъ-либо государствѣ, у какого-либо народа, она произвела прекрасныя послѣдствія, то тѣмъ-болѣе въ словянскихъ странахъ, между словянскимъ народомъ, она должна принести самые богатые и обилѣные плоды. Такимъ образомъ въ великой словянской Руси (у великој славенској Русіи) открыты публичныя каѳедры литературы словянскихъ народовъ; въ-слѣдствіе этого также и наше *Высокославное Попечительство Просвѣщенія* одобрило и дозволило г профессору физики здѣшняго княжеско-сърбскаго лицея, докт. Шафарику, достойному племяннику знаменитаго пражскаго Шафарика, — публично преподавать *исторію и литературу Словянъ*, по воскресеньямъ и малымъ праздничнымъ днямъ. Мы уже имѣли удовольствіе слышать его вступительное чтеніе. — Время для этихъ чтеній назначено отъ 10 до 11 ч., сей часъ послѣ обѣдни. Впрочемъ, они еще не утверж-

uchronić się od zguby Sławy i kanały — to są nasze dzieje i literatura, zaś mocny most — są to katedry, z których wykładają nam nasze dzieje i literaturę. Błoga to i szczęśliwa myśl — w szkołach, z publicznéj katedry, nauczać, jak poznawać siebie, swój naród, jego życie i stanowisko! Jeżeli w jakiém państwie, u jakiego bądź ludu wydała ona piękne skutki, tém bardziéj w krajach słowiańskich, między słowiańskim ludem powinna przynieść bogate i obfite płody. Tak w wielkiéj słowiańskiéj Rusi otwarte są publiczne katedry literatory ludów słowiańskich: w skutek tego także i nasza *Wysoka Kuratorya Oświaty* uchwaliła i zezwoliła, aby professor fizyki tutejszego książęco-sérbskiego liceum dokt. Szafarzyk, godny synowiec znakomitego prazkiego Szafarzyka, publicznie wykładał *dzieje i literaturę Słowian*, w niedzielę i mniejsze dni świąteczne. Już mieliśmy przyjemność słyszenia jego wstępną lekcyę. Czas dla tych lekcyj naznaczony jest od 10 — 11 godz., zaraz po mszy. Zresztą lekcye nie są jeszcze zupełnie ustalone i nie każdego obowiązują, i tak rzeczy pozostaną, dopóki nie będzie zaprowadzoną nowa szkolna ustawa, w tych dniach przedstawiona przez Kuratoryą do potwierdzenia Rady Administracyjnéj. Tym czasem lekcye te dla każdego są dostępne

дены окончательно и не вмѣняются каждому въ обязанность; и это останется до тѣхъ поръ, пока не введенъ будетъ новый училищный уставъ, на дняхъ представленный Попечительствомъ Просвѣщенія на утвержденіе Правительствующаго Совѣта. Между-тѣмъ эти чтенія и теперь для каждаго доступны безъ различія. Пріятно было видѣть посѣдѣлыхъ стариковъ, сидѣвшихъ на скамьяхъ вмѣстѣ съ цвѣтущею молодежью, устремившихъ глаза свои на краснорѣчиваго профессора и проливавшихъ слезы, когда онъ изображалъ намъ сильными словами судьбу нашего словянскаго поколѣнія. Пусть же это сѣмя упадетъ на благословенную почву и произведетъ обильный плодъ. Мы сыновья милой матери *Славы*, которая своими дѣтьми одарила весь свѣтъ; будемъ же любить нашу мать и покажемъ свѣту, что мы достойные сыны ея! — Нашъ словянскій народъ много разъ прославился въ исторіи геройствомъ, храбростію и отвагою. Вспомнимъ только нашихъ государей: Мечислава, Игоря, Іоанна III. Васильевича, Боривоя, Святополка, Болеслава, Душана, Крешимира, Петра В.; перейдемъ отъ нихъ къ Гробницкому, Куликову и Косову Полю, къ Собѣскому и Георгію Черному, къ войнамъ семилѣтней и тридцатилѣтней, и наконецъ къ

bez różnicy. Przyjemnie było widzieć zsiwiałych starców siedzących na ławkach razem z kwitnącą młodzieżą, którzy utkwili wzrokiem w licach wymownego profesora i wylewali łzy, kiedy wystawiał nam w silnych wyrazach los naszego słowiańskiego pokolenia.... Niech że to nasienie upadnie na grunt błogosławiony i wyda obfite płody. Jesteśmy synami miłéj matki *Sławy*, która dziećmi swemi cały świat obdarzyła, — będziemy więc kochać naszę matkę i pokażemy światu, iż jesteśmy jéj godnymi synami. — Nasz słowiański naród wiele razy wsławił się w dziejach bohaterstwém, walecznością i odwagą. Wspomniemy tylko naszych panujących: Mieczysława, Igora, Jana III. Wasiljewicza, Borzywoja, Swiętopełka, Bolesława, Duszana, Kreszymira, Piotra W., — przejdźmy od nich na Pole Grobnickie, Kulikowe i Kosowe, do Sobieskiego i Jerzego Czarnego, do wojny siedmioletniéj i trzydziestoletniéj, i nakoniec do najnowszéj francuzkiéj: i w tych wojennych czasach Słowia-

новѣйшей французской: и въ эти воинственныя времена Словяне прославили себя тѣлесною силою и владычествовали надъ народами съ мечемъ въ рукѣ. И теперь, когда насталъ девятнадцатый *просвѣщенный* вѣкъ, въ которомъ народы состязаются между собою духомъ и разумомъ, и теперь, въ этой борьбѣ, они будутъ владычествовать надъ ними, или по-крайней-мѣрѣ оспоривать у нихъ пальму первенства!

nie wsławili się męzką siłą i panowali nad ludami z mieczem w ręku. I teraz, kiedy nastał dziewiętnasty *oświecony* wiek, w którym ludy walczą ze sobą duchem i rozumem, i teraz, w téj walce, będą panować nad niemi, lub przynajmniéj ubiegać się o palmę pierwszeństwa!

W prostředky se mezi Řekem, Britem,
Naše jmeno bude blyštěti
Na sklepeni swěta hwězdokrytem. (*Kollar.— Slawy Dcera*).

Милошъ Поповичъ.

Бѣлградъ,
10 Сентября. / 1 Октабря. 1843 г.

Miłosz Popowicz.

Belgrad.
19 Września. / 1 Październ. 1843 r.

III.

НАРОДНАЯ ПОЭЗІЯ СЛОВЯНСКИХЪ ПЛЕМЕНЪ.

Штаерскія (штирійскія) пѣсни.

(Изъ сборника г. Ст. Враза).

NARODOWA POEZYA PLEMION SŁOWIAŃSKICH.

Pieśni sztajerskie (styryjskie).

(Ze zbioru p. St. Wraza).

1.

Stoji, stoji lépo pole—
Pole dugo no široko.

Posréd pola vlegla steza—
Steza duga no vglajena.

Po stezi pride divojka—
Prelépa mlada divojka,

No si gleda v tiho vodo—
V tiho vodo, bistri Dunaj.

Oj v Dunaji, oj v Dunaji—
Al je sunce, al je mésec?

Neje sunce, neje mésec,
Mladi junak Dunaj plava.

„Plavaj, plavaj, mladi junak!
Plavaj no na kraj pérplevaj!“

„ „Oj divojka, draga lüba!
Kak bi plavâ, da nemorem:

Moja lépa ojstra sablja—
Ona mene v Dunaj vleče;

Moja lépa svétla puška,
Ona mene na dno spravla.“ “

1.

Простирается, простирается прекрасное поле— поле длинное и широкое.

Посреди поля стезя легла— стезя длинная и впадистая.

Стезей идетъ дѣвица, прелестная юная дѣвица,

И смотрится она въ тихую воду, — въ тихую воду, въ быстрый Дунай.

Ой въ Дунаѣ, ой въ Дунаѣ— али солнце, али мѣсяцъ?

И ни солнце, и ни мѣсяцъ, молодецъ Дунай плыветъ.

„Плыви, плыви, молодецъ! плыви, да на берегъ выплывай!“

„ „Ой дѣвица, дорогая милочка! радъ бы я плыть, да немогу!

Моя добрая острая сабля— въ Дунай влечетъ меня; мое доброе свѣтлое ружье— ко дну меня тянетъ.“ “

1.

Rozpościera się, rozpościera się piękne pole— pole długie i szerokie.

Pośród pola legła ścieżka — ścieżka długa i zaklęsła.

Ścieżką idzie dziewczyna — piękna, młoda dziewczyna,

I patrzy w cichą wodę— w cichą wodę, w bystry Dunaj.

Oj w Dunaju, oj w Dunaju— czy to słońce, czy to księżyc?

Ni to słońce, ni to księżyc — młody junak Dunaj płynie.

„Pływaj, pływaj, młody junaku! pływaj i na brzeg wypływaj!“

„ „Oj dziewczyno, droga, luba! Jabym płynął, lecz nie mogę!

Moja piękna ostra szabla— ona mię w Dunaj grąży; — moja piękna świetła strzelba, ona mię na dno ciągnie.“ “

2.

Lübi konja jaše
Z Radgonjskega grada.

Na konjiči nese
Sivega sokóna;

Za klobükom ima
Vejo rožmarina.

Konjič zahérzgeče,
Lüba z hiže šeče.

„Lüba moja draga,
Kam pa bi z konjičom?"

„ „Lübi moj prédragi,
V mojo štalo zidano." "

„Lüba moja draga,
Kam pa bóm z sokónom?"

„ „Lübi moj predragi,
V mojo svétlo kamrico." "

„Lüba moja draga,
Kam pám z rožmarinom?"

„ „Lübi moj predragi,
V moje béle nadra.

Konjič de ovsek zobá,
Sokón lépo peá,

Rožmarin lépo cveá,
Ti pa me lübiá " "

2.

Милый коня погоняетъ изъ радгонскаго замка,

На конѣ держитъ онъ сѣраго сокола.

У него за шляпой вѣтка розмарина.

Конь заржалъ, милая изъ дому вышла.

„Милая моя, дорогая моя, гдѣ мнѣ коня поставить?"

„ „Милый мой, дорогой мой, въ мою конюшню каменную."

„Милая моя, дорогая моя, куда же мнѣ дѣть сокола?"

„ „Милый мой, дорогой мой, въ мою свѣтлицу."

„Милая моя, дорогая моя, что же я сдѣлаю съ розмариномъ?"

„ „Милый мой, дорогой мой, посади его на моей бѣлой груди.

Конь будетъ ѣсть овесъ, соколъ будетъ прекрасно пѣть,

Розмаринъ будетъ прекрасно цвѣсти, а ты меня будешь цѣловать." "

2

Luby konia pędzi z radgońskiego zamku,

Na koniku trzyma siwego sokoła.

U niego za kapeluszem gałązka rozmarynu.

Konik rży, luba z chatki idzie.

„Moja luba, moja droga, gdzie mam konika podziać?"

„ „Mój luby, najdroższy, prowadź go do mojéj stajni murowanéj." "

„Moja luba, moja droga, gdzie mam sokoła podziać?"

„ „Mój luby, najdroższy, w mym świetłym pokoiku go mieść." "

„Moja luba, moja droga, gdzie mam podziać rozmaryn?"

„ „Mój luby, najdroższy, na moich białych piersiach go złóż." "

Konik będzie owies jadł, sokoł będzie pięknie śpiewał,

Rozmaryn będzie pięknie kwitł, a ty będziesz mnie całował." "

IV.

КРИТИКА.

Замѣчанія на статью: *Первоначальная Исторія Польши* и т. д.

(Окончаніе).

Стр 133. «Лѣтописецъ упоминаетъ не только о Тиверцахъ, но и Хробатахъ.» Изъ сего не льзя заключить, что эти только народы составляли политическое тѣло Руси, о покореніи коихъ княземъ Олегомъ повѣствуетъ Несторъ; покореніе Хорватовъ я понимаю какъ частное; но, кажется, что авторъ позабылъ Дреговичей и тогдашнихъ Сѣрбовъ, названныхъ послѣ Волынянами.

Далѣе г. А. Б. приводитъ слова лѣтописи:

«Въ лѣто 992 иде(Володимеръ) на Хорвати. Пришедшу бо ему отъ войны хорватскія и се Печенези придоша.» «Anno 992 Bolizlas Misachonis filius perse ipsum ad regem venire nequaquam valens imminebat quippe illi grande contra Ruscianos bellum» (992 Болеславъ, сынъ Мѣшка не могъ никакимъ образомъ придти къ императору, ибо ему угрожала война съ Русью). Изъ приведенныхъ и сличенныхъ между собою мѣстъ, я вывожу заклю-

KRYTYKA.

Uwagi nad rozprawą: *Początkowe Dzieje Polski i t. d.*

(Dokończenie.)

Str. 133. «Wymienia kronikarz nie tylko Tywerców, ale i Chrobatów.» Nie można ztąd wnioskować, że te tylko ludy składały ciało polityczne Rusi, o których podbiciu przez księcia Olega pisze Nestor; zajęcie Chorwatów nie rozumiem tu jako częściowe, ale zdaje się, że autor przepomniał jeszcze Dregowiczów i Serbów ówczesnych, późniéj nazwanych Wołynianami.

Niżéj przytacza p. A. B. słowa kroniki:

«W leto 992 ide (Wołodimer) na Chorwati. Priszedsziu bo jemu ot wojny chorwatskija i se Peczenezi pridosza.» Lata 992 szedł (zam. idzie) Włodzimierz na Horobatów. A gdy z wojny Chrobackiéj wrócił już oto byli Pieczyngi. «Anno 992 Bolizlas Misachonis filius perse ipsum ad regem venire nequaquam valens imminebat quippe illi grande contra Roscianos bellum.» (Lata 992 Bolesław syn Mieszka nie mógł w żaden sposób przyjść do cesarza,

ченіе, что, когда Хорваты со времени похода Олега подъ Царьградъ, въ 907 году, вошли, какъ кажется, въ ленныя отношенія съ Русью, то позднѣе, по введеніи Христіянской Вѣры, они насильно отказались отъ повиновенія Вел. Князю Владиміру (7). Болеславъ, какъ сосѣдъ, двинулся къ границѣ, чтобы остановить входъ въ Польшу великому и предпріимчивому завоевателю, каковъ былъ Владиміръ. Извѣстно, что потомъ воспослѣдовали дружескія отношенія между этими двумя владѣтелями, въ-слѣдствіе которыхъ племянника Владиміра Святополкъ женился на дочери Болеслава. Изъ словъ: *imminebat= угрожала*, во-все не слѣдуетъ, чтобы возгорѣлась война; она даже и не могла произойдти, потому-что Болеславъ занятъ былъ отраженіемъ своихъ братьевъ, подкрѣпляемыхъ венгерскимъ королемъ. Впрочемъ, Несторъ говоритъ, что Владиміръ жилъ въ мирѣ съ пограничными народами, что объясняется, по мнѣнію моему, соприкосновеніемъ границъ Руси, Польши, Венгріи и Чехъ въ Хорватіи (8). Вотъ его слова: «Живя (Володимеръ) съ князи околники миромъ съ Болеславомъ лядьскимъ и Стефаномъ угрьскимъ и съ Андрьхомъ чешскимъ.». Замѣтимъ еще, что поименованные князья царствовали: Болеславъ съ 992—1025, Стефанъ

albowiem mu wielka wojna z Rusią zagrażała). Z tych miejsc przytoczonych i obok siebie zestawionych, robię ten wniosek, że gdy Chorwaci, od czasów wyprawy Olega na Carogród r. 907, weszli, jak się zdaje, w stosunki dannicze z Rusią, później po zaprowadzeniu religii chrześciańskiéj środkami gwałtownemi, (7) wypowiedzieli posłuszeństwo wielkiemu księciu Włodzimierzowi. Bolesław jako sąsiad wyruszył na granice, aby wzbronić wstępu do Polski wielkiemu przedsiebierczemu wojownikowi, jakim był Włodzimierz. Wiadomo, że nastąpiły przyjacielskie stosunki między tymi dwoma wielkiemi władzcami, w skutek czego synowiec Włodzimierza, Swiętopełek, ożenił się z córą Bolesława. Ze słów *imminebat=zagrażała*, wcale nie wypada wniosek, żeby wojna wybuchnęła, a nawet nie mogła wybuchnąć, bo Bolesławowi szło o oparcie się przeciw braciom, mającym swoje stronnictwo i obrońców w królu węgierskim. Zresztą Nestor powiada, że Włodzimierz żył w spokoju z ościennymi książętami, co ja inaczéj nierozumiem, tylko, że w Chorwacyi zetknęły się granice Rusi, Polski, Węgier i Czech. (8). Oto jego słowa: «Żiwia (Wołodimer) z Kniazi okołniki mirom s Bolesławom ljad'skim i Stefanem ugr'skim i s Andr'ichom Czeskim». Uważmy jeszcze, że wzmiankowani książęta panowa

съ 997—1038, Ольдрихъ съ 1012—1037, Владиміръ же съ 980 по 1015 годъ.

На стр. 134. «Гдѣ поименованы всѣ племена, какъ словянскія, такъ и другія, до рѣки Буга, обитавшія въ русскомъ государствѣ; о Хробатахъ же нѣтъ тамъ ни малѣйшаго извѣстія.» Что лѣтописецъ, при исчисленіи словянскихъ племенъ, не упомянулъ о Хорватахъ, это еще не доказываетъ, чтобы они, хотя отчасти, не входили въ составъ политическаго тѣла Руси. Во-первыхъ, въ этомъ исчисленіи я не нахожу также упомянутыхъ Кривичей, Уличей, Тиверцовъ, Радимичей и Вятичей, которые однако жъ, по словамъ самого лѣтописца, были Словянами. Кромѣ-того были на Руси многія сильныя словянскія племена, вовсе неизвѣстныя Нестору 9).

На стр. 136. «И это подало многимъ поводъ думать, что туда простирались чешскія владѣнія.» Это вопросъ, нерѣшенный до-сихъ-поръ; но можно догадываться, какъ далеко простиралось въ древней Хорватіи владычество Чеховъ. Что оно дѣйствительно тамъ простиралось, это подтверждаетъ взятіе Чехами Кракова, при Болеславѣ, въ 999 году, и позднѣйшее притязаніе ихъ на право владѣнія этими городами.

Далѣе говоритъ г. А. Б.: «При такихъ-то обстоятельствахъ Ле-

li: Bolesław od r. 992 — 1025, Stefan od r. 997 — 1038, Oldrzych od 1012—1037, sam zaś Włodzimierz od r. 980—1015.

Str. 134. «Gdzie są wyszczególnione wszystkie ludy aż do Bugu, które się w państwie ruskiém znajdowały, a to tak słowiańskie, jako i nie słowiańskie, a o Chrobatach nie ma tam wzmianki najmniejszéj.» Że w poczcie ludów słowiańskich kronikarz nie wymienił Chorwatów, to jeszcze nie dowodzi, aby Chorwaci choć częściowo nie wchodzili w skład ciała politycznego Rusi. Raz, że w tym poczcie nie widzę wspomnionych Krywiczów, Uliczów, Tywerców, Radymiczów i Wiatyczów, a którzy przecież byli Słowianami, jak sam kronikarz w wielu miejscach wspomina. Prócz tego było wiele potężnych ludów słowiańskich na Rusi, nieznanych wcale Nestorowi (9).

Str. 136. «A to dało niektórym powód do mniewania, że się tędy panowanie czeskie rozciągało.» Jestto pytanie dotychczas nierozstrzygnięte, ale domyślać się można, jak daleko panowanie czeskie rozciągało się w dawnéj Chorwacyi. Że rzeczywiście się rozciągało, dowodzi zdobycie Krakowa przez Czechów za Bolesława pod r. 999, i późniejsze roszczenia prawa Czechów do tego miasta.

Niżéj pisze p. A. B.: «W takich to okolicznościach odznaczył się

шокъ отличился благоразумiемъ и мужествомъ, и около 907 года коснулся на сѣверо-востокѣ предѣловъ Олегова государства.» Совершенно соглашаясь съ мнѣнiемъ г. А. Б., думаю, что это соприкосновенiе границъ Польши и Руси воспослѣдовало при Бугѣ, въ землѣ Дулебовъ, покоренныхъ Лешкомъ. Объ этомъ говоритъ и Несторъ, упоминая о завоеванiи Владимiромъ городовъ Червеня, Перемышля и другихъ (10).

Далѣе продолжаетъ г. А. Б.: «Такъ-какъ владѣлъ ими Рюрикъ, родомъ Варягъ, или Норманнъ, то государство ихъ наименовалось Русью, ибо, по обычаю Норманновъ, страна всегда называлась по имени князя.» Я несогласенъ съ мнѣнiемъ г. А. Б., хотя бы и дѣйствительно у Норманновъ существовалъ обычай называть страну по имени князя,— о чемъ впрочемъ мнѣ ничего неизвѣстно изъ исторiи, — потому-что такое производство недостаточно. Всѣмъ извѣстно, что Рюрикъ прибылъ съ двумя братьями своими, Синеусомъ и Труворомъ, которые были удѣльными князьями; слѣдовательно слѣды ихъ существованiя остались бы въ Синеусiи и Труворiи. Впрочемъ, между словами Рюрикъ и Русью довольно несходства въ произношенiи; прилагательное, произведенное отъ Рюрика, всегда будетъ:

Leszek roztropnością i męstwem i zetknął około 907 r. ku północnemu wschodowi z państwem Olega.» Dzielę zupełnie zdanie p. A. B. i pojmuję go, że nad Bugiem w ziemi Dulebów, których podbił Leszek, zetknęła się Polska z Rusią. O tém mówi i Nestor przy wzmiance o zdobyciu polskich miast Czerwienia, Przemyśla i inn. przez Włodzimierza (10).

Niżéj pisze p A. B.: «A że nad niemi Ruryk, rodem Warjag, czyli Normand, panował, nazwano je Rusią, czyli państwem ruskiém; bo taki był zwyczaj u Normandów, że od księcia kraj nazywali.» Wcale nie dzielę zdania p. A. B., choćby był istotnie taki zwyczaj u Normandów, że od księcia kraj nazywali, o czém nic nie wiem z historyi, to jednak tu nie jest dostateczném. Wiadomo powszechnie, że Ruryk przybył z dwoma braćmi Syneusem i Truworem, którzy byli udzielnymi książętami: więc ślad ich byłby pozostał w Sineusii i Truworyi. Zresztą między wyrazami Ruryk (Рюрикъ) i Rusią, dość różnicy w wymowie;— przymiotnik od Ruryka będzie: *rurykowy* i *rurykowski*, nigdy *ruski*. Prócz tego imie narodowe Rusinów znajdujemy wzmiankowane przed Rurykiem pod r. 839 w rocznikach bretońskich. Tu należy także wzmianka o nich w li-

рюриковъ и *рюриковскій*, но никогда *русскій*. Кромѣ-того народное имя Руссовъ мы находимъ въ британскихъ лѣтописяхъ еще до Рюрика, въ 839 г. Сюда же относится извѣстіе объ нихъ въ письмѣ Фотія, цареградскаго патріарха, подъ 866 г., по случаю большаго похода Руссовъ на Царьградъ, подъ предводительствомъ Аскольда и Дира, владѣтелей Кіева, независимыхъ отъ Рюрика. (Нѣтъ нужды, истинныя ли были эти имена или вымышленныя; но послѣднее доказать труднѣе, нежели первое). Хотя и безуспѣшенъ былъ упомянутый походъ, по тѣмъ не менѣе онъ важенъ для исторіи. Изъ упомянутаго письма ясно видно, что Руссы издавна извѣстны были, какъ наѣздники (11). Здѣсь предстоитъ вопросъ: откуда беретъ начало народное имя Руссовъ? Очевидно, что оттуда, откуда пришли Руссы, то есть, изъ Скандинавіи, гдѣ часть Швеціи до сего времени называется *Росслагеномъ* (12). Имѣя въ-виду, что Чудь до-сихъ-поръ Швецію называетъ *Ruotzom*, то есть, русская земля, Шведовъ — *Ruotzolainen*, то есть, русскіе люди, Русь же — *Wänäta*, т. е., венеціянская земля, а Русскихъ *Wänälainen*, т. е., венеціянскіе люди, я могу заключать только, что Словяне названіе Норманномъ приняли отъ Чуди (12); и это было тѣмъ удобнѣе, что

ście Focyjusza patryjarchy carogrodzkiego, pod r. 866, z powodu wielkiéj wyprawy Rusinów na Carogród pod wodzcami Oskoldem i Direm, władzami w Kijowie niezawisłemi od Ruryka (mniejsza oto, czy te imiona są prawdziwe, czy zmyślone, ale to ostatnie jest trudniéj dowieść jak pierwsze). Wyprawa wspomniona chociaż się nie udała, bardzo ważna jednak w historyi. Z owego listu jasno się pokazuje, że Rusini oddawna byli głośni, jako najezdnicy (11). Zachodzi tu pytanie, zkąd bierze początek imie narodowe Russów? Oczywiście, że ztamtąd, zkąd przybyli Russowie t. j. ze Skandynawii, gdzie część Szwecyi dodziś dnia zowie się *Roszlagen* (12). Zważając, że Czudy dotąd nazywają Szwecyą Ruotzoma t. j. ruską ziemią, Szwedów zaś Routzolainen t. j. ruscy ludzie, a samą Ruś Wänäma t. j. wenecka ziemia, Russów zaś Wänälainen t. j. weneccy ludzie, nie mogę inaczéj wnioskować, tylko że Słowianie przyjęli od Czudów nazwisko Normandów (13). Co tém

чудскія племена въ первобытное время входили въ составъ политическаго тѣла Руси. Самое же названіе Ruotzoma произошло отъ имени страны Roszlagen, потому-что обыкновенно народы называютъ всѣ племена, родственныя по ихъ понятіямъ, тѣмъ именемъ, которое имъ сначала представится, какимъ бы то ни было образомъ. Для поясненія этого, довольно будетъ привести восточныхъ Франковъ, литовскихъ Саксонцевъ, французскихъ Аллемановъ, среднегреческихъ Латинцевъ, среднесловянскихъ Нѣмцевъ. (На русской географич. картѣ XVI ст. написано: Америка, новая земля, открыта испанскими Нѣмцами).

На стр. 137. «Олегъ, вступивъ въ сношенія съ Лешкомъ, называлъ вмѣстѣ съ дружиною, по своему, страну при Вислѣ — Лехіею, а Поляковъ Ляхами, и это названіе, спустя двѣсти лѣтъ, перешло въ русскія лѣтописи.» И здѣсь я несогласенъ съ г. А. Б. Сперва раждается вопросъ, откуда имя Лешокъ (уменьшительне отъ слова Лехъ) получило свое начало? То, что оно польское, доказывается само-собою. Это объясняется древне-чешскимъ памятникомъ X ст. *Сонмы*, такъ названнымъ Судомъ Либуши, въ которомъ *Лехи* означаютъ нѣкоторое отдѣльное сословіе, по мнѣнію ученыхъ издателей, замѣнившееся въ послѣдствіи *па*

łatwiéj było, bo czudskie ludy, już w pierwotnéj dobie, należały do składu ciała politycznego Rusi. Przezwisko zaś same Ruotzoma powstało z nazwy krainy *Roszlagen*. Bo zwykle tak się dzieje, że narody tą nazwą, która im się najpierw jakim sposobem natrąci, nazywają wszystkie ludy w ich pojęciu spokrewnione. Dla objaśnienia dość będzie przytoczyć: wschodnie Franki, litewskie Sasy, francuzkie Allemany, średnio-greckie Łaciniki, średnio-słowiańskie Niemcy (Na mappie ruskiéj z końca XVI wieku tak napisano: Ameryka nowa ziemia, odkryta przez hiszpańskich Niemców).

Str. 137. «Wszedłszy Oleg w stosunki z Leszkiem, nazywał wraz z drużyną swoim sposobem kraj nadwiślański: *Lechją*, a Polaków *Lachami*, a w parę set lat przeszło to miano w ruskie kroniki.» I tu nie podzielam zdania p. A. B. Najprzód powstaje pytanie, zkąd to miano Leszek (zdrobniałe z Lech) bierze początek? Bo że jest polskie, samo sobą dowodzi. Do objaśnienia służy pomnik staro-czeski z X. wieku, *Sejmy*, tak zwany, Sąd Lubuszy, gdzie *Lechy* oznacza jakiś stan odrębny, jak mniemają uczeni wydawcy, w późniejszych czasach zastąpiony przez *panów* (14). Jeszcze raz wspomniony wyraz Lech w Dalimala kronice rymowanéj, na po-

нами (14). Слово Лехъ упомянуто еще въ риѳмованной хроникѣ Далимила, начала XIV стол., гдѣ Чехъ названъ Лехомъ. Полагаю, что и польское слово lacha (Ackerbeet, areola) имѣетъ сродство съ древне-чешскимъ *Лехъ*, тѣмъ болѣе, что имѣетъ съ нимъ сродство слово *szlachcic*, которое писалось прежде *zslachcic* (какъ-бы *z Lachy*); оно замѣнило прежнее слово и отчасти теперь имѣетъ значеніе землевладѣльца. Я совершенно согласенъ съ г. А. Б., что имя *Лехъ* не было народнымъ въ Польшѣ, то есть, что Поляки сами не называли себя Ляхами и что названіе это на Руси возникло при Лешкѣ, а въ Польшѣ принято было еще позднѣе. — Думаю однако жъ, что оно получило начало не отъ Лешка, потому-что Несторъ, кромѣ привислянскихъ Полянъ, Ляхами называетъ и многіе другіе народы, даже и такіе, которые никогда не находились подъ владычествомъ Польши, каковы Лютичи или Велеты. Онъ даже производитъ отъ Ляховъ Радимичей и Вятичей, платившихъ дань Козарамъ, до пришествія еще Варяговъ, обитавшихъ съ давняго времени на Руси, въ сосѣдствѣ съ турецкими и чудскими племенами; поэтому слѣдуетъ заключить, что подъ словомъ *Ляхъ* онъ понималъ нѣчто общее, родовое, и по всему вѣроятію, не что иное, какъ я-

cządku XIV wieku, gdzie Czech nazwany Lechiem (15). Mniemam, że i polski wyraz *lacha* (Ackerbeet, areola), jest identycznym ze staroczeskim *Lech*. Zwłaszcza, że wyraz *szlachcic* spokrewniony z nim znaczeniem, niedawno przedtém pisany *zslachcic* (niby z Lachy) zastąpił dawny i jeszcze teraz poniekąd znaczy ziemianina. Że miano *Lech* nie było w Polsce narodowe, t. j., że Polacy sami nie nazywali się Lechami, i że to miano na Rusi powstało za Leszka, a jeszcze późniéj w Polsce się przyjęło, zupełnie się zgadzam z p. A. B. Ale nie od Leszka, jak mniema p. A. B., a to dla tego, że Nestor, prócz wiślańskich Polanów, więcéj ludów nazywa Lachami, i to takich nawet, które nigdy nie były pod panowaniem Polski: jakiemi są Lutycze czyli Welety. Nawet przed przyjściem jeszcze Warjagów, płacących dań Kozarom, osiadłych zdawna na Rusi, na pograniczu z tureckiemi i czudzkiemi ludami,—Radymiczów i Wiatyczów, wyprowadza od Lachów; wnosić więc należy, że pod

ыкъ (16), и *Ляхами* называлъ тѣ народы, которые этимъ общимъ достояніемъ отличались отъ другихъ Словянъ. Остается вопросъ, какимъ образомъ Русскіе стали называть Поляковъ Ляхами (хотя это и не относится къ дѣлу, однако жъ я прибавлю здѣсь, что южные Русины и теперь еще называютъ Поляковъ Мазурами)? На это я отвѣчаю: имѣя въ-виду, что польско-русскіе горцы, въ округахъ сандецкомъ, ясельскомъ и саноцкомъ, называютъ сосѣднихъ подгорцевъ до сего времени *Ляхами*, *Лехвѣками*, и что Мадьяры, ихъ сосѣди, называютъ Поляковъ *Lengyel*, то есть, *Ляхъ*, намъ кажется вѣроятнѣе, что предки этихъ горцевъ, Хорваты, вступивъ въ сношенія съ Русью въ началѣ X стол., принесли туда извѣстіе о Полякахъ, а вмѣстѣ съ нимъ и отечественное свое имя Ляхи, съ домашнимъ польскимъ Поляне. Въ примѣчаніи г. А. Б. говоритъ: «Въ 1 мъ томѣ, на стр. 27, Карамзинъ повѣствуетъ, что Словяне, одноплеменные съ Ляхами, обитавшими на берегахъ Вислы, поселились при Днѣпрѣ, въ нынѣшней кіевской губерніи, и назывались Полянами. О Суличахъ, или Лютичахъ, онъ присовокупляетъ въ примѣчаніи: «Гельмольдъ повѣствуетъ о Лютикахъ (которыхъ также называли и Селевками) и прибалтійскихъ Словянахъ, быв-

wyrazem *Lach* rozumiał cóś spólnego, rodowitego, i według wszelkiego podobieństwa nie co innego tylko język (16), i nazywał te ludy *Lachami*, które tą spólną własnością różniły się od innych Słowian. Pozostaje pytanie, jakim sposobem Rusini Polaków zaczęli nazywać Lachami (chociaż nie tu należy ta wzmianka, dodaję jednak, że południowi Rusini dziś jeszcze nazywają Polaków Mazurami)? Na to odpowiadam: zważając, że górale polsko-ruscy, w obwodach sandeckim, jasielskim i sanockim, nazywają sąsiadujących podgórzan do dziś dnia *Lachami*, *Liechwiekami*, dodawszy i to, że Węgrzy, ich sąsiedzi, zowią Polaków *Lengyel* t. j. *Lach*;— najwięcéj prawdopodobieństwa jest, że Chorwaty, przodkowie tych góralów, na początku X wieku, wszedłszy w stosunki z Rusią, przynieśli tam wiadomość o Polakach, a zarazem i ojczyste swe miano Lachy z domowém polskiém Polanie. W przypisku p. A. B. pisze: «Karamzyn mówi w tomie I. na str. 27: «Wielu Słowian będących jednego pokolenia z Lachami nad brzegami Wisły mieszkającymi, osiedli nad Dnieprem w gubernii teraznieiszéj kijowskiéj i Polanami się nazywali. A o Suliczach czyli Luty-

шихъ, если вѣрить можно, одного происхожденія съ днѣпровскими Словянами.» Предположеніе Карамзина, основанное на сходствѣ названій словянскихъ племенъ, остается только предположеніемъ. Что касается до Полянъ, то они останутся навсегда неразгаданными, хотя и существуетъ нѣкоторое вѣроятіе, что между днѣпровскими и привислянскими Полянами есть племенное сродство, потому-что кіевская страна заключаетъ въ себѣ не только поля, но и горы. Извѣстіе П. І. Шафарика о Кувавахъ (въ южной Руси, *Кувава* значитъ пустыни) не доказываетъ сродства (17). Другое названіе, неправильно читанное *Суличи*, вмѣсто *Уличи*, и сравненное съ ошибочнымъ *Селевти*, вмѣсто *Селенти*, то есть, *Slęzacy*, жители Силезіи (Силезцы), во-все не заслуживаетъ вниманія.

На стр. 139. «Третьимъ наконецъ былъ прославленный, какъ *magnus et memorandus*, Мечиславъ, но онъ у Видукинда, который упоминаетъ объ немъ вскорѣ послѣ смерти Семомысла, извѣстенъ только какъ князь Ленчицкій (Licicavicorum).» Въ этомъ словѣ *Licicavici* г-нъ А. Б. усматриваетъ *Ленчичанъ*, что́ очень правдоподобно, — соглашаюсь и я. Впрочемъ это народное имя весьма исковеркано, потому-что собственно его должно бы писать:

czach dodaje w przypisku: «Helmold pisze o Lutykach (których także i Seleuci nazywano) i Słowianach baltyckich, jak wierzyć można, z dnieprowskiemi Słowianami, innego będących pokolenia.» Wniosek Karamzyna, rozwinięty na podobieństwie nazwisk ludów słowiańskich, jest tylko wnioskiem; co się tyczy Polanów, zostaną oni nazawsze zagadką, chociaż jest jakieś prawdopodobieństwo, że między nadnieprskimi i nadwiślańskiemi Polanami jest także rodowe pokrewieństwo, a to dla tego, że Kijowszczyzna ma nietylko pola, ale i góry. To co pan P. J. Szafarzyk spomina o Kujawach (w połud. Rusi Kujawa znaczy pustynie) nie dowodzi pokrewieństwa (17). Drugie przezwisko źle czytane *Sulicze* zamiast *Ulicze* i porównane z równie mylném *Seleuci* zamiast *Selenci* t. j. Slęzacy, wcale na uwagę nie zasługuje.

Str. 139. «Trzecim nareszcie był ów, później jako *magnus et memorandus* sławiony, Mieczysław, lecz którego, wkrótce po śmierci Siemomysła, spominający Widukind zna tylko księciem łęczyckim (Licicavicorum).» W tym wyrazie *Licicavici* upatruje p. A. B. *Łęczyczanów*, co i ja przypuszczam, jako najwięcej do prawdy podobne. Zresztą miano to ludowe jest bardzo spotworzoném; bo właściwie powinno być pisano Lencicawiki, t. j. z głoską nosową, jak pisano Łęczyn;

Lencicawiki, то есть, чрезъ носовый звукъ, какъ писали *Łęczyn*: *Lunkin*, *Lunzin*. Поэтому не велика ошибка тѣхъ, которые въ этомъ имени усматриваютъ *Ляховъ*.

На стр. 141. «Эти подробности, а равно и слова Галла, сравнимъ съ достовѣрнымъ, современнымъ описаніемъ тогдашней Польши Конст. Багрянороднаго.» Эти-то подробности заставляютъ меня принимать Бѣлохорватію за Чехію съ Моравіею и собственною Хорватіею, то есть, частью Подгорья, Малой Польши и Галицкаго Княжества, нынѣшней Галиціи. Бѣлохорватія лежитъ по ту сторону Багибаріи, то есть, Ваги (рѣки). Такъ я понимаю слово Багибарія, не смотря на толкованія П. I. Шафарика и г. А. Б., изъ которыхъ первый утверждаетъ, что это Баварія, а второй — Бабья Гора. Хотя я и допускаю справедливость шафарикова объясненія, что окончаніе *waria* происходитъ отъ *war*=*страна*, однако жъ въ первоначальныхъ слогахъ не нахожу никакого сходства. То же должно сказать о Бабигаріи и Бабьей Горѣ у г. А. Б., не смотря на приведенное имъ мнѣніе Бандури и замѣчанія гр. Іосифа Дунина-Борковскаго. У тогдашнихъ Грековъ буква *В* выговаривилась не какъ *б*, но какъ *в*; это доказывается словянскою *В*, употребленною почти современниками Кон. Багрянороднаго, словянскими апос-

Lunkin, Lunzin. Więc nie wiele się mylą ci, co upatrują w tém miaʼnie *Lachów*.

Str. 141. «Te szczegóły, razem ze słowami Galusowemi, porównajmy z wiarogodnym, bo spółczesnym opisem stanu ówczesnéj Polski przez Porfirogenitę.» Oto są szczegóły, które mnie powodują brać ową Białochorwacyję za Czechy z Morawą i Chorwacyją właściwą, t. j. częścią podgórza, małéj Polski i księstwa halickiego, terazniejszéj Galicyi. Białochorwacyja leży z tamtéj strony Bagibaryi, t. j. Wagi (rzeki) krainy. Tak rozumiem to słowo Bagibaryja, mimo P. J. Szafarzyka objaśnienia, że to będzie Bawaryja, (18) i p. A B. Babiejgóry. Bo chociaż zakończenie *waria* od *war*=*kraina*, u P. J. Szafarzyka, uznaję za prawdziwe, jednak w początkowych sylabach nie znajduję żadnego podobieństwa. To samo między Bagibaryją a Babią górą u p. A. B., mimo przytoczonego zdania Bandurego i światłych uwag Józefa hr. Dunina Borkowskiego, które tu bardzo się przyćmiły; a to dla tego, iż u ówczesnych Greków głoska B wymawiała się jak *w*; dowodem na to jes słowiańska B, którą pisali prawie spółcześni Porfirogenity, bracia apostołowie słowiańscy, Konstanty i Metodyusz, jak widzimy w wy-

толами, братьями Константиномъ и Меѳодіемъ, — какъ мы видимъ въ греческихъ словахъ *амвонъ*, *еревъ* и другихъ. Поэтому Багибарія я читаю *Ваги* рѣки, нынче *Wah*, по чешско-словянски, понѣмецки, а прежде по словянски *Wag*; по-латыни Vagusi; *War* — *страна*. Она не далеко отъ Франкіи, то есть, Германіи, Чехія же граничитъ съ Германіей. Въ то время она была языческою; и дѣйствительно подъ чешскимъ владычествомъ было, кромѣ христіянъ, болѣе или менѣе и язычниковъ; это должно разумѣть и о Хорватіи, какъ г. А. Б. упоминаетъ на 136 стр. Для подтвержденія моего мнѣнія, я ссылаюсь на чешскую Исторію Ф. Пельцеля, въ которой подъ 1093 г. сказано, что князь Бретиславъ II истребилъ остатки язычества (19). Мнѣ нѣтъ нужды упоминать о томъ, что, сосѣдніе Сербамъ и пограничные съ Чехами, жители Лужицъ, сами себя называютъ Сербами; потому-что здѣсь не могутъ имѣть мѣста волынскіе Сербы, которыхъ раздѣляли Дулебы, также по рѣкѣ Бугу названные Бужанами. Изъ исторіи извѣстно, что Чехія опустошаема была Франками (Нѣмцами) и Турками (Венграми). Также понятно, что Пацинакиты (Печенѣги) нападали на восточныя провинціи, и что страна эта отдалена отъ Чернаго Моря на 30 дней пути. По исчисленію г.

razach greckich *амвонъ, еревъ* i inn. A zatém Bagibaryja czytam *Wagi* rzeki, teraz *Wah*; po *czesko-słowiańsku*, po niemiecku, a dawniéj po słowiańsku: *Wag*, po łacinie *Vagusi*; *War—Kraina*. Jest ona w pobliżu Franki i, t. j., Niemiec a Czechy graniczą z Niemcami. Niechrzczona była podówczas,— i istotnie pod czeską władzą byli i nie chrzczeńcy w mniejszéj lub większéj liczbie, prócz chrześcian; ale to wszystko rozumie się i o Chorwacyi, jak p. A. B. spomina na str. 136. Do poparcia mojego mniemania wymienię F. Pelzla historyę Czech, gdzie powiada, że pod r. 1093, książe Brzetysław II. zniszczył szczątki religii pogańskiéj (19). Że znajdujący się w sąsiedztwie Serbów, mieszkańcy Łużyc, graniczący z Czechami, sami siebie nazywają Serbami, nie potrzebuję wzmiankować. Bo nie mogą tu być Serbowie wołyńscy, których dzieliły Duleby, także od rzeki Bugu nazwani Bużanami. Że Frankowie (Niemcy), Turcy (Węgrzy) łupili Czechy, dobrze wiadomo z historyi. Że Pacinakity (Pieczyngi) napadali na wschodnie prowincye, także pojmuję, również, że kraj ten oddalony jest od Morza Czarnego na 30 dni drogi. Według rachuby p. A. B. na-

А. Б., на 144 стр., три мили съ половиною на день составлятъ 105 миль, чтó совершенно примѣняется къ Чехіи, даже простирается къ Кракову. Всего же болѣе это подтверждаетъ подчиненность владѣтеля Бѣлохорватіи Оттону В., современникомъ котораго былъ К. Багрянородный, а извѣстно, что уже по окончаніи 14 лѣтней войны, съ 936—950 годъ, чешскій князь Болеславъ I. призналъ надъ собою власть императора Оттона I. Что же касается до дружелюбныхъ сношеній съ Турками (Венгерцами), то они здѣсь не могутъ имѣть мѣста, потому-что ихъ трудно согласитъ съ наѣздническимъ характеромъ этого народа.

Здѣсь встрѣчается одно мѣсто, объясняющее настоящее произношеніе: *Хорваты*, а не *Хробаты*. По тогдашнему греческому выговору слѣдовало бы писать *Хроваты*. Конст. Багр. объясняетъ это имя греческмъ *chora* = окрест ность, и говоритъ, что Хроваты значитъ по-словянски *имѣющій много земли*. Толкованіе ошибочное, совершенно сходное съ Прокопіевымъ объясненіемъ Сербовъ (Споровъ) отъ *Sporadein*; но *chora* имѣетъ болѣе сходства съ Хорватами, нежели съ Хроватами; въ немъ даже слышно славянское *гора* (ghoга), ибо таково было прежде произношеніе буквы *Г* у Словянъ; — а что К. Багр. объясненіе это заим-

str. 144, półczwarty mili na dzień wyniesie to 105 mil. Co zupełnie zgadza się co do Czech, nawet sięga pod Kraków. Najwięcéj zaś to udowodnia podległość władzcy Białochorwacyi Ottonowi wielkiemu, którego był spółczesnym Porfirogenita. A wiadomo, że dopiero po 14 letniéj wojnie, od r. 936—950, Bolesław I. książe czeski uznał zwierzchnictwo cesarza Ottona I. — Co się tyczy przyjaznych stosunków z Turkami (Węgrami), nie mają one tu miejsca, bo się nie dadzą pogodzić z ich najazdami.

Tu jest jedno miejsce, z którego okazuje się właściwe brzmienie miana ludowego *Chorwaty*, a nie *Chrobaty*. Według czytania ówczesnego greckiego, powinno się pisać Chrowaty. Porfirogenita objaśnia to miano od wyrazu greck. *chora* = okolica, i powiada że Chrowaty znaczy po słowiańsku *mający wiele ziemi*. Wykład wcale mylny, zupełnie taki, jak u Prokopa Serbów (Sporów) od *Sporadein*; ale *chora* ma bliższe podobieństwo z Chorwatami, jak z Chrowatami. Nawet zdaje się, że tu może pewniéj wydaje się słowiańskie *gora* (ghora), bo tak dawniéj brzmiała głoska *Г* u Słowian); że takie objaśnienie wziął Porfirogenita od Słowian, dowodzi

ствовалъ у Словянъ, доказывается тѣмъ, что онъ писалъ *Хроваты*, а не *Хорваты*.

На стр 143. Въ примѣчаніи г. А. Б. говоритъ: «Неизвѣстно, изъ какого рода была жена Земомысла, называвшаяся Горкою, по словамъ Гайка.» Опять неохотная встрѣча съ прославленнымъ лжецомъ Гайкомъ, нестоящимъ вниманія. Послѣ сего изложенія Мартина Галля, объясненнаго русскимъ Несторомъ и чешскимъ Космасомъ, также, гдѣ было нужно, К. Багр. и нѣмецкими хрониками, г. А. Б. составилъ древнюю историю Польши. При концѣ онъ кратко и основательно разбираетъ Витекинда и Дитмара, нѣмецкихъ лѣтописцевъ, какъ главнѣйшие источники для исторіи Польши временъ Мечислава и Болеслава Храбраго.

И я оканчиваю мои замѣчанія, присовокупляя, что г. А. Б. совершилъ великій трудъ, потому-что первый разсказалъ удовлетворительно и увлекательно Исторію Польши тогдашняго времени, которая до-сихъ поръ, кромѣ нѣсколькихъ опытовъ, была совершенно нетронута. Все же поспѣшное и превратное въ его разсужденіи я почитаю маловажными недостатками, которые во-все не нарушаютъ идеи цѣлаго сочиненія. Повсюду виденъ здравый умъ, такъ, что, при недостаткѣ собственнаго убѣжденія, мнѣнія г. А. Б. удовлетворительны.

Львовъ. 1843 *г.*

to jego pisanie *Chrowaty*, a nie *Chorwaty*.

Str. 143. «W przypisku p. A. B. mówi: «Niewiadomo, kto była z domu żona Ziemomysła, o której powiada Hajek, że się zwała Górką.» Znowu nierad spotykam się z osławionym bajarzem Hajkiem, nie zasługującym na wzmiankę. Po tém wyłożeniu Marcina Gallusa, objaśnioném Nestorem ruskim i Kozmą czeskim, o ile tego potrzeba, z Porfirogenity i niemieckich roczników, p. A B. ułożył dzieje najdawniejsze Polski. Na zakończenie krótko i dobitnie ocenia Witiekinda i Dietmara, kronikarzy niemieckich, jako najpierwsze źródła do dziejów polskich pod panowaniem Mieczysława i Bolesława Chrobrego.

I ja kończę moje uwagi, dodając, że p. A. B. wielką pracę dokonał, bo pierwszy opowiedział gładko i wymownie dzieje Polski z owych czasów, które prócz kilku prób, były zupełnie nietknięte. I to com znalazł w jego rozprawie dorywczego, uprzedzonego, uważam za usterki nie psujące wcale pomysłu dzieła. Wszędzie pełno zdrowego rozsądku, tak, że w braku nawet własnego przekonania, zdanie p. A. B. zadowalnia nas i skłania, abyśmy mu wierzyli.

Lwów. 1843 *r.*

Приписки.

(1) Сравн. П. І. Шафарика и Ф. Палацкаго: Die ältest. der böhm. Sprache, стр. 69. (2) См. Журн. Чешскаго Музея 1841 г. — (3) См. А. Нарушевича Ист. Польск. Народа, изд. Липск. (4) П. І. Шафарика Слов. Древности, стр. 84. (5) П. І. Шафарика Слов. Древн. Стр. 633. (6) Шафарика Слов. Древн. Стр. 548. (7) В. А. Мацѣёвскаго Записки объ Исторіи и пр. 8) Несторъ, изд. Тимковскаго, стр. 90.— (9) Шафарика Слов. Древ., стр. 553 и слѣд. — (10) Несторъ, изд. Тимк., стр. 50. (11) М. П. Погодина Несторъ, стр. 3. (12) Шафар. Слов. Древн. стр. 501. (13) См. Слов. Древн. Шафарика стр. 500. (14) Шафарика Слов. Древн. и Палацкаго Die ältest. Denkm. der böhm. Sprache, стр. 88 и слѣд. (15) Вишневскаго Истор. Польск. Литер. Т. II, стр. 123. (16) По извѣстію, сообщенному П. В. Кирѣевскимъ, однимъ изъ первыхъ русскихъ этнологовъ, въ поселеніяхъ древнихъ Вятичей, въ нынѣшней орловской губерніи, говорятъ до-сихъ-поръ *ць* и *дзь*, вмѣсто *ть* и *дь*, что составляетъ, кромѣ носовыхъ *ą* и *ę*, одинъ изъ главныхъ признаковъ древняго польскаго языка. (17) Шафар. Слов. Древн. стр. 543. (18) Шаф. Сл. Древн. стр. 639.— (19) См. Ф. Пельцеля Gesch. von Böhm. I. B.

Przypiski.

1) Zrów. P. J. Szafarzyka i F. Palackiego: Die ältest. der böhm. Sprache, str. 69. 2) Patrz Czasop. Czesk. Muz. na r. 1841, — 3 Patrz A. Naruszewicza Histor. Narod Polsk. T..... str.... wyd. lipskie. 4) Patrz P. J. Szafarzyka Słowiansk. Staroż. str. 84. 5) Patrz p. P. J. Szafarzyka Słow. Staroż., str., 633. 6) Patrz p. P. J. Szafarzyka Słowiańsk. Staroż, str. 548. 7) Patrz W. A. Maciejowskiego Pamięt. i t. d..... 8) Patrz Nestor, wyda. Tymk. str. 90. 9) Patrz p. P. J. Szafarzyka Słow. Staroż. str. 553 i nast. 10) Patrz Nestor, wyd. Tymk. str. 50. 11) Patrz M. Pogodina Nestor, str. 3. 12) Patrz P. J. Szafarzyka Słow. Staroż. str. 501. 13) Patrz P. J. Szafarzyka Słow. Staroż., str. 500. 14) Patrz P. J. Szafarzyka Słow. Staroż. i F Paleckiego Die ältest Denkm. der böhm. Sprache str., 88 i nast. 15) Patrz M. Wiszniewskiego Hist. Liter. Polsk. T. II, str. 123. 16) Według doniesienia p. P. W. Kirejewskiego, jednego z pierwszych etnologów rossyjskich, we włości dawnych Wiatyczów, mianowicie w gubernii orelskiéj, mówią do dziś dnia *ć* i *dź* zamiast *t'* i *d'*. Co jest prócz nosowych ą i ę, najdawniejsze główne znamie polskiego języka. 17) Patrz P. J. Szafarzyka Słow. Staroż., str. 543. 18) Patrz P. J. Szafarzyka Słow. Staroż., str. 639. 19) Patrz T. Pelzla: Gesch von Böhm I. B.

V.

БИБЛІОГРАФІЯ. BIBLIOGRAFIA.

I. LITERATURA ROSSYJSKA.

55. Каталогъ Книгамъ, Рукописямъ и Картамъ, на китайскомъ, маньчжурскомъ и проч. языкахъ, находящимся въ библіотекѣ Азіатскаго Департамента: Katalog Ksiąg, Rękopismów i Mapp, w językach chińskim, mandżurskim, mongolskim, tybetskim i sanskryckim, znajdujących się w bibliotece Azyatyckiego Departamentu. S. Petersb. 1843. W 8-ce, str. 102.

56. Систематическій Каталогъ книгамъ, находящимся въ библіотекѣ Ученаго Комитета Государственныхъ Имуществъ: Systematyczny Katalog ksiąg, znajdujących się w bibliotece Uczonego Komitetu Ministerium Dóbr Państwa. S. Peterb. 1843., str. 106 — Wydanie podobnych katalogów jest wielkiéj wagi, bo odkrywa uczonym skarby im nieznane. Tak z Katalogu, wydanego przez Azyatycki Departament Ministerium Spraw Zagranicznych, dowiadujemy się, że samych ksiąg i rękopismów w języku *chińskim* zawiera — 395! Zapewne London i Paryż nie mogą pochwalić się takiem bogactwem. Również jest ważnym w innym względzie katalog, wydany przez Uczony Komitet Ministerium Dóbr Państwa.

67. Исторія Малороссіи: Historya Małorossyi przez Mikołaja Markiewicza. *Tom piąty*. Moskwa. 1843. W 8 ce — Zawiera przypiski i różne dopełnienia do pierwszych czterech tomów, — rękopisma, kopije, chronologiczne tabelle, przekłady niektórych aktów z narzecza mało-ruskiego i t. d. W końcu dzieła umieszczony jest «Alfabetyczny Skorowidz».

NOWOŚCI.

Do liczby zasługujących na uwagę dzieł, obecnie wydanych w literaturze rossyjskiéj, należą następne: 1) *Podróżny po lądzie stałym i morzu* (*Странствователь по сушѣ и морямъ*); — 2) *Konstantynopol i Turcy* (w 2-ch tomach), — dzieło zawierające bardzo ciekawe szczegóły i opisy, ozdobione 96 pięknemi rycinami, robionemi przez angielskich artystów; 3) *Opowiadania o Rossyi*. Tom III. Przez *Arcybaszewa*. Są to wyjątki z różnych kronik. 4) *Lekcye o Literaturze*. Kurs czwarty. Wydanie 2-gie, poprawione. Zawiera teoryę sztuki dramatycznéj, podług A. Szlegla, z dodatkiem uwag o dramacie rossyjskim. — 5) *Pomniki Kremla Moskiewskiego*. Wyd. A. Weltmana. Wstęp zawiera historyą Moskwy. Dodatek stanowią plany i widoki różnych przedmiotów, opisanych w tém dziele. — 6) *Historya Kampanii* 1815 r. Dzieło pruskiego majora *von Damitza*. Przekł. z franc.

P. Burnaszew pracuje nad *Terminologicznym Słownikiem Gospodarstwa Wiejskiego* i tom I. ma wyjść niedługo. Cała edycya będzie składała się z 2-ch tomów, zawierających więcej jak 25,000 wyrazów. — Drukuje się przekład *Estetyki Hegla* i wkrótce wyjdzie.

II. ПОЛЬСКАЯ ЛИТЕРАТУРА.

37. Pomniki do historyi obyczajów w Polsce z XVI i XVII wieku: Памятники, служащіе для исторіи нравовъ въ Польшѣ XVI и XVII вѣк., изданные по рѣдкимъ печатнымъ книгамъ *О. И. Крашевскимъ*. Варшава. 1843, въ 8., 269 стр.— Этотъ сборникъ состоитъ изъ слѣдующихъ брошюръ: 1) Альбертусъ съ войны, — перепечатка съ изданія 1613 г. 2) Нищенское Странствованіе, 1614 г. 3) О гончихъ собакахъ и объ охотѣ съ ними, 1608 г. 4) Свѣтская Роскошь, 1623 г 5) Въѣздъ въ Краковъ Генриха Валезія, 1574, — *Стрыйковскаго*.

38. Nowo odkryte Medale Mieczysława I i Bolesława Chrobrego: Ново-открытыя медали Мечислава I. и Болеслава Храбраго. Познань. 1843; — 16 стр. — Эту брошюру издалъ извѣстный нумизматикъ г *Өаддей Волянскій*. Ее можно считать введеніемъ въ обширное и очень важное сочиненіе, надъ которымъ авторъ давно уже трудится и которое вскорѣ выйдетъ подъ заглавіемъ: *Skarbiec Słowiańsko-Polski* (*Словянско-Польская Сокровищница*). Въ изданной имъ теперь брошюрѣ заключается описаніе трехъ, неизвѣстныхъ до-сихъ-поръ, медалей первыхъ христіанскихъ королей Польши, издавна сохраняющихся въ Даніи; но это, ни болѣе, ни менѣе, какъ только описаніе того, что представлено на рисункѣ. Мы ничего не знаемъ, былъ ли г. Волянскій въ Копенгагенѣ? видѣлъ ли онъ то, что описываетъ? Отъ кого онъ узналъ объ этомъ? гдѣ и кѣмъ были сдѣланы рисунки этихъ медалей? - Нѣтъ никакихъ доказательствъ.

Первая медаль серебряная, величиною съ полтинникъ, съ изображеніемъ на лицевой сторонѣ головы Мечислава и съ слѣдующею надписью: *Мечиславъ Супанъ*; слово Мечиславъ написано Кириллицею, *Супанъ* — еврейскими буквами! — На оборотѣ крестъ на ступеняхъ, подлѣ него меньшій крестъ и звѣздочка. Вторая медаль, величиною съ талеръ, золотая, съ изображеніемъ на лицевой сторонѣ попрсія въ шлемѣ, съ надписью: *Болиславъ Валичной*, Кириллицею. На оборотѣ пѣшій стрѣлокъ ведетъ за узду лошадь, на которой

сидитъ всадникъ и держитъ надъ головою копье въ горизонтальномъ положеніи. Третья медаль, такой же самой величины, также золотая, съ изображеніемъ на лицевой сторонѣ поперсія молодаго императора, съ короною на головѣ и съ рукою, поднятою какъ бы для сотворенія крестнаго знаменія; на оборотѣ — ангелъ на подобіе древней богини побѣды, держащій вѣнокъ надъ посохомъ, обращеннымъ головою внизъ, котораго другой конецъ составляетъ крестъ. Надпись на лицевой сторонѣ, въ двѣ строки, на оборотѣ — въ одну строку, есть слѣдующая: *циз выйдзте ту останет п. (памет) цто (что) Римски Іот^н ест внязю и чци Войцеха.* — Письмо кирилловское.

39. Historya Literatury Polskiéj: Исторія Польской Литературы *М. Вишневскаго.* T. V., въ 8., 376 стр. Краковъ. 1843. (Цѣна 3 руб. 60 к. сереб.). — Въ этомъ томѣ авторъ окончилъ третью эпоху исторіи польской литературы, или шесть столѣтій: отъ Мечислава и до Сигизмунда стараго. Содержаніе шести главъ этого тома — слѣдующее: Иванъ Кантій и прочіе польскіе богословы XV ст.; церковное краснорѣчіе; церковное право; синодальные уставы; исторія польскаго и литовскаго законодательства XV стол. до законника, составленнаго Сливницкимъ, по повелѣнію Сигизмунда I, и до перваго литовскаго статута; архитектура; живопись; ваятель Вейтъ Стосъ; военное искусство; наука землѣдѣлія; заключеніе и дополненіе, содержащее въ себѣ разныя привилегіи.

Это трудъ замѣчательный и утѣшительный въ нынѣшней польской литературѣ.

40. Źródła do dziejów polskich: Источники Польской Исторіи, изданн. М. Грабовскимъ и А. Пршездѣцкимъ. Томъ I Вильно. 1843., въ 8, 233 стр. (Всѣхъ томовъ будетъ три). — Этотъ томъ состоитъ изъ 5-ти отдѣленій: записки, (дневникъ пути къ войску запорожскому, 1649 года), акты (1580—1630), письма (1578—1651), грамоты (1238—1430), послѣднее отд. заключаетъ въ себѣ историческую смѣсь (1619—1700).

НОВОСТИ.

Въ послѣднее время вышло очень много польскихъ книгъ, болѣе или менѣе заслуживающихъ вниманія: *Бабинскіе Акты* (*Akta Babińskie*), не періодическое изданіе и не сборникъ. Изд. *О. И. Крашевскій.* Книжка I. Вильно. 1843. (Это разныя беллетрическія статьи); *Внутренняя Исторія Литовскаго Народа* (Dzieje wewnętrzne narodu litewskiego) временъ Іоанна Собѣскаго и Августа II, польскихъ королей. Извлечено изъ разныхъ замѣтокъ и рукописей Ю. Нарбуттомъ. Двѣ части. Вильно. 1843. — *Волшебный Фонарь* (*Latarnia Czarnoksięzka*), картины нашихъ временъ, *О. И. Кра-*

шевскаго, 4 тома. Варшава. 1843. (Очень замѣчательное сочиненіе, съ которымъ надѣемся познакомить нашихъ читателей); *Во Имя Божіе* (*W Imię Boże*),— это собраніе прекрасныхъ стихотвореній графини Габріелли Ѳюнтеръ. Вильно. 1843.; *Записки Эльфа* (*Pamiętniki Elfa*), соч. *Джона офъ Дикальна* (прозв. вымышл.). Въ 2-хъ частяхъ. *Стихотворенія Александра Грозы*, въ 2-хъ част; *Карпатскіе Горцы* (Karpaccy Górale), драма въ 3 дѣйст. г. Корженёвскаго. Вильно. 1843,; *Ученые Образцы и Изысканія* (*Wizerunki i Roztrząsania Naukowe*), часть 24 и послѣдняя. Вильно. 1843. Въ этой части обращаютъ на себя вниманіе слѣдующія статьи: о планахъ Вильна, какимъ оно было въ XV ст., и два памятника православной церкви Св. Троицы, въ Вильнѣ. Не льзя не пожалѣть, что это полезное изданіе прекращается.— *Кабинетъ Польскихъ Медалей* временъ царствованія Станислава Августа, изд. гр. Эд. Рачинскимъ. Вратиславль. 1843. Это сочиненіе написано знаменитымъ польскимъ ученымъ Л. Г.

III. СЪРБСКАЯ ЛИТЕРАТУРА.

2. Сномени Народа Сербскогъ. У Бизанстискимъ списательима. Скупіо и издао *Исидоръ Николичъ*, Бачске вармед'е (1) великій Новарій (Съ родословіемъ и маппомъ). У Будиму, писмены Кралѣвскогъ Свеучилишта. 1843 — Въ 8., VII. 223 стр. — Это одно изъ важнѣйшихъ сочиненій для австрійскихъ восточныхъ Сърбовъ. Впрочемъ, г. Николичъ не самъ сдѣлалъ эти извлеченія изъ византійскихъ писателей, но перевелъ ихъ и напечаталъ по Стриттеру. Что касается до перевода, то онъ во-все не отличается народнымъ сърбскимъ слогомъ и изобилуетъ латинизмами. Удивительно, что мы, Сърбы, никакимъ образомъ не хотимъ выучиться писать *по-сърбски*!!

(1) Комитата.

III. LITERATURA SÉRBSKA.

2. Spomeni Naroda Serbskog. U Bizanstiskim spisataljima. Skupio i izdao *Isidor Nikolić*, Baczske varmed'je (1) velikij Nowarij. (S rodoslowijem i mappom). U Budimu, pismeny Kraljevskog sveucziliszta. 1843. W 8., str. VII. 223. — Jest to jedno z najważniejszych dzieł dla austryackich wschodnich Sérbów. Zresztą p. Nikolić nie sam zrobił te wyjątki z bizanckich pisarzy, lecz przełożył je i wydrukował podług Strittera. Co się tyczy przekładu, wcale nie odznacza się narodowym sérbskim stylem, bo pełno wszedzie latynizmów. Rzecz dziwna, iż my, Sérbowie, w żaden sposób nie chcemy nauczyć się pisać *po sérbsku*!!

(1) Komitatu.

3. **Јллірн и Србљи или Прегледъ народности староседіоца Јллірика— и имена, писмена и начина писаня данашньи Србаля. Отъ Еустаоіа Михайловича.** * У Новомъ Саду, писмены Катарине Янковича вдове. 1843. — Въ 8., VIII. 109 стр. Сообщаю здѣсь мое мнѣніе объ этой брошюрѣ, напечатанное въ 33 нум. *Подунавки:* «Съ величайшимъ радушіемъ мы привѣтствуемъ эту книгу. Она заключаетъ въ себѣ много занимательнаго и, безспорно, принадлежитъ къ лучшимъ явленіямъ нашей литературы. Въ ней изслѣдовано прошедшее, разсмотрѣно настоящее и проникнута будущность южныхъ Словянъ и ихъ литературы. Здѣсь ученый авторъ показываетъ лучшія средства, при помощи которыхъ, южные Словяне, разрозненные переворотами вѣковъ, могли бы соединиться подъ однимъ знаменемъ и согласиться между собою въ способѣ писанія. Онъ утверждаетъ, что литература южныхъ Словянъ долж-

* Этотъ достойный мужъ былъ сенаторомъ въ Бечкеремѣ, (въ Банатѣ), теперь же перешелъ въ Управленіе Юстиціи, въ въ качествѣ секретаря. Наше Правительство увидѣло, что уже настало время заботиться о просвѣщеніи, основаномъ на родныхъ началахъ, и о благѣ народа и отечества; въ-слѣдствіе этого оно собираетъ вокругъ себя достойныхъ и способныхъ людей.

3. **Illiri i Srblji ili Pregled narodnosti starosiediocа Illirika — i imena, pismena i naczina** (2) **pisanja danasznji** (3) **Srbala. Ot Evstafia Michajlovića.** * U Novom Sadu, pismeny Katarine Jankowića vdove. 1843. W 8., str. VIII. 109.—Udzielam tu moje zdanie o téj broszurze, umieszczone w n-rze 33 *Podunawki:* «Z największém zadowoleniem witamy to dzieło; zawiera wiele rzeczy zajmujących, i bez zaprzeczenia, należy do najpiękniejsych zjawisk w naszéj literaturze. Zbadano w niém przeszłość, zastanawiono się nad terazniejszością i dotknięto przyszłości Słowian południowych i ich literatury. Tu uczony autor wskazuje najlepsze środki, za pomocą których Słowianie południowi, rozdzieleni przemianami wieków, mogliby się złączyć pod jedném znamieniem i zgodzić się z sobą, co do sposobu pisma. Twierdzi, iż literatura Słowian południowych powinna nazywać się *sérbską*, że wszyscy powinni przyjąć *Cyrylicę*, lub przynajmniéj ci, którzy należą do wyznania zachodniego

(2) Sposobu. (3) Terazniejszych.

* Szanowny ten mąż był senatorem w Beczkeremie (w Banacie), teraz przeszedł do Zarządu Sprawiedliwości, jako sekretarz. Rząd nasz przekonał się, że już nadszedł czas, aby opiekować się swojską oświatą, szczęściem ludu i ojczyzny. W skutek tego zbiera naokoło siebie godnych i zdatnych ludzi.

на называться *сербскою*, что всѣ должны принять *Кириллицу*, или, по-крайней-мѣрѣ, тѣ, которые исповѣдуютъ западную церковь, должны допустить «въ латинскую азбуку тѣ буквы изъ Кириллицы, которыхъ въ ней нѣтъ и которыя необходимы въ нашемъ языкѣ,» и что всѣ мы должны принять *одно нарѣчіе*, а именно *придунайское (подунавско)*, на которомъ говорятъ Сърбы въ странахъ по Дунаю, то есть, Сремцы, бо́льшая часть Сърбянцевъ, Славонцевъ, Бачвановъ, Баначановъ. Безъ сомнѣнія, каждый, кто только дорожитъ развитіемъ словянской народности, кто проникнутъ сладостнымъ чувствомъ словянской взаимности и предвидитъ ту блистательную будущность, которую пророчитъ нашему народу великая мысль взаимности, — долженъ пламенно желать, чтобы такое всеобщее и взаимное стремленіе нашло послѣдователей между южными Словянами; ибо, какъ говоритъ вышеупомянутый писатель, это можетъ содѣйствовать распространенію литературы, можетъ возвести на высокую степень наше просвѣщеніе и такимъ образомъ утвердить народное благо. Богъ дастъ, будетъ и это!

4. Болгарски Народни Пѣсни и Пословици. Собра Иванъ А. Богоевъ. Книжка I. Пеща. 1842. — Въ 16., 63 стр — Эта очень важ-

kościoła, powinni przyjąć «do abecadła łacińskiego z Cyryllicy te litery, których tamta niema, a które są koniecznie potrzebne w naszym języku», i że wszyscyśmy powinni przyjąć *jedno narzeczé*, a mianowicie *naddunajskie (podunavsko)*, którém mówią Sérbowie w krajach nad Dunajem, t. j Sremcy, większa część Sérbianców, Sławonców, Baczwanów, Banaczanów. Bez wątpienia, każdy kto tylko ceni rozwinięcie narodowości słowiańskiéj, kto przejęty jest słodkiém uczuciem słowiańskiéj wzajemności i przewiduje tę świetną przyszłość, którą zapowiada naszemu ludowi wielka myśl wzajemności, — powinien szczerze życzyć, ażeby takie ogólne i wzajemne dążenie znalazło naśladowców między południowemi Słowianami, albowiem, jak mówi wyżéj wspomniony autor, to może przyczyniać się do rozszerzenia literatury, może podnieść na wysoki stopień naszę oświatę i takim sposobem ustalić szczęście ludu. Bóg da, i to nastąpi!

4. Bolgarski Narodni Pjesni i Poslovici. Sobra Ivan A. Bogojew. Knižka I. Peszcza. 1842. W 16., str. 63. Ta bardzo ważna książka

ная книжка вышла еще въ прошломъ году; но не знаю, извѣстна ли она читателямъ *Денницы*, и потому выписываю ея заглавіе, обращая на нее вниманіе всѣхъ ученыхъ Словянъ. Духъ и характеръ народа мы узнаемъ только изъ пѣсень и пословицъ.

5. **М. Т. Цицерона Тускуланска Испытанія.** Превео съ латинскогъ на сербски Іаковъ Живановичь. У Бечу, год. 1842. У Книгопечатньи братства О. О Мехитариста. Въ 8., LX. 236 стр. — Этотъ переводъ сдѣлался причиною большой распри между мною и г. Живановичемъ. — По выходѣ его въ свѣтъ. въ прошломъ году, я помѣстилъ о немъ мое мнѣніе въ 47 нум. *Курьера* и сказалъ, что этотъ переводъ нехорошъ и противенъ свойствамъ сърбскаго языка, а именно, что г переводчикъ употребилъ множество старо-словянскихъ словъ, безъ которыхъ сърбскій языкъ можетъ обойдтись, и что составъ рѣчи совершенно выкроенъ по латинской грамматикѣ, словомъ, переводчикъ передалъ цицероновскій языкъ по-словяносърбски. Нѣсколько недѣль тому назадъ, г. Живановичь напечаталъ противъ меня, въ Будимѣ, цѣлую Филиппику; но я держусь изреченія: «Qui tacet bis respondit, odi profanum!»

6. **Босилѣ. Стихотворна списанія Іоанна Суботит'а.** У Бу-

wyszła jeszcze w zeszłym roku; lecz nie wiem, czy znaną jest czytelnikom *Jutrzenki*, i dla tego przytaczam tu jéj tytuł, zwracając na nią uwagę wszystkich uczonych Słowian. Duch i charakter ludu poznajemy tylko z pieśni i przysłów.

5. **M. T. Cicerona Tuskulanska Ispytanija.** Preveo s latinsog na serbski Živanovicz. U Beczu. 1842. U knjigopeczatni bratstwa O. O Mechitarista. - W 8., str LX. 236. — Przekład ten był przyczyną wielkich nieporozumień między mną a p. Živanowiczem. Po wyjściu jego, w roku zeszłym, umieściłem o nim moje zdanie w 47 n-rze *Kurjera*, powiedziawszy, że przekład ten jest nie dobry i sprzeciwia się własnościom języka sérbskiego, a mianowicie, że tłumacz użył mnóstwa wyrazów staro słowiańskich, bez których język sérbski może się obejść, i że skład mowy zupełnie urobiony jest podług łacińskiéj grammatyki, słowem, tłumacz oddał język Cicerona po słowiano-sérbsku. Kilka tygodni temu, p. Živanowicz wydrukował przeciwko mnie, w Budimie, całą Filippikę, lecz trzymam się przysłowia: «Qui tacet bis respondit, odi profanum!»

6. **Bosilje. Stichotworna spisanija Ioanna Subbotića.** U Budimu.

диму. Писмены кр. свеучилишта. 1843. Прекрасныя, большею частію, лирическія стихотворенія. — Чтобы читатели *Денницы* могли узнать преобладающій въ нихъ духъ, привожу здѣсь двѣ пѣсни, которыя уже сдѣлались народными и всѣми поются:

1. СРБКИНЯ.

Я самъ млада Србкиня,
Милкомъ ме зову,
Имамъ другу Србкиню,
Анку Кумову,
Имамъ драгогъ воина,
Србскогъ сына Србина,
Лѣпогъ, дичногъ (1) Србина,
Правогъ Србина.

*

Мати ми је Србкиня,
Србскогъ отца т'и (2),
Отца си ми доила (3),
Србска мајко, ты:
Србъ Србина родити,
Србска сиса (4) доити
Мора (5) новогъ Србина,
Правогъ Србина.

*

Я т'у (6) младомъ Србину
Србче родити,
Србскимъ т'у га (7) Србина
Млекомъ доити,
Нека (8) и онъ србству да
Новогъ опетъ Србина,
Лѣпогъ, красногъ Србина,
Правогъ Србина.

*

(1) Пригожій. (2) Дочь. (3) Кормила. (4) Грудь. (5) Должна. (6) Хочу. (7) Хочу его. (8) Пусть.

Pismeny kr. sweuczilisztа. 1843.—Są to piękne, po większéj części liryczne poezye. Aby czytelnicy *Jutrzenki* mogli poznać panującego w nich ducha, przytaczam tu dwie pieśni, które już stały się narodowemi i powszechnie są śpiewane:

1. SRBKINJA.

Ja sam mlada Srbkinja,
Milkom me zovu,
Imam drugu Srbkinju,
Anku kumovu,
Imam dragog voina,
Srbskog syna Srbina,
Ljepog, dicznog (1) Srbina,
Pravog Srbina.

*

Mati mi je Srbkinja,
Srbskog otca ći (2),
Otca si mi doila (3)
Srbska majko (4) ty:
Srb Srbina roditi,
Srbska sisa (5) doiti
Mora (6) novog Srbina,
Pravog Srbina.

*

Ja ću (7) mladom Srbinu
Srbcze roditi,
Srbskim ću ga (8) Srbina
Mlekom doiti,
Neka (9) i on srbstvu da
Novog opet (10) Srbina,
Ljepog, krasnog Srbina,
Pravog Srbina.

*

(1) Wdzięczny, piękny. (2) Córka. (3) Karmiła. (4) Matka. (5) Pierś. (6) Powinna. (7) Chcę. (8) Jego. (9) Niech. (10) Znowu.

Волимъ (9) једногъ Србина,
Нег' туд'ъ (10) цѣо (11) светъ,
Макаръ (12) да га одѣва
Злато и скерлетъ (13).
И кадъ (14) будемъ умрети,
Т'ерь (15) т'у мою заклети,
Нека люби Србина,
Сладкогъ Србина!

2. СРБИНЪ.

Я самь Србинъ, Србскiј сынъ,
Име м' Радивој;
Првыј ми је завѣтъ тај:
„Съ Србствомъ падај, стај!"
И тогъ т'е се држати,
Догъ годъ (16) буде дисати (17)
Србскогъ отца правыј сынъ,
Правыј србскiј сынъ.

*

Одъ отца ми остала
Лѣпа дара три:
Име Срба, мачъ (18) и крвь,
Што м' у срцу ври (19),
Одъ матере светыј даръ
Србскiј језыкъ и олтаръ
Има свакiј србскiј сынъ,
Правыј србскiј сынъ.

*

Турчинъ има Цариградъ,
Французъ Паризъ свој:
Мени све (20) је Србину,
Име, језыкъ мој!
За то свакiј нека мре;
Кои м' име, језыкъ тре (21),
Вели србскогъ отца сынъ,
Правыј србскiј сынъ.

*

(9) Предпочитаю. (10) Нежели чужой. (11) Цѣлый. (12) Хотя бы. (13) Пурпуръ. (14) Когда. (15) Дочь. (16) Пока. (17) Дышать, жить. (18) Мечъ. (19) Которая кипитъ у него въ сердцѣ. (20) Все. (21) Притѣсняетъ.

Volim jednog Srbina,
Neg tud' (11) ceo (12) svet,
Makar (13) da ga odjeva
Zlato i skerlet (14);
I kad (15) budem umreti,
Ćer (16) ću moju zakleti,
Neka ljubi Srbina,
Sladkog Srbina!

2. SRBIN.

Ja sam Srbin, srbskij syn,
Ime m' Radivoj;
Prvyj mi je zaviet (17) taj:
„S srbstvom padaj, staj!"
I tog će se držati, (18)
Dog god (19) bude disati (20)
Srbskog otca pravyj syn,
Pravyj srbskij syn.

*

Od otca mi ostala
Ljepa dara tri:
Ime Srba, macz (21) i krv,
Szto m' u srcu vri,
Od matere svetyj dar
Srbskij jezyk i oltar
Ima svakij (22) srbskij syn,
Pravyj srbskij syn.

*

Turczin ima Carigrad,
Francuz Pariz svoj:
Meni sve (23) je Srbinu,
Ime, jezyk moj!
Zo to svakij neka mre,
Koi (24) m' ime, jezyk tre (25),
Veli srbskog otca syn
Pravyj srbskij syn.

*

(11) Obcy. (12) Cały. (13) Chociażby. (14) Szkarlat. (15) Kiedy. (16) Córka. (17) Ślub. (18) Trzymać się. (19) Dopóki. (20) Tchnąć, żyć. (21) Miecz. (22) Każdy. (23) Wszystko. (24) Który. (25) Uciska.

На часть Нѣмцу Нѣмица
И те плава власъ (22),
А Енглезу Британка
И нѣнъ (23) гордыј стасъ (24):
Мени дајте Србкиню,
За нѣ сѣемъ, жнѣмъ за ню,
Вели србскогъ отца сынъ,
Правыј србскіј сынъ!

М. Поповичъ.

Бѣлградъ.
20 Сентября / 2 Октября. 1843.

Na czast Niemcu — Niemica
I te plava vlas (26),
A Englezu Britanka
I njen (27) gordyj (28) stas (29):
Meni dajte Srbkinju,
Za nje siejem, żniem za nju,
Veli srbskog otca syn,
Pravyj srbskij syn!

M. Popowicz.

Belgrad.
20 Września / 2 Paździer. 1843.

IV. ЧЕШСКАЯ ЛИТЕРАТУРА. IV. LITERATURA CZESKA.

28. Slownjk hospodářsko-technicky pro auřednjky, myslíwce, stawitelské mistry a hospodaře, česko-německy, sestawen od Františka Špatného. S úwodnj předmluwau od Dra Lumbe, prof. polnjho hospodářstwj na uniwersj pražské. W Praze, 1843.

Чешско-Нѣмецкій Хозяйственно-Техническій Словарь для чиновниковъ, охотниковъ, зодчихъ и хозяевъ, составленный *Францискомъ Шпатнымъ*. Съ предисловіемъ д-ра Лумбе, проф. сельскаго хозяйства въ пражскомъ университетѣ.— Прага, 1843.— Этотъ словарь составленъ съ большимъ знаніемъ дѣла и обогащенъ множествомъ словъ. Потребность его въ Чехахъ была очень ощутительна «Ни одинъ языкъ, говоритъ въ предисловіи г. Лумбе, не имѣетъ столько хозяйственныхъ терминовъ, сколько словянскій вообще и чешскій въ-особенности.»

Czesko-Niemiecki Gospodarsko-Techniczny Słownik dla urzędników, myśliwych, budowniczych i gospodarzy, ułożony przez *Franciszka Szpatnego*. Z przedmową d-ra Lumbe, prof. gospodarstwa wiejskiego przy uniwersytecie prażskim. *Praga*. 1843. — Słownik ten ułożony jest z wielką znajomością rzeczy i wzbogacony mnóstwem wyrazów. Potrzeba jego w Czechach bardzo dawała się czuć. «Żaden język, mówi w przedmowie p. Lumbe, niema tyle gospodarskich terminów, ile słowiański w ogóle i czeski w szczególności.»

(22) И ея бѣлокурые волосы. (23) Ея. (24) Станъ.

(26) I jéj jasny włos. (27) Jéj (28) Dumny. (29) Postawa.

29. *Zábawné Spisy* Jana z Hwězdy. W Praze. 1843.

Сочиненія Ивана изъ Звѣзды Кн. I. *Баллады и романсы.* Кн. II. *Пѣсни и другія мелкія стихотворенія* Прага. 1843.— *Иванъ изъ Звѣзды (Генрихъ Марекъ)* со славою вступилъ на поприще чешской литературы еще 15—18 лѣтъ тому назадъ, издавши книжку стихотвореній и собраніе повѣстей (Konwalinky, Ландыши). Теперь неизвѣстный издатель даритъ насъ полнымъ собраніемъ сочиненій этого любимаго писателя въ Чехахъ. Стихотворенія его отличаются нѣжнымъ чувствомъ и наивною прелестію; мы надѣемся вскорѣ ближе познакомить съ нимъ нашихъ читателей. Почтенный *Марекъ* извѣстенъ также, какъ пламенный и благородно-мыслящій Словянинъ.

Dzieła Jana z Gwiazdy. Zesz. I. *Ballady i ramanse.* Zesz. II. *Pieśni i inne drobne poezye.* Praga. 1843. *Jan z Gwiazdy (Henryk Marek)* z chwałą wstąpił w szranki literatury czeskiéj jeszcze 15—18 lat temu, wydawszy zbiór poezyj i powieści (Konwalinky). Teraz nieznany wydawca obdarza nas całkowitym zbiorem dzieł tego ulubionego pisarza w Czechach. Poezye jego odznaczają się tkliwym uczuciem i naiwnym powabem. Spodziewamy się wkrótce bliżéj zapoznać z tym pisarzem naszych czytelników. Szanowny Marek znany jest także, jako gorliwy i szlachetnie myślący Słowianin.

30. *Cestopis,* obsahující cestu do *Horní Italie* a odtud přes Tyrolsko a Bawo rsko i t. d. Od *Jana Kollara.* W Pešti, 1843.

Путешествіе въ Верхнюю Италію и оттуда чрезъ Тироль и Баварію, съ преимущественнымъ вглядомъ на словянскія стихіи, совершенное въ 1841 г. и описанное *Иваномъ Колларомъ.* Съ рисунками и прибавленіями, также съ *Словаремъ Словянскихъ Художниковъ Всѣхъ Поколѣній* отъ древнѣйшихъ временъ до нынѣшняго вѣка, съ краткимъ описаніемъ знаменитѣйшихъ, преимущественно народныхъ произведеній.— Пештъ.

Podróż do Górnych Włoch a stąd przez Tyrol i Bawaryą, z szczególném uważaniem żywiołów słowiańskich, w r. 1841 wykonana i opisana przez *Jana Kollara.* Z wyobrażeniami i dodatkami, tudzież ze *Słownikiem Słowianskich Mistrzów Wszystkich Pokoleń* od najdawniejszych czasów do dzisiejszego wieku, z krótkim opisem najznakomit-

1843. Въ 8., 363 стр.— Объ этой очень замѣчательной и любопытной книгѣ мы поговоримъ подробнѣе въ слѣдующемъ нумерѣ *Денницы.*

szych, szczególniéj narodowych utworów. *Peszt.* 1843. W 8-ce, str. 363.— O tém godném wielkiéj uwagi i ciekawém dziele pomówiemy w następnym poszycie *Jutrzenki.*

V. Иностранныя книги, относящіяся къ словянству.

V. Dzieła zagraniczne, tyczące się słowiaństwa.

10. *Voyage en Bulgarie* pendant l'année 1841. Par M. Blanqui, membre de l'Institut de France. Paris 1843.

Эта небольшая книжка не представляетъ ничего новаго и замѣчательнаго для знатоковъ словянщины. Г. *Бланки* большею частію принимаетъ за Болгаръ Грековъ и со всею болтливостію Француза разсказываетъ объ нихъ истинно удивительныя вещи!

Ta mała książka nie przedstawia nic nowego i zajmującego dla znawców Słowiańszczyzny. P. *Blanqui* po większéj części bierze Greków za Bołgarów, i z całą gadatliwością Francuza opowiada o nich zaiste dziwne rzeczy!

11. *Die schön-wissenschaftliche Literatur der Russen.* Auserwähltes aus den Werken der vorzüglichsten russischen Poeten und Prosaisten älterer und neuerer Zeit. Ins Deutsche übertragen und mit (einer) historisch-kritischen Uebersicht Notizen und Ammerkungen begleitet von *C. Wilhelm Wolfson.* Leipzig. 1843. 1 Bd. Gedichte.

Г. *Вольфзонъ* съ необыкновенной вѣрностію и искусствомъ передалъ красоты русской поэзіи. Замѣчанія его о писателяхъ основательны.

P. *Wolfson* z nadzwyczajną dokładnością i sztuką oddał piękności poezyi rossyjskiéj. Uwagi nad autorami są gruntowne.

12. *Slawische Balalajka.* Von W. v. Waldbrühl. Leipzig. 1843.

Это прекрасные переводы разныхъ словянскихъ пѣсень. Подобныя явленія между нынѣшними Нѣмцами для насъ должны быть очень утѣшительны.

Są to wyborne przekłady różnych słowiańskich pieśni ludu. Podobne zjawiska między teraźniejszymi Niemcami powinny nas bardzo cieszyć.

13. Die Stellung der Slowaken in Ungarn, beleuchtet von *Leo* Grafen von *Thun.* Prag. 1843.

Это сочиненіе заслуживаетъ особеннаго вниманія. Отчетъ объ немъ откладываемъ до слѣдующей книжки.

Dzieło to zasługuje na szczególną uwagę. Sprawozdanie o niém zostawiemy do następnego zeszytu.

СЛОВЯНСКІЕ ЖУРНАЛЫ.

PISMA PERYODYCZNE SŁOWIAŃSKIE.

I. PISMA ROSSYJSKIE.

1. Журналъ Министерства Нар. Просв.: Dziennik Min. O. N. 1843. *Lipiec.* Czy Russowie pochodzą od Wendów, a mianowicie od Rugów, którzy mieszkali w Niemczech Północnych? Przez prof. *Kruze.*— *Sierpień.* — Wyciąg z protoku posiedzeń Akademii Nauk.

Z poszytu za m. Sierpień tego pisma dowiadujemy się, że w Rzymie snycerz *Max*, z polecenia hr. *Kołowrata*, wygotował dla kościoła, mającego zbudować się w Czechach, marmurowy pomnik na cześć Apostołów, którym tak Czesi, jak inne plemiona słowiańskie, winni swoje nawrócenie. Methodyusz wystawiony jest w stule, trzyma tablicę z wyobrażeniem Strasznego Sądu, który, jak wiadomo, sam odmalował w Nikopolu, i co przyczyniło się do nawrócenia pogańskich Bołgarów; Cyryll niesie przełożoną przez niego na język słowiański ewanielią i krzyż, wzniesiony do nieba.

2. Москвитянинъ: Moskwicianin. 1843. Nr. 4. — Narodopis Słowiański. *(Ciąg dalszy)*. Opis rękopismów Muzeum Rumiancowskiego przez W. *(Dwie Krytyki)*. Nr. 5. Narodopis Słowiański *(Dokończenie)*. Badania Filologiczne X. Pawskiego (krytyka prof. *Dawydowa*, artykuł 3-ci). Ross. Chrestomatja Gałachowa (krytyka prof. *Szewyrewa)*. Nr. 6. O św. Cyryllu i Methodyuszu. (Artykuł bardzo ciekawy, oparty na dawnych rękopismach). Nr. 7. Slady liter głagolickich w Nowogrodzie na początku XI w. (Przez prof. *Pogodina)*. Nr. 8. Hecyki (Obrazy Białorusi) przez *Kuszyna*.— O ideach Platona. Nr. 9. *Mikołaj Kopernik* przez *Pobiedonoscowa* (podług artykułów pp. *Krzyżanowskiego* i *Richtera)*. Historyczne notatki: o ross. numizmatyce, o źródłach ross. kronik, o Kurbskim i in. (Przez *Sacharowa)*. Ross. Histor. Zbieracz wyd. przez towarz. Histor. i Staroż. (Krytyka *Bielajewa*). Weselne obrządki w gubernii orłowskiéj.

Pismo to jest jedno z najlepszych w Rossyi. Ma czysto naukowe dążenie, odznacza się szlachetnością pomysłów i najlepszą krytyką, która z całą energią i godnością walczy przeciwko złemu wpływowi niektórych petersburskich pism.— W *Moskwicianinie* zawsze znajdujemy ciekawe i ważne we względzie naukowym artykuły.— Miejsce nie dozwala nam większych porobić z niego wyjątków, przynajmniéj przytoczemy tu niektóre.— W n-rze 6-ym p. Szafarzyk donosi redaktorowi, że pracuje teraz nad historyą literatur słowiańskich i właśnie zajmuje się odziałem o języku kościelnym i jego literuturze. W n-rze 7, ze Lwowa donoszą, że p. W. przygotował dzieło p. t. *Artykuły o języku południowo-ruskim*; p. *Bielowski* napisał dzieło: *Dzieje Mitologiczne Polski*. W tymże n-rze znajduje się cie-

kawa wiadomość p. *Pogodina:* „Ślady liter glagolickich w Nowogrodzie na początku XI wieku.“— P. *Wostoków* znalazł w rękopiśmie przekład Proroków z XV lub XVI w.; w końcu tego rękopismu umieszczony jest przypisek z którego pokazuje się, że oryginał pisany był w Nowogrodzie jeszcze w r. 1030 przez księdza *Upyrja Licha* dla księcia nowogrodzkiego Włodzimierza Jarosławicza!— Prof. Pogodin, będąc w ławrze św. Trójcy pod Moskwą, znalazł także w klasztornéj bibliotece przekład Proroków — z takimże samym przypiskiem. P. Pogodin doniósł o tém p Wostokowowi, dołączywszy wyjątki z rękopismu. Znakomitego filologa zwróciły uwagę głagolickie litery, któremi napisane jest imie *Ambakoum*, a nadto w najdawniejszéj formie głagolickiego pisma. „Przepisywacz, mówi p. Wostoków, zapewne skopijował ten głagolicki napis z dawnego swego oryginału z XI lub XII w.— W rękopiśmie dokładnie zachowana jest dawna pisownia z literą zwaną *jus* i zakończeniami *аазо, аами* i t. d., spółgłoskami zam. samogłosek: *врьхъ. стлъпольа.*— Kopia przynajmniéj musi być o cały wiek starsza od r. 1695, być może nawet i o dwa wieki.“—Rzecz ta, podług naszego zdania, potrzebuje jeszcze większych badań, abyśmy mogli przystać na to, że pismo głagolickie daleko jest dawniejsze od cyrylskiego.— W 9 posz. *Moskwic.* znajduje się piękny poetyczny utwór hrabiny Rostopczyn: *Zakonnica*, (scena historyczna).

3. Современникъ: Spółczesnik. S. Peterburg. 1843 Zeszyt 4, 5, 6, 7, 8, 9 i 10.— (Ob. Jutrzenkę, z m. Kwietnia, w oddz. Bibl.).

Pismo to, niegdyś rozpoczęte przez Puszkina, zawsze mieści w sobie zajmujące artykuły z oddziału literatury pięknéj i odznacza się bardzo dobremi krytycznemi zdaniami. Szczególniéj zawiera ciekawe wiadomości o literaturze szwedzkiéj i niemieckiéj. Godne są uwagi następne artykuły: *Rys historyczny Finlandyi* przez Derszau, *Pamiętnik podróży Lenrota wpółn. gubern. Rossyi* i *Psychologiczne notatki* (przez ks. Odojewskiego).

4. Отечественныя Записки: Pamiętniki Ojczyste. 1843. Wrzesień. *Dwie Siostry*, romans w 2 ch częściach przez panią *M. S. Żuków*; Średnia Azya, (nowe badania Humboldta); Dwór królów angielskich.

5. Маякъ: Latarnia Morska. 1843. Wrzesień.

Następne artykuły *zmuszają* nas do wzmianki o tém dziwaczném piśmie,— artykuły, które zasługują na uwagę uczonych słowiańskich badaczy, a które jakimś szczególnym trafem dostały się do tego pisma. Owe artykuły są: Uwagi o świętach u Małorossyan (przez *Siemientowskiego*), dodatek do tych uwag przez p. *Sreźniewskiego*, O cyklu (kole) wiosennych pieśni w południowo-ruskiéj poezyi ludu przez p. *Kostomarowa*, dopełnienia do tegoż przez p. *Metlińskiego*.

II. ПОЛЬСКІЕ ЖУРНАЛЫ.

1. Pielgrzym: Пиллигримъ. 1843. Сентябрь и Октябрь (Разборъ Байронова *Каина*, Э. Зѣмѣнцкой).

2. Biblioteka Warszawska: Варшавская Библіотека. 1843. Октябрь. Философія изящныхъ искусствъ.— (*Д ра К. Либельта*).

3. Zorza: Заря. 1843. № 17, 18 и 19.

III ЧЕШСКІЕ ЖУРНАЛЫ.

III. PISMA CZESKIE.

1. Časopis Českého Museum — Swazek třetí.— W Praze, 1843.

Журналъ Чешскаго Музея. 1843. Кн. III. О смерти.—*М Ф. Клацеля.* Разборъ имени прилагательнаго. (Окончаніе). Пражане во время Генриха Корутанскаго. *В Томка.* Первое собраніе ошибокъ, вкрадывающихся въ письменный чешско словянскій языкъ, съ предисловіемъ *О. Юнгманна.* Древности въ южныхъ Чехахъ. *А. Я. Бецка.* Отрывокъ изъ Хронографа. *В. Г.*— Приглашеніе къ участію въ наступающемъ праздновании пятисотлѣтняго основанія пражскаго университета. Письма къ *В. В Ганкѣ:* И. И. Срезневскаго, Д. М. Княжевича, Н. И. Надеждина и Дубровскаго.

Czasopism Czeskiego Muzeum. 1843. Zeszyt III. O Śmierci. *M. F. Klacela.* Rozbiór imienia przymiotnego (Dokończenie). Prażanie za Henryka Korutańskiego. *W. Tomka.* Pierwszy zbiór omyłek, wkradających się do piśmiennéj czesko-słowiańskiej mowy, z przedmową *J. Jungmanna.* Starożytności w Czechach południowych. *A J. Becka.* Urywek z Chronografu. *W. H.* Wezwanie do uczestnictwa w mającéj nastąpić uroczystości pięcinset letniego założenia uniwersytetu prażskiego. Listy do *W. W. Hanki* przez pp. Sreźniewskiego, Knjażewicza, Nadeżdina i Dubrowskiego.

2. Tatranka. Spis pokračujci rozličného obsahu. Dil třetj, swazek prwnj. W Prešporku. 1843.

«*Татранка.* Періодическое изданіе различнаго содержанія. Отд. III., кн. 1. *Прешпоркъ.* 1843.»—Азія и Европа. (Продолженіе). *Л. Штура.* Сърбія. (Продолженіе) *Заборскаго.* Краткое описаніе австрійской Военной Границы. *Лешки.* О задунайскихъ Словакахъ. *Ю. Пальковича.* Жизнеописаніе А. Ланга. *С. Штура.*

Tatranka. Pismo peryodyczne różnéj treści. Oddz. III., zesz. I. *Preszpork.* 1843. Azya i Europa. *(Ciąg dalszy).* Przez *L. Sztura.* Sérbia. *(Ciąg dalszy).* Przez *Zaborskiego.* Krótki Opis austryackiéj Wojskowéj Granicy. Przez *Leszkę.* O Słowakach Zadunajskich. Przez *J. Palkowicza.* Życiopis A. Langa. Przez *S. Sztura.*

3. Kwěty. Národnj Zábawnjk pro Čechy, Morawany, Slowáky a Slezany.

Цвѣты. Въ Прагѣ, 1843. No 21—56. — Эта литературная газета по-прежнему заключаетъ въ себѣ занимательныя повѣсти и разныя извѣстія (о литературѣ, театрѣ и проч.). Въ 11-мъ и 12 нум. прибавленій переведена изъ нашей *Денницы* (1842 г.) статья *С. П. Шевырева:* «Взглядъ на современное направленіе русской литературы.»

Kwiaty. W Pradze. 1843. N-ra 21—56. To literackie pismo jak zwykle zawiera zajmujące powieści i różne wiadomości (o literaturze, teatrze i t. d.). W 11 i 12 n-rze dodatku przełożony jest z naszéj *Jutrzenki* (1842 r.) artykuł p. *Szewyrewa*: «Rzut oka na współczesne dążenie literatury rossyjskiéj.»

IV. СЪРБСКІЕ ЖУРНАЛЫ.

1. Сърбскій Лѣтописъ за год. 1843. Учредникъ Іоаннъ Субботичъ. У Будиму.

Ч. I. Матеріялы для сърбской исторіи. Исчисленіе историческихъ событій на югѣ Европы въ отношеніи къ Словянамъ. О церковно словянск. яз. О Резіянахъ и фурланскихъ Словинахъ. Статья г. *Шафарика* (изъ *Денницы* 1842 года). — Ч. II. Исчисл. событій на югѣ Европы (Продолженіе). Филологическіе афоризмы. Сродство словяно-сърбскаго языка съ санскритскимъ. Извѣстіе о Матицѣ Сърбской за 1842 г. — Марѳа Посадница. *(Изъ Карамзина).* Народныя пѣсни.

IV. PISMA SÉRBSKIE.

1. Sérbski Latopis za r. 1843. Redakt. Jan Subboticz. W Budimře.

Cz. I. Materyały do dziejów sérbskich. Wyliczenie wypadków historycznych tyczących Słowian na południu Europy. O kościelno-słowiańskim języku. O Rezjanach i furlańskich Słowinach przez p. *Szafarzyka*. (Przekład z *Jutrzenki* 1842 r.). — Cz. II. Wylicz. wypadków na południu Europy. (Ciąg dalszy). Filologiczne aforizma. — Pokrewieństwo języka słowiano-sérbskiego z sanskryckim. Wiadomość o Matce Sérbskiéj z r. 1842. Martha Posadnica. *(Z Karamzina).* Pieśni ludu.

2. Danica Ilirska. Osmo-god. Tečaj. 1842. U Zagrebu. Uřednik i izdavatelj Dor. *Ljudevit Gaj.*

Илирская Денница. Годъ восьмой. 1842. Въ Загребѣ. Редакт. и издат. д-ръ *Людевитъ Гай.* — No 40—52. Поздно получили мы эти нумера *Илирской Денницы* за прошлый 1842 годъ. Что жъ дѣлать съ медленностію нашихъ книгопродавческихъ сношеній! — Въ этихъ нумерахъ заслуживаютъ вниманіе слѣдующія статьи: Описаніе Города Бѣлграда, Описаніе Бѣлградскихъ Предмѣстій и О Важности Народной Одежды.

Jutrzenka Ilirska. Rocznik ósmy. 1842. W Zagrzebiu. Redakt. i wydawca d-r *Ljudewit Gaj.* N-ra 40—53. Póżno odebraliśmy te numera *Jutrzenki Ilirskiéj* z r. 1842 r.— Cóż robić z powolnością naszych księgarskich stosunków! — W tych numerach zasługują na uwagę następne artykuły: Opis Miasta Belgradu, Opis Belgradzkich Przedmieści i O Ważności Ubioru Narodowego.

V. ЛУЖИЦКО СЕРБСКИЕ ЖУРНАЛЫ.

V. PISMA ŁUŻYCKO-SÉRBSKIE.

Tydźeńska Nowina aby serske poweszje za hornych Łužičanow.— 1843.

Еженедѣльная Газета, или Сербскія Вѣдомости для Верхнихъ Лужичанъ. Будишинъ. 1843. No 13—37. — Съ удовольствіемъ замѣчаемъ, что изданіе этой занимательной для народа газеты продолжается съ успѣхомъ.

Tygodnik, czyli Wiadomości Sérbskie dla Górnych Łużyczanów. *Budyszyn* 1843. N-ra 13—37. Z przyjemnością uważamy, że wydanie tego zajmującego dla pospólstwa pisma widocznie postępuje.

ОТЪ РЕДАКТОРА ДЕННИЦЫ. — Въ 74 нум. *Петербургскаго Еженедѣльника* (*Tygodnik Petersburski*) за нын. 1843 годъ, помѣщена небольшая статья г. *Вихерскаго* о всесловянской литературѣ. — Авторъ ея одушевленъ искреннею любовью къ словянству; однако жъ не могу здѣсь не замѣтить, что онъ судитъ несправедливо, будто бы *Денница* отличается ревностными усиліями Словянолюбцевъ — *создать литературу для каждаго племени отдѣльно, въ какомъ бы состояніи не находился его языкъ*. Сохрани Боже! Я самый заклятый противникъ такого неосновательнаго предположенія. Свидѣтельствуюсь моимъ примѣчаніемъ къ статьѣ: *Доля Галицко-Русскаго Языка* (въ мартовск. кн. Ден. 1843., стр 188), гдѣ я говорю: „Гг. Малороссіяне, пишущіе на своемъ народномъ нарѣчіи (вслѣдствіе ли потребности?) и стремящіеся къ тому, чтобы возвысить его до степени языка литературнаго,— Богъ знаетъ, далеко ли уйдуть?...“ При этомъ я сослася на статью г. Гурбана (въ январск. кн. Ден.): *Народн. и литератур. жизнь Словаковъ*, въ которой онъ говоритъ: „Всѣ извѣстные словянскіе писатели заботятся о томъ, чтобы болѣе не было по десяти словянскихъ языковъ, по десяти отдѣльныхъ литературъ, по десяти, разливающихся въ разныя стороны, рѣкъ и потоковъ словянской жизни,“ и проч. (см. стр. 31). Такое примѣчаніе сдѣлано было мною въ той же самой книжкѣ *Денницы*, въ которой помѣщенъ и разборъ Падуры подъ рубрикою; „малороссійская *письменность*“ (но не *литература!*). Мое дѣло было только предложить критическій вопросъ— не болѣе.

Наконецъ я долженъ замѣтить, что г. Вихерскій впалъ въ большую погрѣшность, утверждая, что могутъ существовать только три литературы: польская, русская и чешская. Къ какой же литературѣ присоединить литературу юго-западныхъ Словянъ (Сърбовъ и Сърбо-Илировъ)?.. Просимъ подумать объ этомъ.

OD REDAKTORA JUTRZENKI. W n-rze 74 *Tygodnika Petersburskiego* z b. 1843 roku umieszczony jest mały artykuł p. Wicherskiego: *Słówko o literaturze wszechsłowiańskiéj*. Autor jego natchniony jest szczerem zamiłowaniem słowiańszczyzny; jednakowoż muszę wyznać, że niesłusznie uważa *Jutrzenkę* nacechowaną gorliwém usiłowaniem Słowianofilów, aby *stworzyć piesmiennictwo dla każdego plemienia z osobna, w jakim kolwiek stanie znajduje się jego język*.— Broń Boże! Jestem najzaciętszym przeciwnikiem tak bezzasadnego przypuszczenia. Swiadczę się moim przypiskiem w języku rossyjskim do artykułu: *Los języka Halicko-Ruskiego* (w marcow. posz. *Jutrzenki*, 1843, str 188), gdzie mówię: „Panowie Malorossyanie, piszący w swoim narodowém narzeczu (czy w skutek potrzeby?) i dążący do tego, aby podnieść go do stopnia języka literackiego— Bóg wie, czy dalako zajdą?....“ Przytém odwołałem się do artykułu p. Hurbana (w styczn. posz: *Jutrz.*: *Narodowe i literackie życie Słowaków*, w którym autor mówi: „Wszyscy najlepsi słowiańscy pisarze troszczą się o to, aby nie było więcéj dziesięciu języków słowiańskich, dziesięciu oddzielnych literatur, dziesięciu rozlewających się w różne strony rzek i potoków życia słowiańskiego“ i t. d. (ob. str. 31). Taki przypisek zrobiony był przeze mnie w tym samym posz. *Jutrzenki*, w którym umieściłem i rozbiór Padury pod rubryką: „*piśmienność*, (lecz nie *literatura!*) malorossyjska.“— Rzeczą moją było tylko padać kwestyą krytyczną— nic więcéj.

Nakoniec muszę dodać, że p. Wicherski popełnił wielki grzech, twierdząc, że mogą tylko istnieć literatury: polska, rossyjska i czeska. A literaturę południowo-zachodnich Słowian (Sérbow i Sérbo-Ilirów), do jakiéjże literatury załączyć?.. Prosiemy zastanowić się nad tém.

СЪРБО ИЛИРСКАЯ ПОЭЗІЯ.

Пѣсня писателей.

Драгутина Раковца.

POEZYA SÉRBO-ILIRSKA.

Pieśń pisarzy.

Przez Dragutina Rakowca.

Pěsma knjiženwnikah.

Pušku na klin, mač u tok!
Sad je, bratjo, drugi skok:
Oštro pero, bistar um
Neka nov nam tare drum!

*

Na oprezu dosta bjasmo,
Baruta se nakusasmo:
Al nam oprez, barut oči
Otndijše svietloći.

*

Pušku na klin, mač u tok!
Sad je, bratjo, drugi skok:
Oštro pero, bistar um
Nek světloći tare drum!

*

Oružnica puna dike
I stěgovah, lovorike,
Njiva znanja pusta, pusta—
Svagdi magla gusta, gusta.

*

Pušku na klin, mač u tok!
Sad je, bratjo, drugi skok:
Oštro pero, bistar um
Neka znanju tare drum!

*

Šakom dosad borismo se,
Duhom odsad dizajmo se.
Šakom dasmo štit kérštjanstwu,
Duhom pružmo stup Slavjanstvu!

*

Pušku na klin, mač u tok!
Sad je, bratjo, drugi skok:
Oštro pero, bistar um
Nek Slavjanstvu tare drum!

Ружье на гвоздь и мечь долой! О братья, иное стремленье теперь: острое перо и быстрый умъ пусть прокладываютъ намъ новый путь!

Довольно долго были мы на стражѣ; отвѣдали мы пороху; но и бодрствованіе и порохъ укрѣпили, прояснили намъ глаза!

Ружье на гвоздь и мечь долой! О братья, иное стремленье теперь: острое перо и быстрый умъ пусть освѣщаютъ, прокладываютъ намъ путь!

Хранилище оружія, наполненное знаками почестей, знаменъ и лавровъ; ты нива знанія пустая, пустая — всюду мгла густая, густая.

Ружье на гвоздь и мечь долой! О братья, иное стремленье теперь: острое перо и быстрый умъ пускай прокладываютъ къ знанію путь.

До-сихъ-поръ сражались мы силою, отнынѣ да будемъ состязаться духомъ; силою мы защитили Христіанство, а духомъ будемъ подвигать впередъ Славянство!

Ружье на гвоздь и мечь долой! О братья, иное стремленье теперь: острое перо и быстрый умъ пускай прокладываютъ путь Славянству!

Střelbę na kołek i na bok mieč! O bracia, inne teraz dążenie: ostre pióro i bystry rozum niech torują nam nowy gościniec!

Dosyć staliśmy na straży, skoštowaliśmy prochu, a čuwanie i proch wzmocniły, wyjaśniły nam očy!

Střelbę na kołek i na bok mieč! O bracia, inne teraz dążenie: ostre pióro i bystry rozum niech oświecają i torują nam drogę!

Skład oręža, napełniony oznakami honorów, štandarów i wawrynów; tyś niwa wiedzy prožna, prožna — wšędzie mgla gęsta, gęsta.

Střelbe na kołek i na bok mieč! O bracia, inne teraz dążenie: ostre pióro i bystry rozum niech dla wiedzy drogę torują!

Dotąd walčyliśmy siłą, odtąd będziemy walčyć duchem; siłą obroniliśmy chřešciaństwo, lecz duchem będziemy dźwigać naprzód Słowiaństwo!

Střelbę na kołek i na bok mieč! O bracia, inne teraz dążenie: ostre pióro i bystry rozum niech torują drogę Słowiaństwu!

VI. СМѢСЬ.

ПИСЬМО С. С. К. КЪ РЕДАКТОРУ ДЕННИЦЫ, ИЗЪ РЕГЕНСБУРГА, 6 (18) СЕНТЯБРЯ. 1843. — Любезнѣйшій Петръ Павловичъ! Пишу къ вамъ изъ Регенсбурга, гдѣ, по выраженію мюнхенскаго академика Гормайра *, Карлъ В. положилъ основаніе внутреннему устройству Германіи и составилъ планъ для пораженія Гунновъ и Славянъ. Я пріѣхалъ сюда для осмотра Валгаллы. Вамъ извѣстно, что это— храмъ, воздвигнутый знаменитымъ мужамъ Германіи. Онъ возвышается въ семи верстахъ отъ города, на горѣ, на лѣвомъ берегу Дуная, въ сосѣдствѣ дикаго утеса, увѣнчаннаго живописными развалинами стариннаго замка Штауфъ, безмолвнаго свидѣтеля междоусобныхъ распрей Германцевъ во время тридцатилѣтней войны. Въ этомъ храмѣ, вскорѣ послѣ его открытія, замѣтили наши соплеменники новое посягательство Нѣмцевъ на славу и достояніе истинно-великаго, но не тщеславнаго славянскаго племени. Нѣмцы помѣстили въ своемъ храмѣ поперсіе нашего безсмертнаго Коперника. Много написано сочиненій въ защиту славянскаго происхожденія Николая Коперника и, кажется, спорный вопросъ рѣшенъ уже наукою и фактами окончательно не въ пользу Нѣмцевъ. Я не имѣю намѣренія говорить здѣсь объ этомъ предметѣ, потому-что въ моихъ изысканіяхъ не будетъ ничего но-

* Въ рѣчи, произнесенной по случаю празднованія 71 ежегодія со времени основанія баварской академіи наукъ.

VI ROZMAITOŚCI.

LIST S. S. K. DO REDAKTORA JUTRZENKI, Z RATISBONY, 6 (18) Września 1843 r. Piszę do pana z Ratisbony, gdzie, podług wyrażenia akademika Hormaira w Monachium *, Karol W. dał początek wewnętrznemu urządzeniu Germanii i ułożył plan do zwalczenia Hunnów i Słowian. Przyjechałem tu dla obejrzenia Walhalli. Wiadomo panu, że to jest świątynia, poświęcona znakomitym mężom Germanii. Wznosi się o siedem wiorst od miasta na górze, na lewym brzegu Dunaju, w sąsiedztwie dzikiéj skały, uwieńczonéj malowniczemi ruinami starożytnego zamku Stauf, milczącego świadka domowych zamieszek między Germanami w czasie trzydziestoletniéj wojny. W téj świątyni, wkrótce po jéj otwarciu, spostrzegli nasi pobratymcy nowe roszczenia praw Niemców do sławy i własności prawdziwie wielkiego, lecz nie chlubiącego się słowiańskiego plemienia. Niemcy umieścili w swojéj świątyni popiersie naszego nieśmiertelnego Kopernika. Wiele napisano rozpraw dla obrony słowiańskiego pochdzenia Mikołaja Kopernika, i zdaje się, że nauka i fakta już roztrzygnęły te pytanie stanowczo, nie na korzyść Niemców. Nie mam zamiaru mówić tu o tym przedmiocie, albowiem kto zna współczesną literaturę, ten w moich śledzeniach nie znajdzie nic nowego lub nieznanego mu. Lecz powiem panu, jak zapatrywałem się na Walhallę.— Uważam ją nie tylko, jako świątynię, poświęconą genijuszom Germanii, lecz i jako pomnik na cześć świętego czynu, któ-

* W mowie, mianéj z powodu obchodzenia 71 rocznicy od czasu założenia bawarskiéj akademii nauk.

ваго или неизвѣстнаго тому, кто знакомъ съ текущею литературою. Но я сообщу вамъ мой особенный взглядъ на Валгаллу. Я смотрю на нее не только, какъ на храмъ, посвященный геніямъ Германіи, но и какъ на памятникъ въ честь святаго подвига, совершеннаго однимъ народомъ изъ числа многолюдной словянской семьи, въ защиту своей независимости и для освобожденія другихъ отъ тяжкаго ига чужеземца,—подвига, безъ котораго независимость Германіи долго была бы пустымъ словомъ, и безъ котораго не было бы ни относящихся къ этой эпохѣ славныхъ дѣлъ, увѣковѣченныхъ внесенными въ Валгаллу попереіями великихъ дѣлателей,— ни самой Валгаллы. — Знаете ли, когда и по какому случаю предположена постройка Валгаллы? Во время порабощенія Германіи Наполеономъ, нынѣшній баварскій король Людовикъ, бывшій тогда наслѣднымъ принцемъ, тронутый до глубины души жестокими оскорбленіями, наносимыми германской народности счастливымъ побѣдителемъ, задумалъ въ 1807 году, для своего утѣшенія и ободренія упавшихъ духомъ Германцевъ, воздвигнуть, при благопріятныхъ обстоятельствахъ, зданіе, посвященное славѣ сыновъ Германіи. Это зданіе есть Валгалла. Гормайръ, въ приведенной выше рѣчи, и государственный министръ Баваріи Шенкъ, въ рѣчи, произнесенной 18 Октября 1830 г., въ день липской битвы, при заложеніи Валгаллы, сказали то же самое. Послѣ этого не льзя не согласиться, что мой взглядъ на Валгаллу справедливъ, если вспомнимъ, кто сокрушилъ могущество Наполеона и кто способствовалъ Германіи возстановить свою независимость..... Предоставляю желающему развить эту мысль подробнѣе и продолжаю разсказывать обстоятельства, относящіяся къ сооруженію Валгаллы.

---

ry spełnił jeden lud z grona wielolicznéj słowiańskiéj rodziny, dla obrony swojéj niepodległości i dla oswobodzenia innych od obcego ciężkiego jarzma,—czynu, bez którego niepodległość Germanii długo pozostała by czczym wyrazem, i bez którego nie było by ani należących do téj epoki slawnych czynów, uwieczniony przez umieszczenie w Walhalli popiersiów wielkich mężow, ani saméj Walhalli.— Czy wie pan, kiedy i z jakiego powodu przedsięwzięto budowanie Walhalli? W czasie uciemiężenia Germanii przez Napoleona, terazniejszy król bawarski Ludwik, który był wtedy następcą tronu, wzruszony do głębokości duszy okrutnemi obelgami, zadanemi narodowości germańskiéj przez szczęśliwego zwycięzcę,— postanowił wr. 1807, dla swego pocieszenia i obudzenia upadłych na duchu Germanów, wznieść, przy pomyślnych okolicznościach, gmach, poświęcony chwale synów Germanii. Gmach ten jest Walhalla.— *Hormair*, w mowie wyżéj przytoczonéj, i minister państwa Bawaryi *Schenk*, w mowie mianéj 18 Października 1830 r., w dzień lipskiéj bitwy, przy założeniu Walhalli, powiedzieli toż samo. A więc trzeba przyznać, że mój sposób zapatrywania się na Walhallę jest sprawiedliwy, jeżeli przypomniemy, kto zadał cios potędze Napoleona i kto dopomógł Germanii do podniesienia swojéj niepodległości. Kto życzy sobie, może rozwinąć tę myśl dokładniéj, ja będę daléj opowiadał okoliczności, tyczące się budowania Walhalli.

W r. 1810 książe Ludwik obrał na pomnik miejsce, na którém dziś jest wzniesiony. Jest to środek Bawaryi, granica dawnéj Germanii z Rzymem. Piękny gust króla bawarskiego wszystkim jest znany, i dla tego nie ma co mówić, że miejsce dla Walhalli obrane bardzo szczęśliwie. Zwierzchu góry, która służy za podstawę świątyni i ma więcéj jak 300 stóp wysokości nad powierzchnią Dunaju, przed-

Въ 1810 году принцъ Людовикъ избралъ для памятника мѣсто, на которомъ онъ нынѣ сооруженъ. Это центръ Баваріи, рубежъ древней Германіи съ Римомъ. Изящный вкусъ баварскаго короля всѣмъ извѣстенъ, и потому нечего говорить, что мѣсто для Валгаллы выбрано очень удачно. Сверху горы, служащей основаніемъ храму и имѣющей болѣе 300 футовъ высоты надъ поверхностію Дуная, представляется обширный, оживленный извилистымъ теченіемъ этой рѣки, краевидъ съ городами Регенсбургомъ и Страубингомъ, множествомъ мѣстечекъ, деревень и небольшихъ селеній, замыкаемый на небосклонѣ передовыми горами, такъ называемаго, Баварскаго Лѣса. Говорятъ, впрочемъ, что въ ясную погоду видны отсюда Альпы. Дубы окружаютъ гору Валгаллы, внизу ея величественная рѣка быстро катитъ свои шумныя волны.

Въ 1821 году король возложилъ на архитектора Кленце постройку зданія. Кленце взялъ за образецъ аѳинскую парѳенокопею; но въ его твореніи нѣтъ рабской подражательности. Подножіе первыми тремя ступенями окружаетъ все зданіе, потомъ простирается циклопическими стѣнами по южному скату горы на сто футовъ и состоитъ изъ нѣсколькихъ террасъ съ соединяющими ихъ ступенями, которыя, въ числѣ 380, составляютъ въ началѣ одну лѣстницу, потомъ расходятся на двѣ половины, образуя собою фигуру, похожую на полный конусъ, и наконецъ опять соединяются въ одно крыльцо. Чрезъ девять лѣтъ, когда предварительныя работы были довольно подвинуты, 18 Октября 1830 года, король торжественно положилъ основаніе Валгаллѣ, а ровно чрезъ 12 лѣтъ, 18 Октября 1842 года, послѣдовало открытіе храма. Выписываю здѣсь замѣчательныя слова, произнесенныя коро-

stawia się obszerny, ożywiony krętym biegiem téj rzeki, krajobraz z miastami Ratysboną i Straubingem, mnóstwem miasteczek, wsi i małych osad,— kończący się na widnokręgu przedniemi górami, tak nazywanego, *Bawarskiego Lasu.* Mówią wreszcie, że w dzień pogodny widać ztąd Alpy. Dęby otaczają górę Walhalli, u dołu jéj wspaniała rzeka z bystrością pędzi swoje szumiące fale.

W roku 1821 król polecił budowniczemu *Klenze* budowanie gmachu. Klenze wziął za wzór ateńską parthenokopeą, lecz w jego utworze niema niewolniczego naśladownictwa. Podnóże trzema stopniami otacza cały gmach, potém rozciąga się cyklopicznemi murami wzdłuż południowéj spadzistości góry na sto stóp i składa się z kilku terrasów, razem ze stopniami je złączającemi, które, w liczbie 380, składają na początku jedne schody, potém rozstępują się na dwie połowy, formując figurę, nakształt całkowitego konusa, i nakoniec znowu łączą się w jedne schody. Po dziewięciu latach, kiedy przygotowawcze roboty dosyć były posunięte, 18 Października 1830 r., król uroczyście zrobił założenie Walhalli, i po latach 12, 18 Października 1842 r., nastąpiło otwarcie świątyni. Przytaczam tu godne uwagi słowa, wymówione przez króla przy założeniu i otwarciu Walhalli. — Włożywszy w otwór, który póżniéj zawalono kamieniem węgielnym,— plany i model Walhalli, akt historyczny jéj założenia, swój portret, różne bawarskie monety i znamie, użyte pod czas wojen 1813 i 1814 r., i uderzywszy, podług zwyczaju przyjętego w podobnych przypadkach, trzy razy w kamień, król powiedział: „Niech w te burzliwe czasy ścisle złączą się z sobą wszyscy Germanowie, jak ścisle będą złączone kamienie w tym gmachu.“ — Przy otwarciu świątyni król wymówił: „Niech Walhalla odradza i wzmacnia uczucia Germanów! Niech wszyscy Germanowie uczują, w każdym kraju,

демъ, при основаніи и открытіи Валгаллы. Положивъ въ отверстіе, задѣлываемое основнымъ камнемъ, чертежи и модель Валгаллы, историческую замѣтку о ея основаніи, свой портретъ, разныя баварскія монеты и знамя, служившее во время кампаніи 1813 и 1814 год., и ударивъ, согласно съ обычаемъ въ подобныхъ случаяхъ наблюдаемымъ, три раза по камню, король сказалъ: „Да соединятся, въ эти бурныя времена, всѣ Германцы тѣсно между собою, какъ тѣсно будутъ соединены камни въ этомъ зданіи.“ При открытіи храма король произнесъ: „Пусть Валгалла возраждаетъ и утверждаетъ германскія чувства! Да восчувствуютъ всѣ Германцы, въ какой бы странѣ ни обитали, что они имѣютъ одно только и общее имъ отечество,— отечество, которымъ могутъ гордиться. Пусть каждый изъ нихъ, по мѣрѣ своихъ средствъ, содѣйствуетъ его славѣ!“

Храмъ имѣетъ видъ прямаго паралелограмма, котораго длинные бока идутъ перпендикулярно къ главному или южному фронтону. Перистиль состоитъ изъ 17 колоннъ у длинныхъ боковъ и изъ 14 у главнаго фронтона. Эти колонны простираются на 31 футъ въ вышину и 5 футовъ 10 вершковъ въ діаметрѣ, въ основаніи. Все зданіе построено изъ бѣлаго мрамора. Кровля его покрыта мѣдными листами и лежитъ на желѣзныхъ стропилахъ. Находящіяся въ крышѣ три окна, въ 112 квадратныхъ футовъ каждое, вмѣстѣ съ однимъ большимъ окномъ въ сѣверной стѣнѣ, служатъ къ освѣщенію храма. Внутреннія и внѣшнія украшенія великолѣпны. Блескъ позолоты, яркость и разнообразіе красокъ, ослѣпительная бѣлизна каррарскаго мрамора, искусная полировка пола и стѣнъ— производятъ магическій эффектъ.— Огромныя створчатыя двери ведутъ во внутренность храма. Дли-

---

w jakimkolwiek mieszkają, że mają jednę tylko i wspólną im ojczyznę,—ojczyznę, z któréj mogą szczycić się. Niech każdy z nich, w miarę swoich środków, przyczynia się do powiększenia jéj chwały!“

Swiątynia ma kształt prostego paralellogramu, którego długie boki idą prostopadle do głównego czyli południowego frontonu. Peristyl składa się z 17 kolumn przy podłużnych bokach i z 14 u głównego frontonu. Te kolumny wznoszą się na 31 stóp wysokości i 5 stóp 10 cali mają średnicy w podstawie. Cały gmach zbudowany z białego marmuru. Dach jego okryty jest mosiężnemi blachami i opiera się na żelaznych krokwach. Znajdujące się w dachu trzy okna, 112 stóp kwadratowych każde, razem z jednem dużem w północnym murze, służą do oświetlenia gmachu. Wewnętrzne i zewnętrzne ozdoby— są wspaniałe. Blask pozłocenia, świeżość i rozmaitość farb, oślepiająca białość karrarskiego marmuru, doskonała politura posadzki i murów, tworzą magiczny effekt. Ogromne na dwie połowy zamykające się drzwi, prowadzą wewnątrz świątyni. Długość sali ma 168, szerokość 48, największa wysokość 53 stóp i 5 cali, cały zaś gmach w ogóle ma 197 stóp wysokości. Posadzka zrobiona z różno-kolorowych marmurowych plit, wypolerowanych jak lustro. Sufit okryty jest metalicznemi blachami, wypolerowanemi i wyzłoconemi; na nim widać smugami lazurowe ozdoby z platynowemi gwiazdami. Mury i kolumny w sali pookładane czerwonym marmurem, wybornie wypolerowanym. Kolumn postawiono po cztery u każdego długiego boku sali, i są rozmieszczone jedna naprzeciw drugiéj, rozdzielając takim sposobem salę na trzy części, zaś mury na sześć osobnych oddziałów. W téj to sali umieszczone są naokoło murów, w sześciu gruppach, 96 popiersi z białego marmuru. W środku każdéj gruppy znajduje się

на залы имѣетъ 168, ширина 48, большая высота 53 фута 5 вершковъ, а все зданіе вообще имѣетъ 197 футовъ въ-вышину. Полъ сдѣланъ изъ разноцвѣтныхъ мраморныхъ плитъ, выполированныхъ, какъ зеркало. Потолокъ обтянутъ металлическими листами, выполированными и вызолоченными; на немъ видны полосами лазуревыя украшенія съ платиновыми звѣздами. Стѣны и колонны въ залѣ обложены краснымъ мраморомъ, прекрасно выполированнымъ. Колоннъ поставлено здѣсь по четыре, у каждой длинной стѣны залы, и онѣ расположены одна противъ другой, раздѣляя такимъ образомъ залу на три части, а стѣны на шесть особыхъ отдѣловъ. Въ этой-то залѣ помѣщены вокругъ стѣнъ, въ шести группахъ, 96 поперсій (грудныхъ статуй) изъ бѣлаго мрамора. Въ центрѣ каждой группы находится колоссальная статуя женщины Валькиры *, представляющая генія Славы. Надъ поперсіями, въ верхней части залы, изображены выпуклыми вызолоченными буквами, на мраморныхъ таблицахъ, имена и званія лицъ, которымъ, по неимѣнію ихъ изображеній, не льзя было воздвигнуть статуй. Поперсія также имѣютъ надписи. Списокъ героевъ Валгаллы, по времени ихъ кончины, начинается Арминіемъ, побѣдителемъ Римлянъ, родившимся въ 16 году до Р. Х., умершимъ въ 31 году послѣ Р. Х.,—оканчивается великимъ Гёте, родившимся въ 1749, умершимъ въ 1832 г. Среди этого сонма знаменитыхъ людей, не говоря о римско-католикахъ, составляющихъ бо́льшее ихъ число, вы увидите и язычниковъ, и

* Воинственныя дѣвицы древней германской миѳологіи, которыя обязаны были поднимать на полѣ битвы павшихъ героевъ.

kolosalny posąg kobiety Walkiry *, wystawiający geniusza sławy. Nad popiersiami, w wierzchniéj części sali, wyrażone są wydatnemi złoconemi literami, na marmurowych tablicach, imiona i godności osób, którym, z przyczyny braku ich portretów, nie można było postawić posągów. Popiersia także mają napisy. Lista bohatyrów Walhalli, podług czasu ich zgonu, zaczyna się od Arminiusza, zwycięzcy Rzymian, który się urodził w 16 r do Narodzenia Chrystusa, umarł w 21 roku po N. Chr.; kończy się zaś na wielkim Goethe, urodz. w 1749, zmarłym w 1832 r. Pośród tego grona znakomitych ludzi, nie mówiąc już o rzymsko-katolikach, składających większą ich liczbę, zobaczysz i bałwochwalców i protestantów, i wyznawczynią Kościoła Grecko-Rossyjskiego, i założyciela zgromadzenia Herngutrów, i cesarza, który umarł odłączony od kościoła; zobaczysz i swoich i obcych dla Niemiec: lecz napróżno będziesz szukał między niemi sławnego Niemca *Lutra*. Wielki reformator nie miał zaszczytu być umieszczonym w Walhalli, niewiadomo z jakich przyczyn.

Z poprzedzających słów mogłeś pan uważać, że w liczbie osób, dla których zbudowano Walhallę, znajdują się kobiety. Jest ich tam dziewięć. Między niemi umieszczona jest i Katarzyna II, Cesarzowa Wszech-Rossyj, urodz. 1729, um 1796 r.

Oglądając popiersia, znalazłem między niemi popiersia trzech rossyjskich wodzów: Münicha, Barkłaja-de-Tolli i Dybicza.

U dołu popiersia Kopernika znajduje się następny napis: *Mikołaj Kopernik, astronom, ur.* 1473, um. 1543 r.

Naokoło całéj sali ciągnie się piękna płaskorzeźba prof. Wagnera, białą marmurową wstęgą, 292 stóp długości i 3 stopy 6 cali wy-

* Wojownicze dziewice dawnéj germańskiéj mithologii, których obowiązkiem było zbierać na polu bitwy poległych bohatyrów.

исповѣдницу Греко-Россійской Церкви, и основателя гернгутерскихъ братствъ, и даже одного римскаго императора, умершаго въ отлученіи отъ церкви; вы увидите и своихъ и чужихъ, въ отношеніи къ Германіи: но вы напрасно будете отыскивать между ними славнаго Нѣмца Лютера. Великій реформаторъ неудостоенъ чести помѣщенія въ Валгаллѣ,— неизвѣстно, по какимъ причинамъ.

Изъ предыдущихъ словъ вы могли замѣтить, что въ числѣ лицъ, для которыхъ построена Валгалла, находятся женщины. Ихъ тамъ девять. Между ними помѣщена и Екатерина II, Императрица Всероссійская, род. 1729, умер. 1796 г.

Осматривая поперсія, я встрѣтилъ между ними трехъ русскихъ полководцевъ: *Миниха*, *Барклая-де-Толли* и *Дибича*.

Внизу поперсія Коперника находится слѣдующая надпись: „Николай Коперникъ, астрономъ, род. 1473, ум. 1543 г.“

Вокругъ всей залы тянется превосходный рельефъ профессора Вагнера, бѣлою мраморною полосою, въ 292 фута длины и 3 фута 6 вершковъ вышины, изображающій восемь моментовъ изъ древней германской исторіи, какъ-то: переселеніе Германцевъ съ кавказскихъ горъ на западъ, религію, науки и искусства, общественный бытъ, торговлю и промышленность древнихъ Германцевъ, первый переходъ ихъ чрезъ Альпы, битву при Рейнѣ въ 69 по Р. Х., взятіе Рима Аларикомъ, обращеніе въ христіанскую вѣру. Третій отдѣлъ рельефа изображаетъ между-прочимъ избраніе вождя, въ чертахъ лица котораго легко узнать портретъ баварскаго короля. Въ послѣднемъ отдѣлѣ художникъ, въ лицѣ одной изъ сидящихъ фигуръ, представилъ свой портретъ.

---

sokości, — wystawiająca ośm momentów z dawnych germańskich dziejów, jako to: przesiedlenie się Germanów z gór kaukazkich na zachód, religią, nauki i sztuki, życie towarzyskie, handel i przemysł dawnych Germanów, pierwsze ich przejście przez Alpy, bitwę przy Renie w 69 r. po N. Chr., zdobycie Rzymu przez Alaryka, nawrócenie do wiary chrześciańskiéj. Trzeci oddział płaskorzeźby wyobraża między innemi obiór wodza, w rysach twarzy którego łatwo poznać portret bawarskiego króla. W ostatnim oddziale artysta, w osobie jednéj z siedzących figur, wystawił swój portret.

Sala w wierzchniéj części otoczona jest galeryą z siedmiu łożami. Na balustradach łoż mieści się po dwa kolosalne posągi, w kształcie karyatyd. Każdy posąg ma wysokości 10 stóp i 9 cali. To znowu są Walkiry w dawném germańskiém ubraniu. Farby na tych posągach robią wielki effekt. Otwarte części zrobione są pod kolor słoniowéj kości, włosy — ciemny blond, płaszcz w kształcie niedźwiedziéj skóry (cały w złocie), wierzchnie ubranie — jasno-fioletowego koloru, dolne — białego; koryatydy wyciosane są z monolitów marmuru dunajskiego.

Figury metaliczne w czterech szczytach muru, utrzymujących sufit, po części są białe, po części pozłocone, wystawiają trzy najgłówniejsze mythy z dawnego bogosławia północy: 1. *Stworzenie świata*. Z pleców lodowatego olbrzyma Ymera wychodzi pierwsza para ludzi: Askur i Embla; po prawéj stronie Ymera znajduje się Surtur, bóg światła, po lewéj — Hela, bogini nocy. 2. *Zachowanie rzeczy*. We środku Oddin i Frigga na wspólnym tronie, na lewo wojowniczy Thor ze swoim młotem wszystko niszczącym, i Balder, bóg krasomówstwa, na prawo — Braga, bóg poezyi ze swoją żoną Iduną. 3. *Walka przeciw zniszczeniu świata*. We środku Norny, czerpające

Зала въ верхней части окружена галлереею съ семью ложами. На балюстрадахъ ложъ помѣщено по двѣ колоссальныя статуи, въ-видѣ каріатидъ. Каждая статуя имѣетъ въ вышину 10 футовъ 9 вершковъ. Это опять Валькиры въ древней германской одеждѣ. Краски на этихъ статуяхъ производятъ большой эффектъ. Тѣ части, которыя открыты, сдѣланы подъ цвѣтъ слоновой кости; волоса— темно-русые, плащъ въ-видѣ медвѣжьей кожи (весь въ золотѣ), верхняя одежда— свѣтло-фіолетоваго цвѣта, нижняя— бѣлаго. Каріатиды вытесаны изъ монолитовъ дунайскаго мрамора.

Металлическія фигуры въ четырехъ треугольникахъ (щпицахъ), поддерживающихъ потолокъ, частію бѣлыя, частію вызолоченныя, представляютъ три главнѣйшие мифа древне сѣвернаго богословія: 1 *Мірозданіе.* Изъ плечь леданаго исполина Имера выходитъ первая чета людей: Аскуръ и Эмбла; на первой сторонѣ Имера находится Суртуръ, богъ свѣта, на лѣвой— Гела, богиня ночи. 2. *Сохраненіе вещей.* Посрединѣ Одинъ и Фригга на общемъ престолѣ; на-лѣво—воинственный Торъ, съ своимъ всесокрушающимъ молотомъ, и Балдеръ, богъ краснорѣчія; на-право— Брага, богъ поэзіи, съ своею женою Идуною. 3. *Борьба противъ разрушенія міра.* Посрединѣ Норны, черпающія воду изъ источника Мимера и орошающія ею корень дерева міра, которое засохло бы безъ ихъ попеченій; волкъ Фенрисъ на правой и змѣй Мигардъ на лѣвой сторонѣ готовы бѣшенымъ нападеніемъ помѣшать благодѣтельному дѣлу Норнъ.

Убранство залы довершаютъ шесть креседъ изъ мрамора и восемь канделабровъ изъ того же камня.

Скажу въ заключеніе нѣсколько словъ о внѣшнихъ украшеніяхъ храма.— На южномъ фронтонѣ, надъ главнымъ входомъ,

---

wodę ze źródła Mimera i skrapiające korzeń drzewa świata, które by uschło bez ich opieki; wilk Fenris na prawéj i wąż Migard na lewéj stronie — chcą wściekłym napadem przeszkodzić dobroczynnéj sprawie Norn.

Ozdoby sali dopełniają sześć krzeseł z marmuru i ośm kandelabrów z tegoż kamienia.

Powiem na zakończenie kilka słów o zewnętrznych ozdobach świątyni. — Na południowym frontonie, nad głównem wejściem, wystawione w figurach allegorycznych odrodzenie się Germanii po ostatnich wojnach. Przed siedzącą na tronie wspaniałą kobietą — Germanią, z nachylonym mieczem w ręku i wieńcem z dębowych liści na skroniach, jako z oznakami stanowczéj bitwy i zwycięztwa, młodzi wojownicy w hełmach przyprowadzają z obu stron pięć ne kobiety. W ich figurach, podług emblematów, łatwo poznać państwa i twierdze związku germańskiego.

Gruppa północnego frontonu jest najdoskonalszym utworem Schwantelera, nad którym pracował ośm lat. Wystawia znakomitą bitwę Arminiusza z Rzymianami, która ustaliła niepodległość Germanów. Pięknem jest na głównym planie kolosalne wyobrażenie walecznego Arminiusza (dziesięć stóp wysokości). Uzbrojony mieczem i tarczą, ubrany, zgodnie z opisem Tacyta, depcze rzymskie orły.

Uczynię jeszcze uwagę, że budowniczy, dla ozdoby różnych części gmachu, użył tylko roślin germańskich, a mianowicie: liści dębowych, żołędzi, sosnowych szyszek i t. p.

Jeżeli pana mój opis nie znudził, można wyczytać jeszcze większe szczegóły o Walhalli w broszurze, którą posyłam, p. t. *Donaustauf et Walhalla. Ratisbonne.* 1843. Z niéj powziąłem niektóre techniczne wiadomości; dołączone zaś do téj broszury dwa rysunki obznajmią pana lepiéj od wszystkich

представлено въ аллегорическихъ фигурахъ возрожденіе Германіи послѣ послѣднихъ войнъ. Къ сидящей на тронѣ величественной женщинѣ — Германія, съ наклоненнымъ мечемъ въ рукѣ и вѣнцомъ изъ дубовыхъ листьевъ на головѣ, какъ съ знаками рѣшительной битвы и побѣды, юные воины въ каскахъ подводятъ съ обѣихъ сторонъ прелестныхъ женщинъ. Въ этихъ фигурахъ, по ихъ эмблемамъ, легко узнать государства и крѣпости германскаго союза

Группа сѣвернаго фронтона есть искуснѣйшее произведеніе Шванталера, надъ которымъ онъ трудился восемь лѣтъ. Она представляетъ знаменитую битву Арминія съ Римлянами, утвердившую независмость Германіи. Прекрасно на главномъ планѣ колоссальное изображеніе героя Арминія (десять футовъ въ вышину). Вооруженный мечемъ и щитомъ, одѣтый согласно съ описаніемъ Тацита, онъ попираетъ римскихъ орловъ.

Замѣчу еще, что зодчій, для украшенія различныхъ частей зданія, употребилъ только германскія растенія, а именно: дубовые листья, жолуди, сосновыя шишки и т. п.

Если вамъ не наскучило мое описаніе, можете прочитать еще бо́льшія подробности о Валгаллѣ въ брошюрѣ, которую вамъ посылаю, подъ заглавіемъ Donaustauf et Walhalla. Ratisbonne. 1843. Изъ нея заимствовалъ я нѣкоторыя техническія свѣдѣнія, а приложенные къ этой брошюрѣ два рисунка познакомятъ васъ съ наружнымъ видомъ германской національной святыни, лучше всякихъ описаній.

Молю всѣхъ св. Заступниковъ Словянства, да сохранятъ они васъ и *Денницу*. Завтра отправляюсь на пароходѣ по Дунаю въ Вѣну. Если встрѣчу на пути что-либо замѣчательное по вашему предмету, поспѣшу

---

opisów z zewnętrznym widokiem narodowéj germańskiéj świątyni.

Błagam wszystkich ś. Patronów Słowiaństwa, oby zachowali pana i jego *Jutrzenkę*. Jutro odjeżdżam na statku parowym Dunajem do Wiednia. Jeżeli napotkam w drodze cokolwiek ciekawego w przedmiocie pańskim, nie omieszkam udzielić. W przeciwnym razie ode mnie listów więcéj nie będzie. *

P. S. Zapomniałem napisać panu, że w czasie mojéj bytności w Ostende, przeczytałem w *Revue de Paris*, z Czerwca b. r., dosyć ciekawy artykuł znanego francuzkiego literata *Marmier*, p. t. *Du mouvement littéraire en Russie*, w którym autor z pochwałą mówi o p. *Chomjakowie*, i w szczególności o jego lirycznych utworach, przejętych patryotyzmem, na dowód czego przytacza dwie jego poezye w prozaicznym przekładzie. Poezye te są nazwane: *Russie* i *Sur les Slaves*. Ostatnia jest tłumaczeniem wyborных wierszy, p. t. *Do Orła*: „Wysoko gniazdo swoje wzniosłeś, Słowian północnych orle“ i t. d. *

---

* Nader wdzięczni jesteśmy naszemu szanownemu korrespondentowi za udzielenie nam tych ciekawych wiadomości, *pouczających*, w *niektórych* względach i nas, Słowian. Nie od rzeczy przytoczymy tu następną wiadomość z num. 10 go *Pamiętników Ojczystych* z. b. 1843 r. str. 131 w Rozmaitościach: „W pracowni znakomitego snycerza Schwantalera znajdują się modele dwóch kolosalnych posągów Husa i Żyżki, które będą lane z żelaza i postawione w Czeskiéj Walhalli, wspaniałym gmachu, który się buduje w guście wschodnio-słowiańskim, w Pradze. W tym słowianskim pantheonie będą także umieszczone posągi czeskich bohaterów i innych znakomitych ludzi. Gmach ozdobionym będzie wielu mozaicznemi obrazami, których treść wzięta będzie z dziejów czeskich.“ *Red*

* Niedawno w *Pamiętnikach Ojczystych* (n-r 10, kron. bibl. str. 20) powiedziano, co następuje: „Na p. Chomjakowa jego przyjaciele patrzą, jako na reprezentanta poezyi żywiołu słowiańskiego. Taki *osobliwy* (!) rozgłos pozyskał on w Mo-

сообщить вамъ. Въ противномъ случаѣ отъ меня писемъ болѣе не будетъ. *

P S. И забылъ написать вамъ, что, во время пребыванія моего въ Остенде, я прочиталъ въ *Revue de Paris*, за Іюнь нынѣшн. года, довольно любопытную статью извѣстнаго французскаго литератора *Мармье*, подъ заглавіемъ: *Du mouvement littéraire en Russie*, въ которой авторъ съ похвалою отзывается о А. С. Хомяковѣ и въ особенности о его лирическихъ произведеніяхъ, исполненныхъ патріотизма, въ доказательство и приводитъ двѣ его піэсы въ прозаическомъ переводѣ. Эти піэсы названы: *Russie* и *Sur les Slaves*. Послѣдная есть переводъ превосходнаго стихотворенія *къ Орлу*: „Высоко ты гнѣздо поставилъ, Словянъ полунощныхъ орелъ" и т. д.

* Усердно благодаримъ нашего почтеннаго корреспондента за сообщеніе намъ этихъ любопытныхъ свѣдѣній, *поучительныхъ*, по *нѣкоторымъ* отношеніямъ, и для насъ, Словянъ. Кстати заимствуемъ слѣдующее извѣстіе изъ 10 нум. *Отечест. Запис.* за тек. 1843 г. (стр. 131, въ Смѣси): „Въ рабочемъ кабинетѣ знаменитаго ваятеля Швантталера находятся модели двухъ колоссальныхъ статуй Гуса и Жижки, которыя будутъ вылиты изъ чугуна и поставлены въ чешской Валгаллѣ, величественномъ зданіи, строющемся въ восточно-словянскомъ вкусѣ, въ Прагѣ. Въ этомъ словянскомъ пантеонѣ помѣщены будутъ также статуи чешскихъ героевъ и прочихъ знаменитыхъ людей. Зданіе украсится многими мозаическими картинами, которыхъ содержаніе будетъ заимствовано изъ чешской исторіи." *Ред.*

* Недавно въ *Отечеств. Запискахъ* (N. 10. библ. хрон., стр. 20) вотъ что сказано: „На г. Хомякова друзья его смотрятъ, какъ на представителя въ поэзіи словянскаго элемента. Такую *странную* (?) извѣстность пріобрѣлъ онъ въ Москвѣ двумя стихотвореніями, въ которыхъ" и проч — Отечест. Зап. очень ошибаются. Замѣчу для нихъ, что прекрасное стихотвореніе г. Хомякова: *къ Орлу*, не только между друзьями, но повсемѣстно и съ восторгомъ принято было нашими западными соплеменниками; я самъ въ первый разъ слышалъ его за границею, во время моего путешествія.

LIST P. MIŁOSZA POPOWICZA DO RED. JUTRZENKI Z SÉRBII. (*Belgrad*, 20 *Wrzesnia* (2 *Paździérnika*) 1843 r.).— W ostatnim moim liście obiecałem panu udzielić wiadomości o literutnrze Sérbów austryackich. Teraz dopełniam obietnicy.

P. Sreźniewski, w Czasopiśmie Czeskiego Muzeum r. 1841, zrobił uwagę, że literatura sérbska po większéj części ogranicza się na pismach i gazetach. O tém mogłeś pan przekonać się z doniesienia mego o stanie literatury u Sérbów ottomańskich.— U austryackich wschodnich Sérbów wychodzi teraz siedem pism peryodycznych; mówiąc prawdę, jest to mało, lecz, sądząc podług czytającéj publiczności, jest to wiele. Środkiem, naokoło którego obraca się prawie całe dziennikarstwo, jak i cała literatura austryackich wschodnich Sérbów, jest towarzystwo literackie w Peszcie, nazywane *Sérbską Matką*. Nie będę wchodził w szczegółowy opis tego towarzystwa, powiem tylko, że głównym jest celem jego rozszerzać literaturę narodową. Co rok wydaje cztery zeszyty *Latopisu*, każdy z 8 ark. druku. Jak i przez kogo założone jest to towarzystwo, jakich niepowodzeń doświadczyło w różnych czasach, szczególniéj zaś w ostatnich, jak i przez kogo teraz się utrzymuje,— o tém wszystkiém szczegółowo doniosę panu w osobnym artykule.

Organem *Matki* jest *Sérbski Latopis*, — pierwsze i najlepsze pismo u Sérbów austryackich. Wychodzi pod redakcyą d-ra i cenzora Jowana Subboticza. W tym roku już wyszły trzy zeszyty. Na największą uwagę za-

skwie przez dwie poezye, w których" i t. d. *Pamiętniki Ojczyste* bardzo się mylą. Uczynię dla nich tę uwagę, że piękny wiersz p. Chomjakowa: *Do Orła*, nie tylko między przyjaciołami, lecz powszechnie i z zapałem przyjętym został przez naszych zachodnich pobratymców; ja sam po raz pierwszy słyszałem go za granicą, w czasie mojéj podróży.— *Red Jutrz.*

ПИСЬМО Г. МИЛОША ПОПОВИЧА КЪ РЕДАКТОРУ ДЕННИЦЫ ИЗЪ СЪРБІИ. (*Бѣлградъ*,20 *Сентября* (2 *Октября*) 1843).

Въ моемъ послѣднемъ письмѣ я сообщилъ вамъ извѣстія о литературѣ австрійскихъ Сърбовъ. Теперь исполняю обѣщаніе.

И. И. Срезневскій, въ Журналѣ Чешскаго Музея 1841 г., замѣтилъ, что сърбская литература большею частію ограничивается журналами и газетами. Въ этомъ вы могли увѣриться изъ донесенія моего о состояніи литературы оттоманскихъ Сърбовъ. У австрійскихъ восточныхъ Сърбовъ выходитъ теперь семь періодическихъ изданій; правду сказать— это мало, но, судя по читающей публикѣ, очень много. Средоточіе, около котораго обращается, какъ бо́льшая часть этихъ журналовъ, такъ и вся литература австрійскихъ восточныхъ Сърбовъ, есть литературное общество въ Пештѣ, назыв. *Сърбскою Матицею*. Я не буду входить въ подробное описаніе этого общества, скажу только, что главная цѣль его состоитъ въ распространеніи народной литературы. Оно ежегодно издаетъ по четыре книжки *Лѣтописи*, каждая въ 8 печатн. листовъ. Какъ и кѣмъ основано это общество, какія неудачи испытало оно въ разное время, и особенно въ послѣднее, какъ и кѣмъ оно теперь поддерживается,— все это я подробно опишу вамъ въ особой статьѣ.

Органъ *Матицы* есть *Сърбская Лѣтопись*, первый и лучшій журналъ у австрійскихъ Сърбовъ. Онъ выходитъ подъ редакціею д-ра и цензора *Іоанна Субботича*. Въ этомъ году вышли уже три книжки. Въ нихъ преимущественно замѣчательна статья г. Шумарскаго: *Хронологическое исчисленіе историческихъ событій на югѣ Европы, въ отношеніи къ*

менниками; я самъ въ первый разъ услышалъ его за границею, во время моего путешествія. *Ред. Ден.*

---

sluguje w nich artykuł p. Szumarskiego: *Chronologiczne wyliczenie historycznych wypadków na południu Europy, tyczących Słowian*, który umieszczony jest w trzech zeszytach i będzie ciągnąć się przynajmniéj jeszcze w drugich trzech zeszytach, jak mi się zdaje, albowiem sam miałem w ręku ten artykuł i większą część jego przetłómaczyłem na język sérbski z niemieckiego oryginału. Inne artykuły *Latopisu*— są słabe. Zdaje się, że redaktor mało ma współpracowników, a może i wcale ich niema. Niestety, taką biedę i ja cierpię!

Sérbskie Narodowe Nowości (polityczne) z dodatkiem literackim: *Sérbski Narodowy List.*— *Nowości* wychodzą dwa razy na tydzień, zaś *List* dodaje się do nich co czwartek. Pismo to, szczególniéj ostatnie, dosyć ma współpracowników, po większéj części młodych ludzi.— *Nowości* były dotąd bardzo zajmujące i ciekawe, bo w nich po większéj części opisywano najnowsze polityczne wypadki w Sérbii. *List* poświęcony jest miłośnikom przyjemnego czytania i dla tego rzadko zawiera poważne artykuły. Redaktor jego p. Teodor Pawłowicz pierwszy otworzył w nim szranki dla walki *sérbstwa* przeciw *ilirstwu*. Zamiar dobry, lecz środki nikczemne i zasługujące na pogardę. Wyznaję, iż nie jestem *Ilirem*, i wcale nie będę gniewał się na tego, kto nazwie mnie tém imieniem, lecz mówiąc prawdę, nie napastowałbym tak nieszlachetnie moich braci. Wschodni Sérbowie w Austryi na żaden sposób nie mogą wyrzec się tego ilirstwa; jeśli by to uczynili, pozbawili by się wszystkich swoich praw, których tam używają. Dyplomacya austryacka nazywa ich *Natio Illyrica*— i tego dosyć. Lecz chwała Bogu, że rząd austryacki uchylił kamień zawady, zakazawszy Chorwatom używać imienia *Ilir*; takim sposobem Sérbowie chcą odpowiedzieć na jego wezwanie i zawrzeć wzajemny literacki związek słowiańska południowego.

Словянамъ, которая помѣщена въ трехъ книжкахъ и будетъ продолжаться по-крайней-мѣрѣ еще въ столькихъ же книжкахъ, какъ мнѣ кажется, потому-что я самъ имѣлъ въ рукахъ эту статью и бо́льшую часть ея перевелъ на сърбскій языкъ съ нѣмецкаго подлинника.— Прочія статьи *Лѣтописи* — слабы. Кажется, редакторъ имѣетъ очень мало сотрудниковъ, а можетъ быть, и во все ихъ не имѣетъ. Увы, такое горе и я терплю!

Сърбскія Народныя Новости (политическія) съ литературнымъ прибавленіемъ: *Сърбскій Народный Листъ*.— *Новости* выходятъ два раза въ недѣлю, а *Листъ* прилагается къ нимъ каждый четвергъ. Эти журналы, особенно послѣдній, имѣютъ довольно сотрудниковъ, большею частію молодыхъ людей. *Новости* до сихъ-поръ были очень занимательны и любопытны, потому-что въ нихъ по большей части описывались новѣйшія политическія происшествія въ Сърбіи.— *Листъ* посвященъ любителямъ легкаго чтенія и потому рѣдко заключаетъ въ себѣ важныя статьи. Редакторъ его г. Θеодоръ Павловичъ первый открылъ въ немъ поприще борьбѣ *сърбства* противъ *илирства*. Намѣреніе доброе, но средства низкія и заслуживающія презрѣнія. Признаюсь, я не Илиръ, да и нисколько не буду сердиться на того, кто назоветъ меня этимъ именемъ, но, говоря правду, я бы не напалъ такъ неблагородно на моихъ братьевъ. Восточные Сърбы въ Австріи никакимъ образомъ не могутъ отречься отъ этого илирства; если бы они это сдѣлали, то лишились бы всѣхъ своихъ правъ, которыми они тамъ пользуются. Австрійская дипломація называетъ ихъ *Natio Illyrica* — и этого довольно. По слава Богу, что австрійское правительство отклонило камень претекновенія, запретивши Хорватамъ употреблять имя *Илиръ*; такимъ

Winienem jeszcze uczynić uwagę, że rząd austryacki, a mianowicie węgierski, na początku zeszłego roku, zakazał nazywać Sérbskie Narodowe Nowości— *Sérbskiemi;* lecz, na początku bieżącego roku, widząc, że naród sérbski był z tego niekontent, przystał znowu na dopuszczenie téj nazwy, w skutek prośby redaktora.

Peszteńsko-Budymski Kurjer— trzecie peryodyczne pismo, wychodzące w Peszcie, dwa razy na tydzień. Treść jego— czysto literacka. Zaczął go wydawać, w zeszłym roku, w Lipcu, p. Dymytry Jowanowicz, potem pismo to pod moją redakcyą wychodziło do końca Czerwca r. b. bez ogłoszenia nazwiska redaktora; w ciągu Lipca i Sierpnia nie wychodziło, lecz teraz znowu wychodzi pod redakcyą p. Dymytra Teodorowicza, młodego człowieka, który dopiéro skończył kurs nauk, lecz niema potrzebnego usposobienia na redaktora.. *Kurjer* ma więcéj współpracowników i przytem lepszych, aniżeli wyżéj wspomnione pisma; lecz, pomimo wszelkich usiłowań, trudno mu się utrzymać, dla tego, że publiczność obojętnie go przyjmuje, a więc zakres jego czytelników zbyt jest ograniczonym; przyczyna tego jest ta, że naród sérbski, szczególniéj pobudzony przez najnowsze wypadki, zamiłowany jest w polityce, któréj niema w *Kurjerze*. Będzie wielka szkoda, jeżeli zwiędnie dla nas i ten kwiatek literatury.

Miłośnik Oświaty. Sérbsko Dalmacki Magazyn. Wychodzi w Zadrze. (W Dalmacyi), raz na rok. Dawniéj był pod redakcyą p. d-ra Teodora Petranowicza, teraz znajduje się pod redakcyą Grzegorza Nikołajewicza. Jest to najlepsze czasowe pismo między wszystkiemi sérbskiemi, szczególniéj odznacza się artykułami historycznemi, etno- i jeograficznemi, tyczącemi się Słowian południowych i ich krajów.

Baczska Wila — więcéj noworocznik, jak pismo. Zaczął ją wydawać d-r Piotr Jowa-

образомъ Сърбы хотятъ откликнуться на его призывъ и заключить взаимный литературный союзъ южнаго словйнства.— Я долженъ еще здѣсь замѣтить, что австрійское, именно венгерское правительство, въ началѣ прошлаго года, запретило называть Сърбскія Народныя Новости—*Сърбскими*, но, въ началѣ текущаго года, видя, что сърбскій народъ этимъ былъ очень недоволенъ, согласилось снова допустить это названіе, по просьбѣ редактора.

Пештанско-Будимскій Курьеръ— третье періодическое изданіе, выходящее въ Пештѣ, два раза въ недѣлю. Содержаніе его—чисто-литературное. Его началъ издавать, въ прошедшемъ году, въ Іюлѣ мѣсяцѣ, г. Димитрій Іовановичъ, потомъ это изданіе перешло подъ мою редакцію и выходило до конца Іюня текущаго года, безъ объявленія имени редактора; въ-продолженіе Іюля и Августа оно не выходило, но теперь снова выходитъ подъ редакціею г. Димитрія Теодоровича, молодаго человѣка, только-что окончившаго курсъ наукъ, но неимѣющаго добрыхъ качествъ журналиста.... *Курьеръ* имѣетъ болѣе сотрудниковъ, и притомъ лучшихъ, нежели выше-упомянутые журналы, но, не смотря на всѣ усилія, ему очень трудно удержаться, потому-что публика холодно его принимаетъ, слѣдовательно кругъ его читателей слишкомъ ограниченъ; причина этому та, что сърбскій народъ, особенно побуждаемый новѣйшими событіями, любитъ политику, которой нѣтъ въ *Курьерѣ*. Будетъ очень жаль, если увянетъ для насъ и этотъ литературный цвѣтокъ.

Любитель Просвѣщенія. Сърбско-Далматинскій Магазинъ. Выходитъ въ Задрѣ (въ Далмаціи), одинъ разъ въ годъ. Прежде онъ находился подъ редакціею г. д-ра Теодора Петрановича, а теперь находится подъ редакціею Григорія Николаевича. Это

---

nowicz w r. 1841, w Nowym-Sadzie, jeden zeszyt na rok.— Dotąd wyszły tylko dwa zeszyty; następny— wątpię, aby wyszedł, ponieważ wydawca bardzo jest zatrudniony, zaś ten kto go zastępował, oddalił się z przyczyny obowiązków służby.

Sérbska Pszczoła czyli Nowy Zbiór Kwiatów, historyczne czasowe pismo,— wychodziło w Segedinie, pod redakcyą p. Pawła Stamatowicza.— Nie jest pozwolone przez cenzurę madjarską (albowiem Madjarowie wzięli teraz górę w Węgrzech) i nie może wychodzić, o to dla tego, że w niém wykrywano czystą prawdę!. Czy uważa pan, jacy to przyjaciele literatury słowiańskiéj— Madjarowie!

Dzieł, osobno wydanych i zasługujących na szczególną uwagę, austryaccy wschodni Sérbowie nie mają. Czytanie pism między niemi bardzo jest upowszechnione. Nie wiem, czy na długo!— Lecz w skutek *dzisiejszych okoliczności* i natarcia Madjarów na wszystkich Słowian,—natarcia, którém grożą na Sejmie Ziemskim w Brzetisławie (w Pożunie),— ani Sérbowie, ani inni tamtejsi Słowianie nie chcą otwarcie działać.....*

O innych literackich nowościach u Sérbów austryackich, tak wschodnich, jak i zachodnich, będę mówił inną razą, również o dziełach nowo-wyszłych w Belgradzie. Co się tyczy w ogóle literatury austryackich wschodnich Sérbów, powiem, że mają więcéj drukarni, więcéj ludzi uczonych, większy zakres czytelników, aniżeli u nas w Sérbii; lecz z tém wszystkiém ich literatura nie przewyższa naszéj. Istotnie, w przeciągu roku wychodzi tam dosyć dzieł, lecz w ich liczbie mało jest takich, które mogą się nazwać narodowemi. Już nie

---

* Tu p. Popowicz przedstawił przegląd nowych sérbskich dzieł, który już umieściliśmy w oddziale Bibliografii. *Red.*

лучшее повременное изданіе между всѣми сърбскими; оно особенно отличается историческими, этно- и географическими статьями, относящимися къ южнымъ Словянамъ и ихъ странамъ.

Бачская Вила— болѣе альманахъ, чѣмъ журналъ. Ее началъ издавать д-ръ Петръ Іовановичъ, въ 1841 году, въ Новомъ-Садѣ, по одной книжкѣ въ годъ. До-сихъ-поръ вышли только двѣ книжки; слѣдующая едва ли выйдетъ, потому-что издатель очень занятъ, а того, кто замѣнялъ его, удалили отъ него обязанности службы.

Сърбская Пчела или Новый Цвѣтникъ, историческое повременное изданіе,— выходило въ Сегединѣ подъ редакціею г. Павла Стаматовича. Оно не пропускается мадьярскою цензурою (потому-что Мадьяры взяли теперь верхъ въ Венгріи) и не можетъ выходить, и то потому, что въ немъ открывалась чистая правда! Видите ли, какіе доброжелатели словянской литературы Мадьяры!

Сочиненій, отдѣльно изданныхъ и заслуживающихъ особеннаго вниманія, австрійскіе восточные Сърбы не имѣютъ. Чтеніе журналовъ между ними очень распространено. Не знаю, на долго ли? Но въ-слѣдствіе *нынѣшнихъ обстоятельствъ* и натиска Мадьяровъ на всѣхъ Словянъ, натиска, которымъ они теперь грозятъ на Земскомъ Сеймѣ въ Бретиславѣ (въ Пожунѣ), — ни Сърбы, ни другіе тамошніе Словяне не хотятъ открыто дѣйствовать.....*

О прочихъ литературныхъ новостяхъ австрійскихъ Сърбовъ, какъ восточныхъ, такъ и западныхъ, поговорю въ другой разъ, равно и о книгахъ, вновь вышедшихъ въ

* Здѣсь г. Поповичъ представляетъ обозрѣніе новыхъ сърбскихъ книгъ, которое мы уже помѣстили въ отдѣленіи Библіографіи. *Ред.*

---

mówię, że nie zaspokajają potrzeby narodowéj, ale literaci nie zgodzili się jeszcze w pisowni, a tém mniéj w stylu. Można powiedzieć, że ile mają dzieł i pisarzy, tyle i rozmaitych pisowni i narzeczy. Tam jeszcze się toczy sprzeczka o to, czy wypada pisać w języku staro-słowiańskim, czy też w narodowo-sérbskim, czyli obrać pewien środek między temi obiema językami? Czy wypada używać staro-słowiańskiego, cyrylskiego abecadła, czyli, tak nazywanego *grażdańskiego* (świeckiego)? Czy trzeba przyjąć litery, których brak w abecadle sérbskiém, czyli w ich miejscu pisać *ть, ъ* i *дь, ль нь, і*?—Czy trzeba zatrzymać lub usunąć ъ i ь? Jest to nieszczęście, które powinno dolegać sercu każdego patryoty i prawdziwego obrońcy narodowéj oświaty. Quo, quo ruitis scelesti?

JEDNOŚĆ PLEMION.— Monarchia pruska obchodziła (6 Lipca r. b.) uroczyście pamiątkę Traktatu Werduńskiego, a z nim i tysiącznoletniego istnienia jedności i samoistności Niemców.— „Traktat, powiedziano w gazetach, zawarty po długich walkach w Werdun, 843 roku, oddawszy wszystkie pokolenia języka niemieckiego pod panowanie króla niemieckiego Ludwika, podniósł w nich obudzone uczucie narodowéj wspólności i wszystkim zarodom wielkiego narodowego życia przygotował miejsce i pokarm do silnego wzrostu.“

I 80-milionowe pokolenie Słowian, w pokoju i poddaniu się Opatrzności, podług prawa narodów, także dąży do jedności, uznawając ją w rodzinnych pierwiastkach swego życia, w literaturze i na drodze postępu w duchu czasu. Przypomniemy, co powiedział p. *Moroszkin* w ross. piśmie: *Syn Ojczyzny* (1842 r., posz. 12., oddz. krytyki, str 2): „Ono (to jest pokolenie słowiańskie) żyje przyszłością, nadzieją, że znowu powstanie wielki król Wołgi i przywoła je pod jedną wielką

Бѣлградѣ. Что касается вообще до литературы австрійскихъ восточныхъ Сърбовъ, замѣчу, что они имѣютъ болѣе типографій, болѣе ученыхъ людей, большій кругъ читателей, нежели у насъ, въ Сърбіи; но при всемъ томъ ихъ литература не стоитъ выше нашей. Точно, тамъ въ продолженіе года выходитъ довольно книгъ, но между ними очень мало такихъ, которыя могутъ назваться народными. Не говорю уже, что онѣ не удовлетворяютъ народной потребности; но при этомъ литераторы еще не согласились въ правописаніи, а тѣмъ-болѣе въ слогѣ. Можно сказать, что сколько у нихъ книгъ и писателей, столько и различныхъ правописаній и нарѣчій. Тамъ еще ведется споръ о томъ, должно ли писать старо-словянскимъ языкомъ или народно-сърбскимъ, или избрать нѣкоторую средину между этими обоими языками? должно ли употреблять старо-словянскую, кирилловскую, азбуку или, такъ называемую, *гражданскую*? должно ли принять буквы, недостающія въ гражданской азбукѣ, или писать вмѣсто нихъ *ть, гъ* и *дь, ль, нь, і*? Нужно ли удержать или исключить ѣ и ь? — Вотъ злополучіе, которое должно терзать сердце каждаго патріота и истиннаго ревнителя народнаго образованія! Quo, quo ruitis scelesti?

ЕДИНСТВО ПЛЕМЕНЪ. — Прусская монархія праздновала 24 Іюня (6 Іюля), т. г., память Вердюнскаго Договора, а вмѣстѣ съ нимъ и тысячелѣтнее существованіе единства и самобытности Нѣмцевъ. — „Договоръ, сказано было въ газетахъ, заключенный послѣ продолжительныхъ войнъ въ Вердюнѣ, 843 г., отдавши всѣ нѣмецкія поколѣнія подъ владычество нѣмецкаго короля Людовика, пробудилъ въ нихъ чувство народнаго единства, для всѣхъ зародышей великой народной жизни приготовилъ мѣсто

---

chorągiew, pod chorągiew nie obalenia, lecz ogólnego uspokojenia, w łonie bytu familijnego, do rozwinięcia którego, zdaje się, są przeznaczone ludy słowiańskie. — Królestwo zgody i miłości ma formę familijną, — formę, nadaną od przyrody i ducha, nie zaś wyszukaną, utworzoną przez mijające wieki dziejów. Kiedy nastąpi sąd historyi, świat teutoński zwróci Słowianom wszystko, co im zabrał w przeciągu 1500-letniego swego życia.....“

JAK TRZEBA MÓWIĆ I PISAĆ: SŁAWIANIN, SŁOWIANIN czyli SŁOWENIN? — Imiona *Sławianin, Słowianin*, jak każdy widzi, ukrywają w sobie pierwiastkową syllabę *ian* (greckie *ianos*), przed którą wargowa głoska *w* powinna odmienić się na *wl*. Przeto, kto tworzy zakończenie tych imion z syllab *ian* i *in*, ten powinien mówić *Sławlianin* czyli *Słowlianin*, podobnie jak od *Kijów* w ross. *Kijewlianin, Rimlianin*. Kto zaś kładzie *enin* i mówi *Słowenin*, ten nie przeczy analogii grammatycznéj, chociaż by i nie odmienił *w* na *wl*. Za zasadę imienia *Słowenin* bierze on imiesłów zwyczajny *słowen* (polsk. *słowiony*), — utworzony z pierwiastka *słyt'* (słynąć) = *sławić się*. Porówn. *błagosłowen* (*błogosławiony* i imiesłów zwyczajny *pokrowen, umowen* od pierwiastków *pokryć* (*pokryt'*) *umyć* (*umyt'*). W takim razie w narodowém imieniu *Słowenin* przyrostek *in* będzie stał bez *ian*, podobnie jak w imionach Tatarzyn, Frjazin, Rusin i t. d. Przykłady *Rusin, Tatarzyn*, dowodzą, że i sam przyrostek *in* jest dostateczny do tego, aby utworzyć narodowe imie, lub przynajmniéj jednę osobę z tego narodu' który nazywa się *Słowen*. Nadto syllabę *ian* (= grec. *ianos*, łac. *ianus*) kłaść można przy imionach, ziem, miast, stowarzyszeń, aby utworzyć imie osoby, należącéj do jakiego miejsca lub towarzystwa. Imiona zaś *sława, sło-*

и далъ имъ пищу, чтобы они быстро возрастали."

И 80-милліонное поколѣніе Словянъ, въ мирѣ и покорности Провидѣнію, по праву народовъ, также стремится къ единству, сознавая его въ родныхъ началахъ своей жизни, въ литературѣ и на пути самоусовершенствованія, въ духѣ времени. Припомнимъ, что сказалъ г. *Морошкинъ* въ журналѣ: *Сынъ Отечества* (1842., кн. 12., отд. критики, стр. 2.): „Оно (то есть словянское поколѣніе) живетъ будущностію, надеждою, что вновь возстанетъ великій царь Волги и воззоветъ ихъ къ единому великому знаменію, къ знаменію не разрушенія, а общаго успокоенія въ нѣдрахъ семейственнаго быта, который, кажется, предоставлено развить словянскимъ народамъ. Царство мира и любви имѣетъ семейственную форму, данную отъ природы и духа, а не изысканную, не созданную преходящими вѣками исторіи. Когда настанетъ судъ исторіи, тевтонскій міръ отдастъ Словянамъ все, что имъ взято у нихъ въ теченіе 1500-лѣтней его жизни......"

ВОПРОСЫ.

I. Какая тому причина, что двойственное число рѣже встрѣчается въ западныхъ словянскихъ нарѣчіяхъ, чѣмъ въ восточныхъ?

II. Какими памятниками можно подтвердить то мнѣніе, что западные Словяне сперва употребляли говоръ шепелеватый, но не шипящій (напр. *цервонный*— *червонный*)?

---

wo, od których chcą wyprówadzać imie narodowe *Sławianin*, *Słowianin*, wcale nie są zdatne do utworzenia z siebie imienia narodowego.

Sądząc podług tego, że Rossyjanie lubią teraz podwajać *n* w imiesłowach biernych, można więc mówić i *Słowianin*. * W takim razie przypuszczamy, że z *słowennyj* jednę *n* ukrywa się w *ia* (=*ia*=*en*), drugie zaś stoi otwarte. Porówn. ross. *plemiannik*; (syn brata lub siostry), zam. *plemiennik; derewiannyj*, zam. *derewianyj* czyli *derewennyj*. Zaś dla imienia *Sławianin* niema żadnéj obrony. (Z dzieła Ks. Pawskiego: *Badania Filologiczne nad składem języka rossyjskiego*. S. Petersburg. 1841—42 r., rozprawa 2-ga, str., 148).

* Po polsku zaś powinno być *Słowian*, tak jak po czesku: *Slowan*. *Red.*

PYTANIA.

I. Skąd to pochodzi, że liczba podwójna rzadziéj znajduje się w narzeczach słowiańskich zachodnich, niż wschodnich?

II. Jakiemi zabytkami można usprawiedliwić to zdanie, że Słowianie zachodni szepleniejącéj mowy, a nie syczącéj używali wprzód (np. *cerwony*—*czerwony*.)?

Чешское правописаніе. Pisownia Czeska.	Сърбо-илирское правописаніе. Pisownia Sérbo-ilircka.	Произношеніе.	Wymawianie.
a	a	а	a
b	b	б	
c	c	ц	c
č	č	ч	cz
—	ć (ť)	(*)	(*)
d	d	д	d
ď	—	дь	ď
—	ď	(**)	(**)
e	e	е	e
ě	ě	ѣ	ie
f	f	ф	f
g	g	г (g)	g
h	—	г (h)	h
i	i	и	i
j	j	й	j
k	k	к	k
l	l	л	l
m	m	м	m
n	n	н	n
ň	ň	нь	ń
o	o	о	o
p	p	п	p
r	r	р	r
ř	—	рж (р') рсмягченное	rz
s	s	с	s
š	š	ш	sz
ť	—	ть	ť
u	u	у	u
ů	—	оу	o, ó
au	—	у	u
w	v	в	w
y	—	ы	y
z	z	з	z
ž	ž	ж	ż

(*) ć Происходитъ отъ *т*, *шт* (щ) и иногда въ чужестранныхъ словахъ отъ *к*. Произносится гораздо мягче, нежели по-русски *тьчь*, напр. *doći*, почти какъ *дотьчьи*.

(**) ď Образуется изъ *д*, *жд* и иногда въ чужестранныхъ словахъ изъ *г*. Выговаривается гораздо мягче, нежели *дьжь*; напр. doďje, произносится почти какъ *додьжье*.

(*) ć Składa się z *t*, *szt* (*szcz*) i niekiedy w wyrazach obcych z brzmienia *k*. Wymawia się daleko miękczéj, aniżeli ťć, np. *doći* prawie jak doťći.

(**) ď Składa się z *d*, *żd* i niekiedy w obcych wyrazach z brzmienia *g*. Wymawła się daleko miękczéj, aniżeli ďż', np. doďje, prawie jak doďžje.

ПОДПИСКА НА 1843 ГОДЪ.

ДЕННИЦА

выходитъ въ концѣ каждаго мѣсяца, книжками.

Цѣна за годовое изданіе:

Въ Варшавѣ *пять* рублей серебромъ, въ прочихъ городахъ Царства Польскаго *шесть* рублей серебромъ.

Подписка принимается:

Въ Варшавѣ: въ редакціи *Денницы*, находящейся на Ново-Сенаторской Улицѣ, въ домѣ подъ No 476 лит. Д., и въ книжныхъ лавкахъ: *Зенневельда, Глюгсберга, Оргельбранда, Истомина, Завадскаго и Венцкаго*. Въ прочихъ городахъ Царства Польскаго подписка принимается во всѣхъ почтовыхъ конторахъ.

На *Денницу* можно подписываться также по четвертямъ года и на полгода.

Подписка въ Россійской Имперіи принимается въ почтамтахъ: С.Петербургскомъ, Московскомъ и Виленскомъ; также въ С.Петербургѣ въ *Конторѣ Денницы*, на Невскомъ Проспектѣ, въ книжномъ магазинѣ *А. И. Иванова*.

Небольшое число экземпляровъ *Денницы*, оставшихся отъ прошлаго 1842 г., продается въ редакціи по четыре рубля серебромъ за экземпляръ.

PRENUMERATA NA 1843 ROK.

JUTRZENKA

wychodzi przy końcu każdego miesiąca.

Roczna prenumerata wynosi:

W Warszawie: *pięć* rubli srebrn., w innych miastach Królestwa: *sześć* rubli srebrnych.

Prenumerata przyjmuje się:

W Warszawie, w redakcyi *Jutrzenki*, przy ulicy Nowo-Senatorskiéj, w domu pod n-rem 476, lit. D., i w księgarniach *Zennewalda, Glügsberga, Orgelbranda, Istomina, Zawadzkiego i Węckiego*. W innych miastach Królestwa prenumerata przyjmuje się na wszystkich urzędach i stacyach pocztowych.

Na *Jutrzenkę* można także prenumerować kwartalnie i półrocznie.

Prenumerata w Cesarstwie Rossyjskiém przyjmuje się w pocztamtach: Petersburskim, Moskiewskim i Wileńskim; także w Petersburgu w *Kantorze Jutrzenki*, na Newskim Prospekcie, w księgarni *A. Iwanowa*.

Mała liczba exemplarzy *Jutrzenki*, pozostałych z przeszłego 1842 r., sprzedaje się w redakcyi po *cztery* ruble srebrne za exemplarz.